

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Με τίτλο:

**ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΡΙΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ
ΔΙΕΜΦΥΛΙΚΟΤΗΤΑ**

**RESEARCH ON UNIVERSITY STUDENTS' ATTITUDES ON
TRANSEXUALITY**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ:

Παπαγιάννη Μαρία

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:

Καλεράντε Ευαγγελία

Τζάρτζας Γεώργιος

Φλώρινα, 2020

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ σελ. 4

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ σελ. 6

ΕΙΣΑΓΩΓΗσελ. 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΔΙΕΜΦΥΛΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1.1 Τα Φύλα: Βιολογικό, Κοινωνικό, Intersexσελ. 8

1.2 Διεμφυλικότητασελ. 9

1.3 Διαχωρισμός έμφυλης ταυτότητας και σεξουαλικού προσανατολισμού ...σελ. 10

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΑΙΤΙΑ ΔΙΕΜΦΥΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

2.1 Βιολογικά Αίτιασελ. 12

2.1.1 Γενετικά αίτια, οι διαφορές στον εγκέφαλοσελ. 13

2.1.2 Ενδοκρινικά/ ορμονικά Αίτιασελ. 14

2.1.3 Μελέτες για το «gay γονίδιο»σελ. 15

2.1.4 Το ανοσοποιητικό Σύστημασελ. 17

2.2 Ψυχολογικά Αίτιασελ. 18

2.3 Νομοθεσίασελ. 19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ – ΟΜΟΦΟΒΙΑ – ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

3.1 Στερεότυπα και μύθοισελ. 24

3.2 Ρατσισμός/ Ομοφοβίασελ. 26

3.2.1 Σχολικό περιβάλλον – Αντιμετώπισησελ. 27

3.2.2 Οικογενειακό περιβάλλον – Αντιμετώπισησελ. 29

3.2.3 Εργασιακό περιβάλλονσελ. 30

3.2.4 Κοινωνία – Επιπτώσεις – Αντιμετώπισησελ. 32

ΜΕΡΟΣ Β: Η ΕΡΕΥΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗσελ. 34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΕΘΟΔΟΣ

1.1 Οι συμμετέχοντεςσελ. 34

1.2 Ερευνητικά Εργαλεία	σελ. 35
1.3 Διαδικασία	σελ. 35
1.4 Ερευνητικά Ερωτήματα	σελ. 36
1.5 Ερευνητικές Υποθέσεις	σελ. 36
1.6 Συμπεράσματα	σελ. 37
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	σελ. 39
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	σελ. 40
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	σελ. 56

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών και των φοιτητριών για την διεμφυλικότητα. Η εργασία διαχωρίζεται σε δύο μέρη. Το πρώτο μέρος της εργασίας περιλαμβάνει το θεωρητικό πλαίσιο αναφορικά με την διεμφυλικότητα. Το δεύτερο μέρος της εργασίας αφορά την έρευνα που πραγματοποιείται για την διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών και των φοιτητριών για την διεμφυλικότητα.

Σχετικά με το πρώτο μέρος της εργασίας και συγκεκριμένα το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στον ορισμό της διεμφυλικότητας και στις κατηγορίες που περιλαμβάνει. Πιο αναλυτικά, προσεγγίζονται εννοιολογικά οι όροι βιολογικό και κοινωνικό φύλο όπως και ο όρος intersex, επεξηγηματικά. Επίσης, σε αυτό το κεφαλαίο χρήζει ιδιαίτερης σημασίας ο διαχωρισμός της έμφυλης ταυτότητας με τον σεξουαλικό προσανατολισμό ενός ατόμου.

Στο δεύτερο κεφάλαιο της πτυχιακής εργασίας γίνεται λόγος για τα αίτια της διεμφυλικότητας. Συγκεκριμένα, παρουσιάζονται τα βιολογικά, τα γενετικά, τα ενδοκρινικά και τα ψυχολογικά αίτια καθώς γίνεται και αναφορά στο ανοσοποιητικό σύστημα ενός ανθρώπου. Επιπροσθέτως, σε υποκεφάλαιο του δεύτερου κεφαλαίου επισημαίνεται αναλυτικά η πορεία της νομοθεσίας που αφορά την διεμφυλικότητα από το έτος 1976 έως και το 2019.

Στη συνέχεια, στο τρίτο κεφάλαιο, προβάλλονται τα στερεότυπα και οι μύθοι σχετικά με το θέμα της διεμφυλικότητας. Ακόμη, γίνεται αναφορά για την έλλειψη σεβασμού των δικαιωμάτων των διεμφυλικών ατόμων, την κατ' επέκταση εν λόγω ομοφοβία. Επιπροσθέτως, στο κεφάλαιο αυτό προτείνονται οι τρόποι αντιμετώπισης της ομοφοβίας για το σχολικό, οικογενειακό και εργασιακό περιβάλλον καθώς και για την κοινωνία.

Έπειτα, στο δεύτερο μέρος της τρέχουσας εργασίας διατυπώνονται τα βήματα για την υλοποίηση της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα, οι στόχοι της παρακάτω έρευνας είναι να παρθούν οι απόψεις των φοιτητών για την έννοια της διεμφυλικότητας από την προσωπική τους εμπειρία. Οι φοιτητές θα εκφράσουν τις γνώμες τους για την κατάσταση που υπάρχει στην Ελλάδα σχετικά με το θέμα της ομοφοβίας στο εκπαιδευτικό περιβάλλον κυρίως αλλά και σε άλλα περιβάλλοντα. Επίσης, οι φοιτητές θα παραθέσουν τις δικές τους προτάσεις για την προσπάθεια της βελτίωσης του ζητήματος αυτού.

Ειδικότερα, στα κεφάλαια του δεύτερου μέρους της εργασίας παρουσιάζονται οι συμμετέχοντες, τα ερευνητικά εργαλεία, η διαδικασία, τα ερευνητικά ερωτήματα, οι ερευνητικές υποθέσεις και τα συμπεράσματα της έρευνας.

Τέλος, στο παράρτημα της εργασίας εμφανίζονται απομαγνητοφωνημένες όλες οι συνεντεύξεις που πάρθηκαν από φοιτητές διεμφυλικούς και μη για την υλοποίηση της έρευνας σχετικά με το θέμα της διεμφυλικότητας.

Summary

The aim of this assignment is to analyze the students' judgments on transexuality. This task is divided in two parts. The first part includes the theoretical framework regarding transexuality, while the second concerns the research carried out to analyze the students' judgments on the issue.

With regard to the first part of the assignment and specifically the first section, refers to the definition of transexuality and the categories included. In more detail, the terms biological and social sex as well as the term intersex, are conceptually approached. Also, in this section, the separation of gender identity with a person's sexual orientation is of particular importance.

The reasons behind transexuality are discussed in the second section of this senior thesis. Specifically, the biological, genetic, endocrine and psychological causes are presented here, while there is also a reference to the human immune system. In addition, the development of transexuality legislation from 1976 to 2019 is thoroughly highlighted in the sub-chapter of the second section.

Then, in the third section, stereotypes and myths about transexuality are adduced. There is also a reference to the lack of respect for the rights of transgender people, by extension known as homophobia. Additionally, this section suggests ways to tackle homophobia in the school, family and working environment as well as society.

Then, in the second part of the current assignment, the steps for the implementation of the research are formulated. More specifically, the objectives of the following research are to compile the students' stances on the concept of transexuality from their personal experience. Students will express their aspects on the current situation in Greece regarding the issue of homophobia, mainly in the educational environment and in other environments too. Students will also state their own suggestions in order that this issue could be improved.

In particular, the participants, the research tools, the process, the research questions, the research cases and the conclusions of the research are presented in the sections of the second part of this assignment.

Finally, the annex to this assignment shows all the interviews taken by both transgender and non-transgender students for the implementation of the research on the issue of transexuality transcribed.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ (ΕΛΛΗΝΙΚΑ)

1. Διεμφυλικότητα
2. Έμφυλη ταυτότητα
3. Σεξουαλικός προσανατολισμός
4. Ομοφοβία

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ (ΑΓΓΛΙΚΑ)

1. Transexuality
2. Gender identity
3. Sexual orientation
4. Homophobia

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια, τείνει να υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για την ομοφυλοφιλία και τους παράγοντες απ' τους οποίους απαρτίζεται. Θεωρίες που η ίδια η κοινωνία δημιουργεί: πως ομοφυλόφιλος δε γίνεται αλλά γεννιέσαι, πως η συναισθηματική τους ανάπτυξη διακόπηκε απότομα, πως είναι αδύνατο να προσελκύσουν άτομα του αντίθετου φύλου, πως επαναστάτησαν και ξέφυγαν από την εμβέλεια της παρούσας κοινωνίας, πως υπέπεσαν θύματα κάποιας τραυματικής εμπειρίας. Τους «κόλλησαν» την ταμπέλα του ανώμαλου και του ψυχικά άρρωστου. Αφαίρεσαν και καταπάτησαν τα δικαιώματά τους. Τους χλεύασαν και τους υποτίμησαν. Προσπάθησαν να τους τιμωρήσουν κι έπειτα να τους θεραπεύσουν, χωρίς όμως να καταφέρουν να τους αλλάξουν. Το να είσαι δηλωμένος ομοφυλόφιλος, ποτέ δεν έπαψε να σε φέρνει αντιμέτωπο με την εχθρική αντιμετώπιση της κοινωνίας, παρά των οποιωνδήποτε προσπαθειών εξάλειψης αυτού του φαινομένου (Μαυρομάτης, Α. (2018). *Ομοφυλοφιλία – Διεμφυλικότητα και η ενσωμάτωση αυτών των ατόμων στην εκπαίδευση*. Τελευταία ανάκτηση 22/4/2020)

Οι ομοφυλόφιλοι, έρχονται συνεχώς αντιμέτωποι με τη κοινωνική προκατάληψη των υπόλοιπων ανθρώπων, για τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Τα τελευταία χρόνια η ομοφυλοφιλία άρχισε σταδιακά να γίνεται κοινωνικά πιο αποδεκτή και οι ομοφυλόφιλοι να αποκτούν περισσότερα δικαιώματα. Παρόλα αυτά, οι ομοφοβικές αντιλήψεις και η μη αποδοχή του «διαφορετικού άλλου» ακόμα παραμένουν ισχυρές. Οι θεσμοί, τείνουν να αδιαφορούν να καλύψουν τις ανάγκες του ομοφυλοφιλικού πληθυσμού, με αποτέλεσμα οι ομοφοβικές αντιλήψεις και στάσεις να ενισχύονται. Μια κοινωνία, μόνο μέσω της σωστής διαπαιδαγώγησης, μάθησης και πληροφόρησης, θα καταφέρει να απομακρύνει τέτοιου είδους αντιλήψεις και προκαταλήψεις. Το απληροφόρητο και η μη σωστή εκπαίδευση οδηγούν ολόκληρες κοινωνίες να θεωρούν πως ένα φαινόμενο σαν την ομοφυλοφιλία, αποτελεί απειλή για τις αξίες της, καθώς και για τους παραδοσιακούς οικογενειακούς θεσμούς της (Μαυρομάτης, Α. (2018). *Ομοφυλοφιλία – Διεμφυλικότητα και η ενσωμάτωση αυτών των ατόμων στην εκπαίδευση*. Τελευταία ανάκτηση 22/4/2020).

Ωστόσο, σύμφωνα με βιβλιογραφικές ανασκοπήσεις, η «αορατότητα» του σεξουαλικού προσανατολισμού στο τομέα της εκπαίδευσης, οδηγεί πολλές φορές σε ομοφοβικές αντιλήψεις. Σύμφωνα με διάφορες έρευνες που έχουν διεξαχθεί, προκύπτει ότι το φαινόμενο της ομοφοβίας δεν απουσιάζει από τις σχολές επαγγελματιών υγείας και πρόνοιας. Το εν λόγω γεγονός προκαλεί ιδιαίτερο προβληματισμό, καθώς ένας επαγγελματίας υγείας οφείλει κατά την διάρκεια της εκπαίδευσης του να έχει εξαλείψει τέτοιου είδους προκαταλήψεις (Μαυρομάτης, Α. (2018). *Ομοφυλοφιλία – Διεμφυλικότητα και η ενσωμάτωση αυτών των ατόμων στην εκπαίδευση*. Τελευταία ανάκτηση 22/4/2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΔΙΕΜΦΥΛΙΚΟΤΗΤΑ, ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

1.1 Τα Φύλα: Βιολογικό, Κοινωνικό, Intersex

Κατά τη γέννηση, αποδίδεται σε ένα άτομο η κατηγοριοποίηση σε αρσενικό ή θηλυκό φύλο. Αυτά είναι τα δύο κοινωνικώς αποδεκτά φύλα. Σημειώνεται ότι όταν αναφέρεται το φύλο που αποδίδεται στη γέννα (Gender Assigned At Birth) εννοείται τόσο η κοινωνική όσο και η νομική υπόσταση, η οποία προσδίδεται κατά τη γέννηση του ατόμου με βάση τα βιολογικά χαρακτηριστικά που εκλαμβάνονται ως κυρίαρχα (Μπουκάλη, Μ. & Σίμου, Ι. Κ. (2018). *Νοσηλευτική προσέγγιση κατά την πρόσβαση διεμφυλικών ατόμων στο σύστημα υγείας*. Τελευταία ανάκτηση 25/10/2019).

Αυτή η βιολογική κατάσταση συνδέεται κατά κύριο λόγο με το σύνολο εκείνων των βιολογικών χαρακτηριστικών όπως είναι πρωτογενώς (μεταξύ άλλων) τα φυλετικά χρωμοσώματα, οι ορμόνες, τα εσωτερικά και τα εξωτερικά γεννητικά όργανα. Αυτά χρησιμοποιούνται για να αναθέσουν σε ένα άτομο το φύλο του κατά τη γέννηση από την ιατρική κοινότητα. Το βιολογικό φύλο αναφέρεται και καλύπτει όλη την ποικιλία καταστάσεων, εκ των οποίων συνηθέστερες είναι η θηλυκή, παραδείγματος χάριν ο κόλπος, η κλειτορίδα, τα XX χρωμοσώματα και η ανάπτυξη στήθους και η αρσενική όπως είναι για παράδειγμα το πέος, οι όρχεις και τα XY χρωμοσώματα. Επίσης περιλαμβάνεται και περίπτωση που υπάρχουν χαρακτηριστικά και από τα δύο φύλα η οποία αφορά τα intersex άτομα (Colour Youth/ Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας (2011). [online]. Τελευταία ανάκτηση 25/10/2019). Οι intersex άνθρωποι γεννιούνται με χαρακτηριστικά φύλου (όπως χρωμοσώματα, γεννητικά όργανα ή και ορμονική δομή) που δεν ανήκουν αυστηρά στην αρσενική ή θηλυκή κατηγορία ή ανήκουν και στις δύο κατηγορίες ταυτόχρονα (Ghattas, Ch. D. (2015). *Υπερασπίζοντας τα ανθρωπίνια δικαιώματα των intersex ατόμων*. Τελευταία ανάκτηση 25/10/2019).

Ο όρος gender δηλώνει το κοινωνικό φύλο το οποίο αφορά ένα κοινωνικό κατασκεύασμα που απαρτίζεται από ρόλους, συμπεριφορές, νόρμες, δραστηριότητες και χαρακτηριστικά που η εκάστοτε κοινωνία, κουλτούρα ή/ και τάξη κάποιας δεδομένης ιστορικής περιόδου αποδίδει ως «τυπικά» της γυναίκας και του άνδρα (έχοντας ως βάση το μοντέλο της δυαδικότητας του φύλου). Το κοινωνικό φύλο είναι ως εκ τούτου άρρηκτα συνδεδεμένο με τις κοινωνικές προσδοκίες που συνδέονται με το αντιληφθέν ως βιολογικό φύλο των ατόμων. Κατ' άλλους, το κοινωνικό φύλο είναι το μόνο φύλο ενός ατόμου κυρίαρχα (Colour Youth/ Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας (2011). [online]. Τελευταία ανάκτηση 25/10/2019).

Σύμφωνα με τους συγκεκριμένους ορισμούς γίνεται αντιληπτό ότι οι όροι άντρας και γυναίκα, αρσενικό και θηλυκό, αποτελούν κατηγορίες του βιολογικού φύλου, ενώ οι όροι αρρενωπός/ ή/ ό και θηλυπρεπής/ ες ή και τα δύο ταυτόχρονα ή κανένα από τα δύο, αποτελούν κατηγορίες του κοινωνικού φύλου (Παπαδόπουλος, Ο. (2012). *Προβλήματα σχολικού εκφοβισμού – θυματοποίησης, σεξουαλικός προσανατολισμός και ψυχολογική ευεξία δείγματος μαθητών λυκείου*. Βόλος. Τελευταία ανάκτηση 25/10/2019).

1.2 Διεμφυλικότητα

Τα άτομα των οποίων η ταυτότητα φύλου δε διαφέρει από το φύλο που του αποδόθηκε κατά τη γέννηση του ονομάζεται μη – transsexual (Cis – gender/ Cis). Ο όρος χρησιμοποιείται ως αντίθετος του όρου trans (transgender). Ο όρος trans αφορά τα άτομα των οποίων το φύλο δεν συμβαδίζει με το φύλο που τους αποδόθηκε κατά τη γέννηση τους. Κάποια trans άτομα προβαίνουν σε διαδικασίες επαναπροσδιορισμού φύλου, ωστόσο πρέπει να σημειωθεί πως σε αντίθεση με την κοινή αντίληψη, δεν προτίθενται όλα τα trans άτομα να προχωρήσουν σε τέτοιες διαδικασίες και αυτό δεν επηρεάζει το αν είναι trans ή όχι (Colour Youth/ Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας (2011). [online]. Τελευταία ανάκτηση 29/10/2019).

Διεμφυλικό (απόδοση του αγγλικού όρου transgender) ονομάζεται ένα άτομο του οποίου το κοινωνικό φύλο (εμφάνιση, συμπεριφορά, καταμερισμός εργασίας) διαφοροποιείται από το ανατομικό φύλο ή αλλιώς το φύλο που καταγράφηκε νομικά κατά τη γέννηση. Ο όρος διεμφυλικός/ ή περιλαμβάνει όλες τις εκφράσεις και ταυτότητες φύλου που διαφέρουν απ' το καταγεγραμμένο ανατομικό φύλο. Είναι όρος – ομπρέλα που συμπεριλαμβάνει τα παρενδυτικά άτομα, crossdressers, drag kings, ανθρώπους που βρίσκονται είτε στο στάδιο της μετάβασης (transition) είτε έχουν ολοκληρώσει την μετάβασή τους, είτε έχουν κάνει είτε δεν έχουν κάνει επέμβαση επαναπροσδιορισμού φύλου. Ωστόσο, επειδή ως νεολογισμός ο διεμφυλικός/ ή είναι δύσχρηστος όρος, προτιμάται ο πιο σύντομος, εύχρηστος και διεθνής όρος trans, ο οποίος είναι αποδεκτός και αγκαλιάζει όλη την κοινότητα των ανθρώπων που η ταυτότητα ή έκφραση φύλου τους διαφοροποιείται από το ανατομικό φύλο (Bollin, A. & Butler, J. & Γιαννακόπουλος, Κ. & Eliston, D. A. & Lancaster, R. N. & Mathieu, N. C. & Newton, E. & Rubin, G. & Tabet, P. & Vance, C. S. & Weeks, J. & Weston, K. (2006). *Σεξουαλικότητα: θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας*. Αλεξάνδρεια).

Μη επιθυμητές ορολογίες για τα trans άτομα μεταξύ άλλων αποτελούν και τα παρακάτω: Τραβεστί, τρίτο φύλο, τραβέλι, αλλαγή/ διόρθωση φύλου.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ο διαχωρισμός ανάμεσα στους όρους trans και intersex καθώς υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ τους. Στα πλαίσια της συνέντευξης μίας μητέρας, η οποία υποστηρίζει το intersex παιδί της, στο ηλεκτρονικό περιοδικό της Βουλής Lifo αναφέρεται από την ίδια το εξής: «Είναι δύο σύγχρονοι, αποδεκτοί επιστημονικοί όροι «ομπρέλες» που περιγράφουν συμπεριληπτικά, ο μεν πρώτος όλα τα άτομα που αναπτύσσουν και εκφράζουν ταυτότητα φύλου διαφορετική από το καταγεγραμμένο φύλο τους (trans), ο δε δεύτερος όλα τα άτομα των οποίων το βιολογικό φύλο, εξαιτίας διαφόρων φυσικών (χρωμοσωμικών, ορμονικών ή ανατομικών) διαφοροποιήσεων, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως αμιγώς άρρεν ή αμιγώς θήλυ (intersex). Παρόλο, λοιπόν, που οι δύο όροι σημαίνουν διαφορετικά πράγματα, αμφότεροι trans και intersex άνθρωποι γεννιούνται έτσι. Να ξεκαθαρίσουμε αρχικά ότι τα trans και τα intersex άτομα μπορούν, όπως κάθε άνθρωπος, να αναπτύξουν οποιαδήποτε έμφυλη ταυτότητα ή

σεξουαλικό προσδιορισμό. Συνιστά παραπληροφόρηση, άγνοια ή ρατσιστική προπαγάνδα να μπερδεύεται η έννοια του βιολογικού ή του κοινωνικού φύλου με τη σεξουαλικότητα. Στην πραγματικότητα, το βιολογικό φύλο, η ταυτότητα φύλου, η έκφραση φύλου και η ανθρωπίνη σεξουαλικότητα εκφράζονται σε τέσσερα διακριτά φάσματα.» (Αντωνόπουλος, Θ. (2017). Ρηνώ τι σημαίνει να είσαι γονέας intersex παιδιού; *Περιοδικό Lifo*. Τελευταία ανάκτηση 30/10/2019).

Πιο συγκεκριμένα οι trans άνθρωποι, γυναίκες και άνδρες, δεν θα πρέπει να συγχέονται με τους intersex ανθρώπους και τους παρενδυτικούς. Intersex είναι τα άτομα, τα οποία έχουν μικτά βιολογικά χαρακτηριστικά τα οποία καταχωρήθηκαν κατά τη γέννησή τους, πιθανώς με το φύλο που φαινόταν ότι επικρατεί βάσει των βιολογικών χαρακτηριστικών τους. Η ταυτότητα φύλου των intersex ατόμων μπορεί να είναι ίδια με οποιουδήποτε άλλου ανθρώπου. Επομένως διαφέρουν από τα trans άτομα διότι το βιολογικό τους φύλο δεν είναι καθορισμένο κατά τη γέννησή τους. Εάν τους αποδοθεί κατά τη γέννηση ένα από τα δύο φύλα, και στην πορεία της ζωής τους διαπιστώσουν ότι έχουν διαφορετική ταυτότητα φύλου από το βιολογικό φύλο που επιλέχθηκε να τους αποδοθεί, τότε μπορούν να υπαχθούν στον όρο – ομπρέλα trans. Στην περίπτωση όμως που αφήνεται στα άτομα να επιλέξουν μόνα τους κατά την πορεία της ζωής τους το βιολογικό τους φύλο, τότε δεν υπάγονται στον όρο-ομπρέλα trans. Τέλος, τα παρενδυτικά άτομα (crossdressers) είναι τα άτομα τα οποία επιθυμούν να ντύνονται με ρούχα του άλλου φύλου. Η παρενδυσία ως όρος αφορά δηλαδή μόνο την έκφραση φύλου. Για παράδειγμα ένας ετεροφυλόφιλος (σεξουαλικός προσανατολισμός) άνδρας (βιολογικό φύλο), που αισθάνεται άνδρας (ταυτότητα φύλου) θέλει να φοράει γυναικεία ρούχα, είτε συστηματικά είτε ανά διαστήματα. Υποστηρίζεται ωστόσο, ότι και τα παρενδυτικά άτομα εντάσσονται στον όρο ομπρέλα trans. Υπό αυτή την έννοια στον όρο trans εντάσσονται όλα τα άτομα που βιώνουν δυσφορία φύλου είτε αυτή αφορά στον εσωτερικό κόσμο του ατόμου – άρα σχετίζεται με την ταυτότητα φύλου – είτε αφορά στον τρόπο που το άτομο παρουσιάζει στον έξω κόσμο το φύλο του – άρα σχετίζεται με την έκφραση φύλου (Νάτση, Δ. & Παπά, Θ. (2019). *Η νομοθετική αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων στην Ελλάδα. Θεσσαλονίκη*. Τελευταία ανάκτηση 30/10/19).

1.3 Διαχωρισμός έμφυλης ταυτότητας και σεξουαλικού προσανατολισμού

Ο διαχωρισμός των φύλων στην κοινή γνώμη έχει εντυπωθεί ως έννοια που ταυτίζεται με το βιολογικό φύλο (sex). Η διάκριση γίνεται δηλαδή με κριτήριο τα εξωτερικά γεννητικά όργανα του κάθε ατόμου που διαφοροποιούν μια γυναίκα από έναν άντρα. Ωστόσο, το βιολογικό φύλο είναι ένα μόνο κομμάτι του έμφυλου εαυτού του ατόμου. Ο έμφυλος εαυτός, ο τρόπος δηλαδή που αντιλαμβάνεται εσωτερικά και εκφράζετε εξωτερικά το φύλο του, αποτελείται από τέσσερα βασικά στοιχεία: το βιολογικό φύλο, την ταυτότητα φύλου, την έκφραση φύλου, και τη συναισθηματική και/ ή σεξουαλική επιθυμία (Νάτση, Δ. & Παπά Θ. (2019). *Η νομοθετική*

αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων στην Ελλάδα. Θεσσαλονίκη. Τελευταία ανάκτηση 2/11/2019).

Σύμφωνα με τον ορισμό του Υπουργείου Δικαιοσύνης στο Δικτυακό Τόπο Διαβουλεύσεων ως ταυτότητα φύλου νοείται ο εσωτερικός και προσωπικός τρόπος με τον οποίο το ίδιο το πρόσωπο βιώνει το φύλο του, ανεξάρτητα από το φύλο που καταχωρίστηκε κατά τη γέννησή του με βάση τα βιολογικά του χαρακτηριστικά. Η ταυτότητα φύλου περιλαμβάνει την προσωπική αίσθηση του σώματος, καθώς και την κοινωνική και εξωτερική έκφραση του φύλου, τα οποία αντιστοιχούν στη βούληση του προσώπου. Η προσωπική αίσθηση του σώματος μπορεί να συνδέεται και με αλλαγές που οφείλονται σε ιατρική αγωγή ή άλλες ιατρικές επεμβάσεις που επιλέχθηκαν ελεύθερα (Υπουργείο Δικαιοσύνης (2017). [online]. Τελευταία ανάκτηση 2/11/2019).

Πιο αναλυτικά η ταυτότητα φύλου αφορά τους ήδη εξοικειωμένους όρους «άρρεν» και «θήλυ», καθώς και τον ενδιάμεσο όρο μεταξύ αυτών, το ρευστό φύλο (gender queer). Επίσης, υπάρχει και η περίπτωση κάποιου ατόμου να μην εκφράζεται με καμία ταυτότητα από τις τρεις προαναφερθέντες και να ανήκει στην ταυτότητα asexual (a gender). Η ταυτότητα φύλου αφορά την ερμηνεία της εσωτερικής χημείας που συντίθεται το άτομο, παραδείγματος χάριν τα επίπεδα ορμονών (Killerman, S. (2019). *Breaking through the binary: Gender explained using continuums*. Τελευταία ανάκτηση 2/11/2019).

Έχει γίνει αποδεκτό ότι η διαμόρφωση ταυτότητας φύλου επιτυγχάνεται στην ηλικία των τριών ετών. Αυτό επισημαίνεται στο ηλεκτρονικό περιοδικό trans ενημέρωσης T – Zine στο άρθρο «Σύμφωνα με νέα έρευνα τα trans παιδιά αντιλαμβάνονται το φύλο τους από την ηλικία των τριών» της Τζένης Πατεράκης (2019), με τελευταία ανάκτηση 6/11/2019.

Ο σχηματισμός της ταυτότητας αυτής επηρεάζεται από τις ορμόνες και το περιβάλλον, όπως ακριβώς και από το βιολογικό φύλο (Killermann, S. (2019). *Breaking through the binary: Gender explained using continuums*. Τελευταία ανάκτηση 6/11/2019).

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι η ταυτότητα φύλου διαφέρει από τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Σε μια διάλεξη της Τάνιας Μπαταλαμάς, η οποία είναι σεξολόγος, ψυχολόγος και σύμβουλος σχέσεων/ γάμου εξηγεί ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός εστιάζει στο ποιο από τα φύλα έλκει σεξουαλικά και ερωτικά ένα άτομο. Αναφέρει ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός έχει τρεις διαστάσεις, αυτές είναι η συμπεριφορά, οι φαντασιώσεις και τα συναισθήματα έλξης. Υποστηρίζει επίσης, ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός παρατηρείται καλύτερα σε όλη τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου παρά αν παρατηρηθεί μόνο μία δεδομένη στιγμή. Αναφέρει ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν αλλάζει. Ένας μικρός αριθμός θεραπευτών έχουν προσπαθήσει να αλλάξουν τον σεξουαλικό προσανατολισμό μέσω μίας αμφιλεγόμενης διαδικασίας, η οποία είναι γνωστή ως θεραπεία

επανόρθωσης ή μεταστροφής, χωρίς να υπάρχουν έγκυρα επιστημονικά δεδομένα που να αποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα αυτής της θεραπείας. Αντιθέτως μάλιστα, φαίνεται ότι αυτή η διαδικασία είναι ψυχολογικά επιβλαβής για τα άτομα τα οποία υπόκεινται σε αυτή. Τέλος η Τάνια Μπαταλαμά τεκμηριώνει ότι εξ αρχής θεωρείται λάθος η προσπάθεια αλλαγής του σεξουαλικού προσανατολισμού ενός ατόμου καθώς ο σύνδεσμος Αμερικάνων Ψυχολόγων και Ψυχιάτρων και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας δεν θεωρεί την ομοφυλοφιλία ψυχολογική διαταραχή.

Ειδικότερα στον σεξουαλικό προσανατολισμό υπάγονται οι κατηγορίες «ετερόφυλος» αφορώντας την έλξη από άτομα του αντίθετου φύλου και η κατηγορία «ομοφυλόφιλος», η οποία έχει να κάνει με την έλξη ατόμων του ίδιου φύλου. Μεταξύ αυτών, υπάρχει και η ενδιάμεση κατηγορία «αμφιφυλόφιλος» και αφορά τα άτομα που έλκονται και από τα δύο φύλα. Τέλος, υπάρχουν και τα άτομα που δεν ανήκουν σε καμία από τις παραπάνω κατηγορίες και ονομάζονται «asexual», τα οποία χαρακτηρίζονται από την έλλειψη σεξουαλικής έλξης για τους άλλους (Killermann, S. (2019). *Breaking through the binary: Gender explained using continuums*. Τελευταία ανάκτηση 6/11/2019).

Τα τελευταία χρόνια συνηθίζεται η χρήση των ακρωνύμων LGBT, LGBTIQ, ΛΟΑΤΚΙ για να συμπεριληφθούν όλα τα άτομα και οι κοινότητες που προσδιορίζονται ως λεσβίες, γκέι, αμφισεξουαλικά, trans/ διεμφυλικά, queer, intersex αλλά και asexual, pansexual άτομα, καθώς και τις άλλες έμφυλες ταυτότητες. Επίσης, συμπεριλαμβάνονται και τα άτομα που διερωτούνται για την ταυτότητα φύλου τους (Colour Youth/ Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας (2011). [online]. Τελευταία ανάκτηση 6/11/2019)

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί ότι ο όρος «queer» είναι ένας πολύπλοκος όρος με πολλαπλές ερμηνείες. Χρησιμοποιούνταν στο παρελθόν ως υποτιμητικός όρος προς τα άτομα με ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό, αλλά στη δεκαετία του 1980 υιοθετήθηκε από ακτιβιστές και θεωρητικούς ως θετικός και συγκρουσιακός αυτό – χαρακτηρισμός σε μια προσπάθεια να προκαλέσουν τις κοινωνικές νόρμες σχετικά με την σεξουαλικότητα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή/ και άλλες μορφές κανονικότητας. Χρησιμοποιείται συχνά από άτομα που δεν αποδέχονται τις παραδοσιακές έννοιες φύλων και σεξουαλικότητας και δεν ταυτίζονται/ καλύπτονται με κάποιο από τους υπόλοιπους όρους του ακρωνυμίου ΛΟΑΤΙ+ αλλά και ως όρος – ομπρέλα για όλα τα LGBTQI+ άτομα» (Colour Youth/ Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας (2011). [online]. Τελευταία ανάκτηση 6/11/2019)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΑΙΤΙΑ ΔΙΕΜΦΥΛΙΚΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

2.1 Βιολογικά Αίτια

Στο βιβλίο «Η Βιολογία της ομοφυλοφιλίας» του Jacques Balthazart, αναφέρεται ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός, κατά πάσα πιθανότητα, καθορίζεται από εμβρυϊκά ενδοκρινικά και γενετικά φαινόμενα, στα οποία οι προσωπικές επιλογές του κάθε ανθρώπου παίζουν μηδαμινό ρόλο.

Σε μία συνέντευξη του Jacques Balthazart στο ηλεκτρονικό περιοδικό Lifo.gr αναφέρεται το εξής: «...δεδομένου ότι διάφοροι γενετικοί, ορμονικοί, ίσως και ανοσολογικοί παράγοντες που δρουν στο εμβρυακό στάδιο ή στο ξεκίνημα της παιδικής ηλικίας επηρεάζουν σημαντικά τον σεξουαλικό προσανατολισμό, μοιάζει βέβαιο ότι μια πιθανή εξήγηση της ομοφυλοφιλίας κλείνει εμφανώς υπέρ των βιολογικών παραγόντων. Τόσο στα ζώα όσο και στον άνθρωπο η ομοφυλοφιλία φαίνεται πως είναι καταρχάς αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης ορμονικών και γενετικών εμβρυακών παραγόντων, με τις μεταγενέστερες κοινωνικές και ερωτικές εμπειρίες του ατόμου να συντελούν δευτερευόντως στην ενεργοποίηση μιας ήδη υπάρχουσας προδιάθεσης.» (Αντωνόπουλος, Θ. (2018). *Το αν θα γίνουμε straight ή gay είναι γραμμένο στα γονίδιά μας*; Τελευταία ανάκτηση 6/11/2019).

2.1.1 Γενετικά αίτια

Οι διαφορές στον εγκέφαλο

Στις αρχές της δεκαετίας τους 1990 ο Levay ήταν ερευνητής στο Ινστιτούτο Βιολογικών Σπουδών Salk στην Καλιφόρνια, όπου μελετούσε την ανάπτυξη του οπτικού συστήματος. Εκείνη την περίοδο, μια ομάδα από το Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνια στο Los Angeles (UCLA), πραγματοποιώντας πειράματα σε ζώα, έδειξε ότι ένα συγκεκριμένο τμήμα του υποθαλάμου του εγκεφάλου διέφερε μεταξύ αρσενικών και θηλυκών ζώων. «Ο υποθάλαμος είναι μια μικρή περιοχή στη βάση του εγκεφάλου που βοηθά στη ρύθμιση διάφορων ενστικτωδών ορμών, συμπεριλαμβανομένης της σεξουαλικής ορμής», εξηγεί ο Levay στο βιβλίο *Gay, Straight, and the Reason Why: The Science of Sexual Orientation* από την Oxford University Press. Έτσι ο Levay αναρωτήθηκε μήπως το ίδιο ισχύει και για τους ανθρώπους. Περισσότερο σαν χόμπι, ξεκίνησε να μελετάει τον ανθρώπινο υποθάλαμο ανδρών και γυναικών. Στην έρευνά του χρησιμοποίησε εγκεφάλους ανθρώπων που είχαν πεθάνει και τα σώματά τους είχαν δοθεί για αυτοψία. Οι μισοί από τους άνδρες του δείγματος ήταν γκέι. Η απαρχαιωμένη (όπως την χαρακτήρισε ο ίδιος) τεχνική που χρησιμοποίησε περιλάμβανε το τεμάχισμα των εγκεφάλων σε φέτες και την εξέτασή τους κάτω από το μικροσκόπιο (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 9/11/2019).

Ο Levay επέστησε την προσοχή του σε ένα τμήμα του μπροστινού μέρους του υποθαλάμου, το οποίο είναι γνωστό ότι εμπλέκεται στη ρύθμιση των σεξουαλικών συμπεριφορών, και οι οποίες είναι τυπικές στα αρσενικά. Εκεί βρίσκεται κι ένα σύνολο νευρικών κυττάρων, μεγέθους κόκκου ρυζιού, γνωστό ως INAH3 (διάμεσος πυρήνας του πρόσθιου υποθαλάμου), τα οποία είναι συνήθως μεγαλύτερα στους

άνδρες από ότι στις γυναίκες. Εκτός από την επιβεβαίωση αυτής της υπόθεσης, ο Levey διαπίστωσε ότι ο όγκος του INAH3 ήταν κατά μέσο όρο σημαντικά μικρότερος στους ομοφυλόφιλους άνδρες από ότι στους ετεροφυλόφιλους. Συγκεκριμένα, στο δείγμα του δεν υπήρχε καμία διαφορά στο μέγεθος του INAH3 των γκέι ανδρών και των γυναικών (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 9/11/2019).

Επιπροσθέτως, στη συνέντευξη του Jacques Balthazart στο περιοδικό Lifo.gr, αναφέρεται ότι ο φυλετικά δίμορφος πυρήνας της προοπτικής περιοχής (ΦΔΠ) του εγκεφάλου εμφανίζεται κατά μέσο όρο δύο φορές μικρότερος στα ομοφυλόφιλα άτομα. Ο ισθμός του μεσολόβιου είναι συνήθως εμφανώς μεγαλύτερος στους ομοφυλόφιλους άντρες, γι' αυτό και είναι σε μεγαλύτερο ποσοστό αριστερόχειρες ή αμφιδέξιοι συγκριτικά με τους ετεροφυλόφιλους (Αντωνόπουλος, Θ. (2018). *Το αν θα γίνουμε straight ή gay είναι γραμμένο στα γονίδιά μας*; Τελευταία ανάκτηση 9/11/2019).

2.1.2 Ενδοκρινικά/ ορμονικά Αίτια

«Στην έρευνά μου ψάχνω το κρίσιμο εκείνο στάδιο στην ανάπτυξη του εγκεφάλου που η πλαστικότητα είναι τόσο μεγάλη, ώστε η επιβίωση των νευρώνων να εξαρτάται από τις ορμόνες», αναφέρει ο Balthazart στο ηλεκτρονικό περιοδικό Social Security. «...Είναι γνωστό ότι οι ορμόνες μπορούν να συντηρήσουν, να δημιουργήσουν ή να εξαφανίσουν κάποιους νευρώνες, με αποτέλεσμα να αλλάζει η μορφολογία του εγκεφάλου...» (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 9/11/2019).

Ο Balthazart επισημαίνει ότι οι γονάδες παράγουν τεστοστερόνη ήδη από το πρώτο τρίμηνο της κύησης, και οδηγούν στον σχηματισμό των γενετικών οργάνων. Όμως σε αυτό το στάδιο της ανάπτυξης, ο εγκέφαλος είναι ακόμα πολύ ανώριμος, με αποτέλεσμα, μετέπειτα από ορμονικές επιδράσεις και ίσως στο τελευταίο τρίμηνο της κύησης ή ακόμα και στην πρώτη βρεφική ζωή, να μπορεί να καθοδηγήσει την ανάπτυξη του εμβρύου προς μια πιο τυπικά αρσενική ή πιο τυπικά θηλυκή κατεύθυνση (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 9/11/2019).

Ο Levey υπογραμμίζει ότι ο εγκέφαλος θεωρείται φυλετικά ουδέτερος. Στην πορεία της ανάπτυξής του η τεστοστερόνη τον αλλάζει προς μια τυπικά αρσενική κατεύθυνση. Στην αντίθετη περίπτωση παραμένει τυπικά θηλυκός. Επίσης, ο Levey αναφέρει ότι το πεδίο αυτό μπορεί να αποτελεί και το πιο ελκυστικό μοντέλο στην μελέτη των ορμονών, ότι δηλαδή οι ορμόνες του φύλου που κυκλοφορούν στο έμβρυο βοηθούν στην καθοδήγηση της ανάπτυξης του εγκεφάλου (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 9/11/2019).

Στα μέσα του 20^{ου} αιώνα κάποια κλινικά στοιχεία που προέκυψαν τυχαία προσέφεραν τις πρώτες ενδείξεις για μια τέτοια λειτουργία στους ανθρώπους. Μεταξύ 1939 και 1960 περίπου δύο εκατομμύρια εγκυμονούσες στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ δέχτηκαν μια θεραπεία με συνθετικά στεροειδή, όπως διαιθυλοστιλβεστρόλη (DES) ή οξική μεδροξυπρογεστερόνη για την αποτροπή αποβολής. «Μεταγενέστερα διαπιστώθηκε ότι τα κορίτσια που γεννήθηκαν είχαν περισσότερες πιθανότητες να είναι ομοφυλόφιλα, αφού η θεραπεία φάνηκε να συνδέεται με την αρρενοποίηση της αναπαραγωγικής λειτουργίας και συμπεριφοράς», αναφέρει ο Balthazart (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 9/11/2019).

Τέλος, η έρευνα αυτή σημειώνει ότι η έκθεση ενός θηλυκού εμβρύου σε υψηλά επίπεδα τεστοστερόνης οδηγεί μέχρι και σε ανατομικές διαφορές. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η παρατήρηση διαφορών στο μήκος των δακτύλων. Στις περισσότερες γυναίκες ο δείκτης και ο παράμεσος έχουν σχεδόν το ίδιο μήκος. Αντίθετα, στους περισσότερους άνδρες ο δείκτης είναι ελαφρώς κοντότερος από τον παράμεσο. «Είναι γνωστό ότι η ανάπτυξη των μακρών οστών στο ανθρώπινο έμβρυο, όπως και σε άλλα σπονδυλωτά, ρυθμίζεται από την τεστοστερόνη», γράφει ο Balthazart στο βιβλίο του «Η Βιολογία της ομοφυλοφιλίας».

2.1.3 Μελέτες για το «gay γονίδιο»

Στη συνέντευξη του Jacques Balthazart στο περιοδικό Lifo.gr, διερωτάται η άποψη του σχετικά με το «γκει γονίδιο». Η απάντηση του για το θέμα αυτό υποστηρίζει ότι στην Αμερική έχουν γίνει αρκετές σχετικές έρευνες. Ο Balthazart αναφέρει ότι έχουν βρεθεί οι επιγενετικοί δείκτες, οι οποίοι μπορούν να προσδιορίσουν την ανάπτυξη της ομοφυλοφιλίας στους απογόνους ετεροφυλόφιλων γονέων και ότι υπάρχει κάποια μορφή κληρονομικότητας. Ακόμη κάνει λόγο για τις μελέτες που έγιναν στο DNA τετρακοσίων (400) ομοφυλόφιλων ανδρών και των δίδυμων αδελφών τους, καθώς βρέθηκε ότι τα γονίδια σε τουλάχιστον δύο χρωμοσώματα επηρεάζουν πράγματι τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Τέλος αναφέρει ότι αγνοούνται ποιά ακριβώς από το πλήθος των γονιδίων αυτών των δύο γενετικών περιοχών εμπλέκονται όπως και ο τρόπος με τον οποίο επιδρούν (Αντωνόπουλος, Θ. (2018). *Το αν θα γίνουμε straight ή gay είναι γραμμένο στα γονίδιά μας*; Τελευταία ανάκτηση 9/11/2019).

Επιπροσθέτως, στην ανατολική ακτή των ΗΠΑ οι ερευνητές από το Πανεπιστήμιο Johns Hopkins ανακάλυψαν τις πρώτες ενδείξεις για τη γενετική μεταβίβαση της ομοφυλοφιλίας. Ο Hamer, ο Jeremy και οι συνεργάτες τους, στις αρχές του 1990, διαπίστωσαν ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός των ανδρών μεταβιβάζεται από τη μητρική πλευρά. Χρησιμοποιώντας τα γενεαλογικά δέντρα 114 οικογενειών με ομοφυλόφιλους γιους παρατήρησαν ότι είναι πιθανότερο ένας ομοφυλόφιλος άνδρας να έχει γκέι προγόνους από την πλευρά της μητέρας του, απ' ότι από την πλευρά του πατέρα του.

Η διαπίστωση αυτή δεν άργησε να τους οδηγήσει στο να επικεντρώσουν τις έρευνές τους στο χρωμόσωμα X. Πράγματι, στις σαράντα (40) οικογένειες που μελέτησαν, ο Hamer και οι συνεργάτες του διαπίστωσαν ότι μια περιοχή στην άκρη του χρωμοσώματος X, η Xq28, ενδεχομένως να συνδέεται με τον καθορισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού. Δηλαδή ένα ή περισσότερα γονίδια που εντοπίζονται σε αυτήν την περιοχή του X χρωμοσώματος πιθανώς να προδιαθέτουν κάποιον στο να είναι ομοφυλόφιλος (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 9/11/2019).

Σε μία άλλη δημοσίευση επί του θέματος, η οποία καταγράφηκε στο ηλεκτρονικό περιοδικό trans ενημέρωσης T – Zine, γίνεται λόγος για μια μελέτη που πραγματοποιήθηκε το 1993. Αυτή η μελέτη υποδείκνυε ένα συγκεκριμένο γονιδιακό μηχανισμό ως υπεύθυνο για τον σεξουαλικό προσανατολισμό, με ειδικούς και μη να κάνουν λόγο για την ανακάλυψη του «gay γονιδίου».

Τελικά, οι ερευνητές με δημοσίευση τους στην επιθεώρηση «Science», απορρίπτουν την θεωρία του ενός γονιδίου και κάνουν λόγο για μια σύνθετη διαδικασία στην οποία εμπλέκονται πολλοί γενετικοί αλλά και εξωτερικοί παράγοντες. Οι ερευνητές μελέτησαν τα δεδομένα από περίπου πεντακόσιες (500) χιλιάδες άτομα στα οποία είχε γίνει πλήρης χαρτογράφηση του DNA τους. Τα άτομα αυτά αποκάλυψαν τον σεξουαλικό προσανατολισμό τους, ενώ ζητήθηκε από άτομα που δήλωσαν ότι είναι γκέι να αναφέρουν αν έστω και περιστασιακά είχαν συνάψει ερωτικές σχέσεις και με άτομα του αντίθετου φύλου.

Αναλυτικότερα, οι ερευνητές κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι υπάρχουν πολλοί γονιδιακοί παράγοντες που ο καθένας με τον τρόπο του διαδραματίζει ρόλο στον σεξουαλικό προσανατολισμό. Και επικέντρωσαν την προσοχή τους σε πέντε γενετικούς παράγοντες που θεωρούνται εμπλεκόμενοι σε αυτόν. Πρόκειται για γονίδια που εμπλέκονται στην παραγωγή συγκεκριμένων ορμονών αλλά και για γονίδια που εμπλέκονται σε αισθήσεις όπως η οσμή ή φυσικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου όπως για παράδειγμα, το ύψος.

Οι ερευνητές αναφέρουν ότι κάθε ένα από αυτά τα γονίδια ξεχωριστά μοιάζει να έχει αξιοσημείωτη συμβολή στον σεξουαλικό προσανατολισμό ενός ατόμου αλλά, δρώντας όλα μαζί, φαίνεται ότι κατά ένα τρόπο αλληλοεξουδετερώνουν την ομόφυλη επίδρασή τους. Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η συνδυαστική δράση αυτών των πέντε γενετικών παραγόντων συμβάλλει τελικά μόλις κατά 1% στον σεξουαλικό προσανατολισμό (Γαλανού, Μ. (2019). *Δεν υπάρχει gay γονίδιο. Είναι πιο περίπλοκο*. Τελευταία ανάκτηση 12/11/2019).

2.1.4 Το Ανοσοποιητικό Σύστημα

Η μεταβλητή που φαίνεται μέχρι στιγμής να συνδέεται ισχυρότερα με την ανδρική ομοφυλοφιλία, είναι εκείνη που έχει προκαλέσει και την μεγαλύτερη έκπληξη στους επιστήμονες. Σύμφωνα με το «φαινόμενο των πρεσβύτερων αδερφών», όσο περισσότερους μεγαλύτερους αδερφούς έχει κάποιος από την ίδια μητέρα, τόσο πιο πιθανό είναι να είναι ομοφυλόφιλος. Συγκεκριμένα, Καναδοί επιστήμονες έχουν υπολογίσει, «Birth order and sibling sex ratio in homosexual versus heterosexual males and females», ότι για κάθε μεγαλύτερο αδερφό από την ίδια μητέρα που έχει ένας άνδρας, αυξάνει κατά 33% η πιθανότητα να είναι ομοφυλόφιλος. Αυτό βέβαια δεν μεταφράζεται στο ότι μετά από τρεις μεγαλύτερους αδερφούς γεννιέται σίγουρα ένα γκέι αγόρι. Όπως εξηγεί στο βιβλίο του ο Balthazart, εάν θεωρήσουμε ότι το βασικό ποσοστό των ομοφυλόφιλων είναι 10%, ο δεύτερος αδερφός θα έχει πιθανότητα 13,3% (δηλαδή 10 + 33%), ο τρίτος 17,6% (13,3 + 33%), ο τέταρτος 23,4% (17,6 + 33%) και ου τω καθ' εξής. «Συνεπώς η πιθανότητα για το τέταρτο αγόρι μιας οικογένειας να είναι γκέι είναι δύο φορές μεγαλύτερη απ' όση αυτήν που έχει το πρωτότοκο», διευκρινίζει ο Balthazart στο βιβλίο του «Η Βιολογία της ομοφυλοφιλίας» (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 12/11/2019).

Μια τέτοια διαπίστωση θεωρήθηκε ότι θα μπορούσε να βρει κάποια λογική εξήγηση μέσα από το πρίσμα ψυχολογικών ή κοινωνικών επιρροών. Παρόλα αυτά, καταλήγουν σε κάτι διαφορετικό. Το φαινόμενο αυτό, δεν εξαρτάται από τον αριθμό των αρσενικών παιδιών που ζουν μέσα σε μια οικογένεια, αλλά καθαρά από το πόσα διαδοχικά αγόρια έχει γεννήσει μια συγκεκριμένη μητέρα. Αποκλείοντας πειραματικά κάθε άλλη εξήγηση ή κοινωνική επιρροή, οι επιστήμονες κλίνουν προς μια καθαρά βιολογική λύση του αινίγματος (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 12/11/2019).

«Η ιδέα που φαίνεται να έχει καθιερωθεί είναι ότι τα αγόρια παράγουν αντισώματα στο σώμα της μητέρας», λέει ο Balthazart. Ο οργανισμός μιας εγκύου καταβάλλει το ανοσοποιητικό του σύστημα για να φιλοξενήσει το έμβρυο που μεγαλώνει μέσα στο σώμα της γυναίκας, καθώς τα μισά γονίδια του εμβρύου είναι ξένα. Επίσης είναι γνωστό στους επιστήμονες ότι, σε κάποιες περιπτώσεις, τα αντισώματα μπορούν να συσσωρευτούν μετά από διαδοχικές εγκυμοσύνες. Η εξήγηση λοιπόν που έχει προταθεί είναι ότι οι μητέρες που έχουν ήδη γεννήσει αγόρια, δημιουργούν αντισώματα ενάντια σε κάποιες άγνωστες πρωτεΐνες που παράγουν τα αρσενικά έμβρυα. Μετά από διαδοχικές εγκυμοσύνες τα αντισώματα αυτά συσσωρεύονται στη μητέρα και επιδρούν στην ανάπτυξη του εγκεφάλου του εμβρύου, με αποτέλεσμα να επηρεάζουν τελικά τον σεξουαλικό του προσανατολισμό. «Η επίδραση αυτή είναι επιγενετική. «Επιγενετική ορίζεται μια μόνιμη αλλαγή στην έκφραση των γονιδίων γιατί το αρσενικό έμβρυο αλλάζει το ανοσοποιητικό σύστημα της μητέρας με έναν μόνιμο τρόπο», εξηγεί ο Balthazart (Δασκαλοπούλου, Α. (2017). *Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι*; Τελευταία ανάκτηση 12/11/2019).

2.2 Ψυχολογικά Αίτια

Στο βιβλίο «Ψυχοπαθολογία Παιδιών και Εφήβων» (2006) του Κάκουρου Ευθυμίου και της Μανιαδάκης Κατερίνας αναφέρεται ότι οι μελέτες που έχουν διεξαχθεί για τη διερεύνηση της αιτιολογίας της διαταραχής της ταυτότητας του φύλου έχουν επικεντρωθεί στους βιολογικούς και στους ψυχοκινητικούς παράγοντες. «Επειδή τα παιδιά με αυτή την ιδιαιτερότητα δεν παρουσιάζουν εμφανείς ορμονικές ή ανατομικές ανωμαλίες, φαίνεται ότι η επίδραση βιολογικών παραγόντων στην εμφάνιση της είναι ελάχιστη. Ενδεχομένως, υπάρχει περιορισμένης έκτασης ορμονική δυσλειτουργία, η οποία όμως λειτουργεί ως παράγοντας προδιάθεσης για την ανάπτυξη της ιδιαιτερότητας αυτής. Αυτό συμβαίνει ειδικότερα εάν συντρέξουν και άλλες προϋποθέσεις, ψυχοκοινωνικής φύσεως» προτάσσει ο Zucker το 2000 στο βιβλίο που προαναφέρθηκε.

«Οι ψυχοκοινωνικοί παράγοντες που ενδέχεται να συμβάλλουν στην εμφάνιση της διαταραχής της ταυτότητας του φύλου περιλαμβάνουν κυρίως την ανοχή ή την ενθάρρυνση αυτών των μορφών συμπεριφοράς από τους γονείς. Οι λόγοι οι οποίοι μπορεί να οδηγήσουν τους γονείς στην ανοχή ή την ενθάρρυνση μορφών συμπεριφοράς χαρακτηριστικών του αντίθετου φύλου είναι ποικίλοι, αλλά μέχρι σήμερα έχουν μελετηθεί κυρίως στις περιπτώσεις των αγοριών» σύμφωνα με το βιβλίο «Ψυχοπαθολογία Παιδιών και Εφήβων» (2006) του Κάκουρου Ευθυμίου και της Μανιαδάκης.

Στο προαναφερθέν βιβλίο ο Zucker (1996) περιγράφει ένα μηχανισμό ανάπτυξης της διαταραχής αυτής, ο οποίος αφορά ένα περιορισμένο ποσοστό (περίπου 10%) περιπτώσεων. Πρόκειται για μητέρες οι οποίες αναφέρουν σαφή επιθυμία κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης να γεννήσουν κορίτσι. Χαρακτηριστικό στοιχείο στις οικογένειες αυτές είναι ότι δεν υπάρχει κορίτσι, ενώ αντίθετα υπάρχει ένα αγόρι ακόμη. Οι αλληλεπιδράσεις της μητέρας με το νεογέννητο αγόρι χαρακτηρίζονται από έντονα αμφιθυμικά στοιχεία σχετικά με το φύλο του παιδιού. Αυτή η αμφιθυμία μπορεί να εκφράζεται με διάφορους τρόπους, όπως έντονη ζήλια προς φιλικές οικογένειες που έχουν κορίτσια, καθυστέρηση επιλογής ονόματος για το παιδί, κατάθλιψη της μητέρας μετά τον τοκετό, φαντασιώσεις νέας κύησης κοριτσιού και άλλα. Σε ορισμένες περιπτώσεις, αναφέρεται ακόμη και ένδυση του μικρού αγοριού με τυπικά κοριτσίστικα ρούχα.

Ένας άλλος παράγοντας, ο οποίος φαίνεται να συμβάλλει στην ανάπτυξη της διαταραχής αυτής, για ορισμένες περιπτώσεις, αφορά τη σχέση του αγοριού με τον πατέρα του και έχει εντοπιστεί από τον Green (1987). Έχει διαπιστωθεί ότι ο χρόνος που οι πατέρες των αγοριών με αυτή τη διαταραχή ασχολούνται με αυτά τα παιδιά είναι μικρότερος σε σχέση με την ομάδα ελέγχου, καθώς και σε σχέση με το χρόνο που οι ίδιοι ασχολούνται με το μεγαλύτερο γιο τους, αν υπάρχει. Ένα ενδιαφέρον εύρημα είναι ότι, στις οικογένειες όπου υπάρχουν και άλλα παιδιά, τα αγόρια με αυτή τη διαταραχή συνήθως έχουν γεννηθεί μετά από τους αδερφούς τους και πριν από τις αδερφές τους. Το εύρημα αυτό, σε συνδυασμό με το μικρότερο χρόνο ενασχόλησης

του πατέρα με το αγόρι που παρουσιάζει τη διαταραχή, έχει ερμηνευθεί από ορισμένους ειδικούς ως ένδειξη ότι ο πατέρας έχει ήδη επενδύσει συναισθηματικά σε ένα άλλο αγόρι και επομένως είναι λιγότερο διαθέσιμος, ως άρρεν πρότυπο ταύτισης για το γιο που αναπτύσσει τη διαταραχή (Κάκουρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2006). *Ψυχοπαθολογία Παιδιών και Εφήβων*. Αθήνα: τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός).

2.3 Νομοθεσία

Τα ελληνικά δικαστήρια ασχολήθηκαν με την αλλαγή της ένδειξης του φύλου στα έγγραφα ταυτοποίησης δεκαετίες πριν να υπάρξει τέτοια ρητή πρόβλεψη σε νομοθετικό κείμενο. Η νομολογία αυτή αποκαλύπτει μια αρχική αμφιταλάντευση της δικαστικής πρακτικής, η οποία όμως σταθεροποιείται στην έκδοση αποφάσεων διόρθωσης της ληξιαρχικής καταγραφής μόνο σε περιπτώσεις επαναπροσδιορισμού του φύλου μέσω ορμονοθεραπείας και ιατρικών επεμβάσεων στα γεννητικά όργανα.

Η ρύθμιση αυτή ήρθε με την τροποποίηση του νόμου περί ληξιαρχικών πράξεων στο αρ. 14 του Ν. 344/1976, όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 2503/1997:

«Μεταβολές που επέρχονται στην κατάσταση του φυσικού προσώπου μετά τη σύνταξη των ληξιαρχικών πράξεων ένεκα νομιμοποίησης, αναγνώρισης, αποκήρυξης, αμφισβήτησης, προσβολής της πατρότητας, υιοθεσίας τέκνου και λύσης υιοθεσίας, διαζυγίου, ακύρωσης γάμου, προσθήκης ή μεταβολής ονόματος, επωνύμου, ιθαγένειας, θρησκευματος ή αλλαγής φύλου, καταχωρίζονται στο περιθώριο της οικείας ληξιαρχικής πράξης, μέσα σε ένα (1) μήνα αφότου αυτές οι μεταβολές έλαβαν χώρα.» (Κασαπίδου, Ρ. (2017). *Έμφυλη κατηγοριοποίηση, δικαστική ερμηνεία και επαναπροσδιορισμός φύλου στο ελληνικό νομικό πλαίσιο*. Τελευταία ανάκτηση 13/11/2019).

Ο όρος αλλαγή φύλου, ο οποίος χρησιμοποιείται στην συγκεκριμένη ρύθμιση θεωρείται πλέον απαρχαιωμένος από σημαντικό αριθμό ατόμων. Σε μεγάλο βαθμό έχει αντικατασταθεί εντός των τρανς κοινοτήτων από τον όρο επαναπροσδιορισμός φύλου που θεωρείται πιο ακριβής αλλά και ορθός πολιτικά καθώς υπονοεί ότι το φύλο δεν είναι κάτι άλλο παρά μόνο ο προσδιορισμός του. Η ασάφεια του τι περιλαμβάνει ο όρος «αλλαγή φύλου» έχει καλυφθεί μέχρι στιγμής από την νομολογική ερμηνεία των αρμόδιων Πρωτοδικείων. Μέχρι πολύ πρόσφατα έκριναν ότι ο όρος αυτός πληρούται μόνο κατόπιν ιατρικής επέμβασης που τροποποιεί τα γεννητικά όργανα, δίνοντας στο άτομο τα ανατομικά χαρακτηριστικά του αντίθετου φύλου από αυτό που αναγράφεται στη ληξιαρχική πράξη γέννησης του:

«Ήδη η σωματική διάπλαση του αιτούντος κατόπιν και των γενομένων επ' αυτού προσφάτως αλλεπάλληλων χειρουργικών επεμβάσεων κατά του μαστούς και το έξω γεννητικόν σύστημα ουδόλως διαφέρει της του θήλεος.»

«Ο αιτών υποβλήθηκε σε χειρουργική επέμβαση αλλαγής φύλου (...) και φέρει πλέον τα ανατομικά χαρακτηριστικά του γυναικείου φύλου, με την αφαίρεση των γεννητικών οργάνων άρρενος και τη δημιουργία τεχνητού κόλπου.»

Το πεδίο της ρύθμισης για την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου επαφίεται για δεκαετίες στους/ στις ερμηνευτές/ τριες του νόμου, οι οποίοι έχουν ορίσει ιστορικά όχι μόνο την διαδικασία νομικού επαναπροσδιορισμού του φύλου αλλά και την ίδια την έννοια του φύλου και των διαφορετικών έμφυλων ταυτοτήτων (Κασαπίδου, Ρ. (2017). *Έμφυλη κατηγοριοποίηση, δικαστική ερμηνεία και επαναπροσδιορισμός φύλου στο ελληνικό νομικό πλαίσιο*. Τελευταία ανάκτηση 13/11/2019).

Η αποσύνδεση της νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας του φύλου από ιατρικές διαδικασίες, και κυρίως από χειρουργικές επεμβάσεις, αποτελεί καίριο αίτημα των trans κοινοτήτων λόγω των πολλαπλών αποκλεισμών που δημιουργούνται καθώς οι επεμβάσεις αυτές μπορεί να μην είναι προσιτές ή επιθυμητές για ποικίλους λόγους. Για παράδειγμα το μεγάλο οικονομικό κόστος ή λόγοι υγείας μπορεί να μην επιτρέπουν την πρόσβαση σε συγκεκριμένες αλλαγές του σώματος. Επίσης μέσω αυτών αποκλείεται η δυνατότητα αναπαραγωγής, γεγονός που έχει αποτελέσει ένα σημαντικό πεδίο διαπραγματεύσεως για τις trans κοινότητες διεθνώς. Η υποχρεωτική στέρωση (μέσω χειρουργικών επεμβάσεων) ως προαπαιτούμενο για την νομική αναγνώριση του φύλου έχει χαρακτηριστεί από τον ΟΗΕ ως «βασανιστήριο» (Κασαπίδου, Ρ. (2017). *Έμφυλη κατηγοριοποίηση, δικαστική ερμηνεία και επαναπροσδιορισμός φύλου στο ελληνικό νομικό πλαίσιο*. Τελευταία ανάκτηση 13/11/2019).

Επιπροσθέτως, υπάρχουν άτομα που επιλέγουν μόνο ορισμένες – ή και καμία– σωματαλλαγές, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ευθυγραμμίσουν τα έγγραφα τους με τον αυτοπροσδιορισμό τους αλλά και συχνά με την εικόνα τους όπως προσδιορίζεται κοινωνικά. Ακόμη και η εμφάνιση, το στυλιζάρισμα του σώματος και η ανατομία που ταιριάζει με την αίσθηση που έχουν για το φύλο τους τα trans άτομα χρειάζεται να αποτελεί βασική προτεραιότητα των νομικών προϋποθέσεων επαναπροσδιορισμού του φύλου (Κασαπίδου, Ρ. (2017). *Έμφυλη κατηγοριοποίηση, δικαστική ερμηνεία και επαναπροσδιορισμός φύλου στο ελληνικό νομικό πλαίσιο*. Τελευταία ανάκτηση 13/11/2019).

Στην ελληνική έννομη τάξη, μετά από τις επίμονες προσπάθειες των εκπροσώπων της trans κοινότητας, η νομική αναγνώριση της ταυτότητας του φύλου από ιατρικές διαδικασίες βρίσκεται στο μεταίχμιο μιας πιθανής νομοθετικής αναθεώρησης του υπάρχοντος πλαισίου. Από τον Απρίλιο του 2015 έχει συσταθεί ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή για την τροποποίηση της νομοθεσίας αυτής, ενώ τον Σεπτέμβριο της ίδιας χρονιάς η Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου δημοσίευσε πολυσέλιδο κείμενο συστάσεων με τίτλο «Διεμφυλικά άτομα και νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου». Σύμφωνα με το από δελτίο τύπου του Υπ. Δικαιοσύνης 6/6/2016:

«[...] η θέσπιση του νέου νομοθετικού πλαισίου για την αναγνώριση της ταυτότητας φύλου αποτελεί προτεραιότητα για την κυβέρνηση και έχει ήδη δρομολογηθεί από το Υπουργείο Δικαιοσύνης. Η Νομοπαρασκευαστική Επιτροπή που επεξεργάστηκε το νομοσχέδιο για το νέο Σύμφωνο Συμβίωσης εργάζεται εντατικά για τη σύνταξη του σχετικού νομοσχεδίου. [...] Τους επόμενους μήνες η σχετική νομοθετική πρωτοβουλία θα προωθηθεί προς ψήφιση. Η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου θα διασφαλίσει θεμελιώδη δικαιώματα μιας μερίδας συμπολιτών μας, σύμφωνα και με τις συστάσεις διεθνών οργανισμών.» (Κασαπίδου, Ρ. (2017). *Εμφυλη κατηγοριοποίηση, δικαστική ερμηνεία και επαναπροσδιορισμός φύλου στο ελληνικό νομικό πλαίσιο*. Τελευταία ανάκτηση 13/11/2019).

Το διάστημα εκείνο συμβαίνει μια νομολογιακή εξέλιξη που αλλάζει τελείως τα δεδομένα. Μετά από αίτηση ενός trans άνδρα για την αλλαγή φύλου και ονόματος στη ληξιαρχική καταγραφή του, εκδίδεται η υπ' αριθμό 418/2016 του Ειρηνοδικείου Αθηνών που υιοθετεί ένα ριζοσπαστικό σκεπτικό για τα μέχρι τώρα ελληνικά νομολογιακά δεδομένα. Η εν λόγω απόφαση κάνει δεκτή την αίτηση διόρθωσης παρά το γεγονός ότι ο αιτών δεν έχει προβεί σε χειρουργική τροποποίηση των γεννητικών οργάνων, καθώς:

«Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, τούτο δεν πρέπει να θεωρηθεί πρόβλημα για τις αιτούμενες αλλαγές στην ληξιαρχική πράξη γέννησης. Συγκεκριμένα, η υποχρεωτική στείρωση, η χειρουργική αλλαγή φύλου με αφαίρεση των γεννητικών οργάνων από θήλυ σε άρρεν και αντίστροφα, σαν απαραίτητη προϋπόθεση για την αναγνώριση της αλλαγής φύλου στα διεμφυλικά άτομα (όπως η αιτούσα) κρίνεται ότι είναι υπερβολική απαίτηση και πρακτική και παραβιάζει το άρθρο 8 της ΕΣΔΑ (Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου), σύμφωνα με την οποία «καθένας έχει το δικαίωμα στον σεβασμό της προσωπικής και οικογενειακής του ζωής, του οίκου του και των επικοινωνιών του». Επίσης, οι παραπάνω υποχρεώσεις προσκρούουν στο δικαίωμα για ισότητα και μη επιβολή διακρίσεων των άρθρων 2 και 26 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (ICCPR).» (Κασαπίδου, Ρ. (2017). *Εμφυλη κατηγοριοποίηση, δικαστική ερμηνεία και επαναπροσδιορισμός φύλου στο ελληνικό νομικό πλαίσιο*. Τελευταία ανάκτηση 13/11/2019).

Η ανωτέρω απόφαση εκδίδεται εντός του ίδιου εθνικού νομοθετικού πλαισίου που ίσχυε και για τις αποφάσεις που θεωρούνταν ως προϋπόθεση της διόρθωσης ληξιαρχικής πράξης η χειρουργική τροποποίηση των γεννητικών οργάνων. Όπως αναφέρει ο δικηγόρος που χειρίστηκε την υπόθεση στην ουσία, το Δικαστήριο προσδίδει ένα εντελώς διαφορετικό νόημα στην έννοια της «αλλαγής φύλου», φέρνοντας στο προσκήνιο το ρόλο της ερμηνεύτριας του νόμου ιδίως σε περιπτώσεις ρυθμίσεων με τόσο αφαιρετικές διατυπώσεις (Κασαπίδου, Ρ. (2017). *Εμφυλη κατηγοριοποίηση, δικαστική ερμηνεία και επαναπροσδιορισμός φύλου στο ελληνικό νομικό πλαίσιο*. Τελευταία ανάκτηση 13/11/2019).

Το 2017 δημοσιεύεται στην εφημερίδα της κυβερνήσεως ο Νόμος 4491/2017 για τη νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου. Σύμφωνα με αυτό το νόμο, το άτομο έχει το δικαίωμα στην αναγνώριση της ταυτότητας φύλου του ως στοιχείου της προσωπικότητάς του και το δικαίωμα στο σεβασμό της προσωπικότητάς του με βάση τα χαρακτηριστικά φύλου του, όπως ακριβώς φαίνεται στο άρθρο 1 του Συντάγματος.

Όσον αφορά τις προϋποθέσεις για την διόρθωση του καταχωρισμένου φύλου αναφέρεται στο άρθρο 3 στην εφημερίδα της Κυβέρνησης η περίπτωση ασυμφωνίας μεταξύ ταυτότητας φύλου και καταχωρισμένου φύλου. Στη προκειμένη περίπτωση το άτομο μπορεί να ζητήσει τη διόρθωση του καταχωρισμένου φύλου του, ώστε αυτό να αντιστοιχεί στη βούληση, στην προσωπική αίσθηση του σώματος και στην εξωτερική του εικόνα.

Επιπροσθέτως, στην εφημερίδα της Κυβέρνησης αναφέρεται ότι για τη διόρθωση του καταχωρισμένου φύλου απαιτείται πλήρης δικαιοπρακτική ικανότητα, με εξαίρεση τους ανήλικους που έχουν συμπληρώσει το δέκατο έβδομο (17ο) έτος της ηλικίας τους, εφόσον υπάρχει ρητή συναίνεση των ασκούντων τη γονική τους μέριμνα και τους ανήλικους που έχουν συμπληρώσει το δέκατο πέμπτο (15ο) έτος της ηλικίας τους, εφόσον υπάρχει επιπλέον θετική γνωμάτευση διεπιστημονικής Επιτροπής που συστήνεται με κοινή απόφαση των Υπουργών Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Υγείας για δύο έτη, στην οποία μετέχουν ένας παιδοψυχίατρος, ένας ψυχίατρος, ένας ενδοκρινολόγος, ένας παιδοχειρουργός, ένας ψυχολόγος, ένας κοινωνικός λειτουργός και ένας παιδίατρος, ως Πρόεδρος, άπαντες με εξειδίκευση στο συγκεκριμένο ζήτημα.

Μία ακόμη προϋπόθεση η οποία διατυπώνεται στην εφημερίδα της Κυβέρνησης για τη διόρθωση του καταχωρισμένου φύλου αποτελεί η άγαμη κατάσταση στην οποία πρέπει να βρίσκεται το άτομο που απαιτεί την διόρθωση. Τέλος καταργείται η απαίτηση από το άτομο για υποβολή σε οποιαδήποτε προηγούμενη ιατρική επέμβαση και οποιαδήποτε προηγούμενη εξέταση ή ιατρική αγωγή που σχετίζεται με τη σωματική ή ψυχική του υγεία.

Όσον αφορά τη διαδικασία για τη διόρθωση του καταχωρισμένου φύλου επιτυγχάνεται με δικαστική απόφαση όπως αναφέρεται στο άρθρο 4 της εφημερίδας της Κυβέρνησης. Στην αίτηση δηλώνονται το επιθυμητό φύλο, το κύριο όνομα που επιλέγεται και το προσαρμοσμένο σχετικά επώνυμο. Στην αίτηση επισυνάπτεται επίσης το αντίγραφο της ληξιαρχικής πράξης γέννησης του προσώπου. Ακόμη απαιτείται αυτοπρόσωπη δήλωση ενώπιον του δικαστηρίου. Η δήλωση γίνεται σε ιδιαίτερο γραφείο χωρίς δημοσιότητα. Η δικαστική απόφαση καταχωρίζεται στο Ληξιαρχείο που είχε συντάξει τη ληξιαρχική πράξη γέννησης του προσώπου. Η καταχώριση της δικαστικής απόφασης περί διόρθωσης φύλου γίνεται με τρόπο που διασφαλίζει τη μυστικότητα της μεταβολής και της αρχικής ληξιαρχικής πράξης γέννησης έναντι όλων. Με βάση τη νέα ληξιαρχική πράξη, οι υπηρεσίες που είναι αρμόδιες για την έκδοση άλλων εγγράφων στα οποία αναγράφεται η ταυτότητα του προσώπου ή από τα οποία το πρόσωπο εξαρτά δικαιώματα, καθώς και για την

καταχώριση σε μητρώα ή καταλόγους, όπως εκλογικούς, έχουν την υποχρέωση να εκδώσουν νέα έγγραφα ή να προβούν σε νέες καταχωρίσεις με διορθωμένο το καταχωρισμένο φύλο, το κύριο όνομα και το επώνυμο του προσώπου. Στη νέα ληξιαρχική πράξη γέννησης, στα νέα έγγραφα και στις νέες καταχωρίσεις δεν επιτρέπεται η αναφορά ότι μεσολάβησε διόρθωση του καταχωρισμένου φύλου. Τέλος η νέα ληξιαρχική πράξη μπορεί στο εξής να αλλάξει μία φορά, με την ίδια διαδικασία και τις ίδιες προϋποθέσεις.

Ήδη από τον Ιούνιο του 2015 δημοσιεύτηκε η νομοθετική πρωτοβουλία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων που αφορά το Σύμφωνο Συμβίωσης, η οποία τέθηκε σε δημόσια διαβούλευση και ολοκληρώθηκε το Νοέμβριο του 2015. Στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως τον Δεκέμβριο του 2015 δημοσιεύεται ο νόμος 4356, ο οποίος αναφέρει το εξής:

«Άρθρο 1. Σύσταση. Η συμφωνία δύο ενήλικων προσώπων, ανεξάρτητα από το φύλο τους, με την οποία ρυθμίζουν τη συμβίωσή τους (σύμφωνο συμβίωσης) καταρτίζεται αυτοπροσώπως με συμβολαιογραφικό έγγραφο. Η ισχύς της συμφωνίας αρχίζει από την κατάθεση αντιγράφου του συμβολαιογραφικού εγγράφου στο ληξιαρχό του τόπου κατοικίας τους, το οποίο καταχωρίζεται σε ειδικό βιβλίο του Ληξιαρχείου.»

Τέλος η Μαρία Πατεράκη, εκπαιδευτικός στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μέλος της Διαχειριστικής Ομάδας του Πολύχρωμο Σχολείου και δημιουργός/διαχειρίστρια της ιστοσελίδας Πολύχρωμο Σχολείο υποστηρίζει ότι τα βήματα που έγιναν από το 2015 και μετά κατοχυρώνουν ως προς κάποιο βαθμό ορισμένα δικαιώματα που άλλοι πολίτες άλλων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης απολαμβάνουν ήδη εδώ και αρκετά χρόνια. Η πλήρης ισότητα θα έρθει με το δικαίωμα των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων στον πολιτικό γάμο και στην τεκνοθεσία, αλλά και με την βελτίωση όσων νόμων υπάρχουν αυτή τη στιγμή και δημιουργούν αποκλεισμούς για λόγους σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας φύλου και χαρακτηριστικών φύλου (π.χ. αποκλεισμός από την αιμοδοσία ατόμων που έχουν σχέσεις με άτομα του ίδιου φύλου) (Πολύχρωμο σχολείο (2009). [online]. Τελευταία ανάκτηση 26/11/2019).

Τον Ιανουάριο του 2018 τέθηκε σε συνταγματική αναθεώρηση η παράγραφος 2 του άρθρου 5 για την απαγόρευση διακρίσεων βάσει του σεξουαλικού προσανατολισμού, ταυτότητας και χαρακτηριστικών φύλου. Στις 25 Νοεμβρίου του 2019 στη διάρκεια της ψηφοφορίας απορρίφτηκε αυτή τη συνταγματική αναθεώρηση (Κουλέτα, Α. (2019). *Η Βουλή καταψήφισε την απαγόρευση των διακρίσεων και ένα «εμπρός πίσω» πλανιέται στον αέρα*. Εφημερίδα το Έθνος. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Στον ιστότοπο «η Βουλή των Ελλήνων» στο Μέρος Δεύτερο – Ατομικά και κοινωνικά δικαιώματα αναφέρετε το εξής:

«Όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων. Εξαιρέσεις επιτρέπονται στις περιπτώσεις που προβλέπει το διεθνές δίκαιο».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ- ΟΜΟΦΟΒΙΑ- ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ

3.1 Στερεότυπα και μύθοι

Τα τελευταία χρόνια, τόσο μέσω της επιστημονικής γνώσης της ανθρωπότητας όσο και μέσω της διαφώτισης έχουν καταρρεύσει πολλοί μύθοι, οι οποίοι συντηρούν τον αποκλεισμό και το ρατσισμό στην κοινωνία (Λαούρη, Ι. (χωρίς ημερομηνία). Ομοφυλοφιλία. *Το παιδί μου είναι ομοφυλόφιλο*. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Μύθος: Η ομοφυλοφιλία είναι ψυχολογική διαταραχή.

Σήμερα κανένας επαγγελματικός ιατρικός ή ψυχολογικός σύνδεσμος με κύρος δεν κατατάσσει την ομοφυλοφιλία ως διαταραχή, ασθένεια, ή αλλιώς πρόβλημα. Όταν, το 1973, ο Αμερικανικός Ψυχιατρικός Σύνδεσμος (ΑΡΑ), εξέδωσε το πλέον έγκυρο Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο για τις Ψυχικές Διαταραχές (DSM-III), είχε ήδη αφαιρέσει την ομοφυλοφιλία από τον κατάλογο των ψυχικών διαταραχών. Ο λόγος ήταν ότι, μετά από πάρα πολλές μελέτες, δεν υπήρχαν στοιχεία που να δείχνουν ότι η ομοφυλοφιλία πληρούσε τα κριτήρια μιας ψυχολογικής διαταραχής (Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού (2007). Τελευταία ανάκτηση 7/11/2019).

Στερεότυπο: Οι trans άνθρωποι «γίνονται» trans.

Όπως αναφέρθηκε στο πρώτο κεφάλαιο η ταυτότητα και έκφραση φύλου που προσδιορίζει με ακρίβεια την trans κατάσταση είναι εσωτερική και πηγαία αίσθηση του φύλου. Δεν είναι οι διαδικασίες μετάβασης (φαρμακολογικές ή χειρουργικές) που καθορίζουν έναν ή μία trans άτομο, αλλά ο τρόπος της αντίληψης του φύλου τους.

Συνδυαστικά με αυτό το στερεότυπο υπάρχει η άποψη ότι οι trans γυναίκες γίνονται trans διότι έλκονται από άντρες. Ομοίως θεωρείται ότι συμβαίνει και για τους trans άντρες. Όμως αξίζει να σημειωθεί ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός δεν είναι επιλογή των ατόμων και άρα δεν μπορεί να αλλάξει. Επίσης είναι επιτακτική ανάγκη η κατανόηση της διαφοράς έμφυλης ταυτότητας και σεξουαλικού προσανατολισμού. Συνεπώς και αυτό το στερεότυπο καταρρίπτεται (Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. Τελευταία ανάκτηση 22/11/2019).

Στερεότυπο: η βιολογία είναι αυτή που καθορίζει τους ανθρώπους, και οι τρανς άνθρωποι πηγαίνουν κόντρα στη φύση και κόντρα στη βιολογία.

Αυτό το στερεότυπο κάνει τους trans ανθρώπους, ιδιαίτερα όταν σε νεαρή ηλικία πρέπει να διαχειριστούν την ταυτότητά τους, να έχουν ενοχές ότι πηγαίνουν κόντρα στη φύση, ότι είναι «λάθος» της φύσης και ότι πρέπει να «διορθώσουν» τον εαυτό τους. Συχνά μάλιστα, λόγω άγνοιας των οικογενειών τους, αναγκάζονται να έρθουν σε επαφή με ψυχίατρο που όταν αγνοεί τα βασικά θέματα ψυχολογίας της trans κατάστασης επιδεινώνει την κατάσταση και συμβάλλει στα πολύ υψηλά ποσοστά αυτοκτονιών ανάμεσα στους/στις trans εφήβους, όπως συχνά καταγράφονται στις

διεθνείς στατιστικές (Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. Τελευταία ανάκτηση 22/11/2019).

Στερεότυπο: Οι trans γυναίκες ταυτίζονται με τη σεξουαλική εργασία.

Λόγω των πολλαπλών διακρίσεων και των αποκλεισμών από την εργασία αρκετές trans γυναίκες καταφεύγουν στη σεξουαλική εργασία. Όμως αυτό δε συμβαίνει με όλες τις trans γυναίκες και υπάρχουν αρκετά παραδείγματα που αγωνίζονται και έχουν εργασίες διαφορετικές από αυτή. Επίσης η ταύτιση με τη σεξουαλική εργασία γίνεται για να χρωματιστεί αρνητικά και ηθικολογικά η trans υπόσταση. Αυτό δεν αποτελεί απλά ένα στερεότυπο, αλλά έχει σαφή τρανσφοβικά χαρακτηριστικά (Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. Τελευταία ανάκτηση 22/11/2019).

Στερεότυπο: Οι trans άνθρωποι είναι επιθετικές/ οί.

Είναι αυτό που συνήθως ακούν οι trans άνθρωποι όταν διαμαρτύρονται για τις διακρίσεις που υφίστανται. Πρόκειται, δηλαδή, για τη διαστρόφη της πραγματικότητας και αφορά το θύμα που βαφτίζεται θύτης. Δεδομένου μάλιστα ότι ο trans άνθρωπος δε βρίσκεται σε θέση ισότητας, είναι από τα πιο τραγικά στερεότυπα, όπου αυτός που βρίσκεται σε θέση ισχύος κρίνει ένα trans άτομο ως επιθετικό επειδή αυτό διεκδικεί ισότιμη και αξιοπρεπή μεταχείριση (Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. τελευταία ανάκτηση 22/11/2019).

Στερεότυπο: Οι trans άνθρωποι στην πραγματικότητα δε ζητάνε δικαιώματα, αλλά προνόμια και εκμεταλλεύονται την trans κατάσταση, ώστε να επιτύχουν προνομιακές συμπεριφορές.

Σε αυτό το στερεότυπο συμβαίνει πάλι μετατροπή σε θύτη του θύματος και αντιστροφή θέσεων, διότι τα trans άτομα αντιμετωπίζουν ακραίες διακρίσεις, που όπως αναφέρεται και στην έκθεση του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα «είναι ιδιαίτερα σοβαρές και απαντώνται μόνο σ' αυτήν την ομάδα ανθρώπων». Τα trans άτομα δε ζητούν κανένα προνόμιο, διεκδικούν ισότιμη μεταχείριση, να μπορούν δηλαδή να έχουν ισότιμη πρόσβαση όπως όλοι οι συνάνθρωποί τους σε όλους τους τομείς της δημόσιας και ιδιωτικής ζωής. Ο ισχυρισμός του παραπάνω παραπέμπει στην περαιτέρω περιθωριοποίηση τους (Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. Τελευταία ανάκτηση 22/11/2019).

Μύθος: Ο αριθμός των ομοφυλοφίλων έχει αυξηθεί στις μέρες μας.

Επειδή τις τελευταίες δεκαετίες στις Δυτικές χώρες οι γκέι και οι λεσβίες έχουν διεκδικήσει την ελευθερία στην έκφραση των σεξουαλικών τους προτιμήσεων, τους έκανε πιο εμφανείς. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι έχουν γίνει περισσότεροι.

Μια αρκετά διαδεδομένη αντίληψη είναι ότι αν δεν καταδικάσουμε την ομοφυλοφιλία θα αυξηθεί. Η αλήθεια είναι ότι τα ποσοστά της ομοφυλοφιλίας

κυμαίνονται στα ίδια επίπεδα σχεδόν σε όλες τις κοινωνίες και ιστορικές εποχές, ανεξάρτητα από το πόσο αποδεκτή ή στιγματισμένη είναι η ομοφυλοφιλία στην εκάστοτε κοινωνία. Παρόλο που δεν είναι εύκολο να μετρηθούν με ακρίβεια τα ποσοστά των ατόμων με ομοφυλόφιλο, αμφιφυλόφιλο, και ετεροφυλόφιλο σεξουαλικό προσανατολισμό, στις περισσότερες στατιστικές, ανεξάρτητα από το πόσο αποδεκτή ή στιγματισμένη είναι η ομοφυλοφιλία, τα ποσοστά κυμαίνονται γύρω στο 3-4% στους άνδρες και 2-3% στις γυναίκες. Αυτό που αλλάζει από κοινωνία σε κοινωνία, είναι πόσο ελεύθερα μπορούν τα άτομα αυτά να εκφράσουν τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις (Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού (2007). Τελευταία ανάκτηση 22/11/2019).

3.2 Ρατσισμός/ Ομοφοβία

Οι διακρίσεις και οι ψυχολογικές και σωματικές παρενοχλήσεις που αντιμετωπίζουν τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα πηγάζουν από συμπεριφορές που δεν αποδέχονται την ισότητα των ατόμων. Η έλλειψη σεβασμού για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορους τρόπους. Τρόποι όπως η απομόνωση από τους συμμαθητές στο σχολείο, στο σπίτι, ή στην κοινότητα, η περιθωριοποίηση και ο αποκλεισμός από την εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη, η εγκατάλειψη από την οικογένεια και την κοινότητα, ο εκφοβισμός, η σωματική και σεξουαλική βία, και σε ακραίες περιπτώσεις, ο διορθωτικός βιασμός δηλαδή η αποτρόπαια πράξη με την οποία ένα άτομο βιάστηκε ως δήθεν «θεραπεία» του σεξουαλικού προσανατολισμού ή της ταυτότητας φύλου του (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 24/11/2019).

Πιο συγκεκριμένα τα προαναφερθέντα παρουσιάζουν ρατσιστικές συμπεριφορές, οι οποίες απευθύνονται σε άτομα που εκφράζουν διαφορετικότητα ως προς το σεξουαλικό προσανατολισμό και την έκφραση του κοινωνικού φύλου. Εννοούνται ως στάσεις και εκφράσεις μέσα σε ένα κοινωνικό πλαίσιο ετεροκανονικότητας, δηλαδή της αντίληψης ότι η ετεροσεξουαλικότητα είναι η μόνη αποδεκτή μορφή σεξουαλικής έκφρασης.

Ρατσιστικές ενέργειες απέναντι στα ΛΟΑΤΚΙ άτομα αποτελούν οι ομοφοβικές και οι τρανσφοβικές συμπεριφορές (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 24/11/2019).

Ο όρος ομοφοβία χρησιμοποιείται γενικά για να περιγράψει κάθε είδους προκατάληψη, διάκριση και καταπίεση των ατόμων εξαιτίας του ομόφυλου σεξουαλικού προσδιορισμού τους. Η ομοφοβική στάση και συμπεριφορά είναι δυνατό να αντανakλά ένα είδους φοβίας και αποστροφής για τα ομοφυλόφιλα άτομα και συχνά εκδηλώνεται τιμωρητικά και παρενοχλητικά απέναντι στο ομοφυλόφιλο άτομο. Αντίστοιχα φοβικές, παρενοχλητικές και γενικότερα αρνητικές συμπεριφορές απέναντι στα άτομα με διαφορετική ταυτότητα του φύλου (trans) χαρακτηρίζονται με

τον όρο τρανσφοβία (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Αξίζει να διαχωριστεί ο όρος τρανσφοβία από τον όρο ομοφοβία, αφενός για πολιτικούς λόγους κατάδειξης της μισαλλοδοξίας που υφίστανται οι trans άνθρωποι και αφετέρου διότι οφείλεται στην ταυτότητα και έκφραση φύλου και όχι στο σεξουαλικό προσανατολισμό. (Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

3.2.1 Σχολικό περιβάλλον – Αντιμετώπιση

Τα τελευταία χρόνια υπάρχουν όλο και περισσότερες δημοσιεύσεις και στατιστικά στοιχεία, τουλάχιστον, όπου γίνεται αναφορά σε συγκεκριμένες ομοφοβικές και τρανσφοβικές εκδηλώσεις και συμπεριφορές στο σχολικό περιβάλλον (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Πιο συγκεκριμένα οι μαθητές που συμπεριφέρονται με τρόπους οι οποίοι δεν «προσιδιάζουν» στο φύλο τους ή νιώθουν σεξουαλική έλξη προς συμμαθητές του ίδιου με αυτούς φύλου, αποτελούν στόχο χλευάσου και παρενόχλησης, με αποτέλεσμα καθημερινά να βιώνουν στο σχολείο ένα αρνητικό σε βάρος τους περιβάλλον. Πολλοί συνομήλικοι τους τους κοροϊδεύουν, χρησιμοποιώντας παρωνύμια, τους απομονώνουν και δεν τους δέχονται στις παρέες τους, τους γελοιοποιούν, τους κλέβουν και σε κάποιες περιπτώσεις τους παρενοχλούν σεξουαλικά και ασκούν σωματική βία σε βάρος τους. Συχνά η άσκηση σωματικής βίας σε βάρος τους ασκείται όχι μόνο από μεμονωμένους συνομηλίκους τους αλλά και από ομάδες συμμαθητών τους (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Όσον αφορά τους εκπαιδευτικούς, μερικοί από αυτούς θεωρούν ως ταμπού τη συζήτηση θεμάτων σεξουαλικού προσανατολισμού που ξεπερνούν τα όρια των ετεροφυλοφιλικών σχέσεων στο περιβάλλον του σχολείου. Ενώ θίγουν θέματα τα οποία σχετίζονται με το ρατσισμό, τις φυλετικές διακρίσεις και τη διαφορετική κοινωνική και οικονομική τάξη των μαθητών, αποφεύγουν να συζητήσουν θέματα σεξουαλικού προσανατολισμού και ομοφυλοφιλίας. Αντιδρούν μόνο ή κυρίως στις ερωτήσεις που ασκείται σωματική βία σε βάρος των μαθητών που θεωρούνται ομοφυλόφιλοι, ενώ δεν επεμβαίνουν στις ερωτήσεις λεκτικής βίας, γελοιοποίησης ή χλευασμού σε βάρος τους. Οι εκπαιδευτικοί παρουσιάζονται ανέτοιμοι ή απρόθυμοι να βοηθήσουν τους συγκεκριμένους μαθητές και αντιμετωπίζουν προσωπικές εντάσεις ή εντάσεις με άλλους εκπαιδευτικούς ή μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών. Ακόμη και οι εκπαιδευτικοί που είναι υπέρ της αρχής της διαφορετικότητας είναι δύσκολο να αποδεσμευτούν από την αντίληψη που εδράζει στο λόγο περί φυσιολογικού. Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια να μην μπορούν να αποσυνδέσουν το βιολογικό φύλο από το κοινωνικό φύλο και να θεωρούν το δεύτερο ως

αντανάκλαση του πρώτου (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Όταν όμως λαμβάνεται μέριμνα για οργάνωση προγραμμάτων επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σχετικά με το συγκεκριμένο θέμα διαφοροποιείται η στάση τους, δείχνουν πιο ευαισθητοποιημένοι και βρίσκονται σε σχετική εγρήγορση κατά των φαινομένων βίας σε βάρος των σεξουαλικών μειονοτήτων. Ακόμη και μια απλή γνωριμία των εκπαιδευτικών με κάποιο άτομο με μη ετεροφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό, επηρεάζει προς το θετικότερο τη στάση τους σε αυτά τα ζητήματα (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι σε όποιες περιπτώσεις οι μαθητές περιγράφουν θετικά την εμπειρία τους από τη σχολική ζωή σχετικά με την ομοφυλοφιλία οφείλεται στην ύπαρξη υποστηρικτικών εκπαιδευτικών, οι οποίοι συζητούσαν στην τάξη θέματα αποδοχής της διαφορετικότητας (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Όταν τα σχολεία και το προσωπικό τους μεριμνούν μέσω της λήψης κατάλληλων μέτρων για τη δημιουργία θετικού κλίματος και ιδιαίτερα της μείωσης ομοφοβικού χαρακτήρα παρενόχλησης, οι μαθητές που είναι ομοφυλόφιλοι νιώθουν μεγαλύτερη ασφάλεια, μικρότερη πίεση, μειώνεται η ψυχική τους ένταση και η εμφάνιση συμπτωμάτων κατάθλιψης, δεν αποφεύγουν το σχολείο και δεν κάνουν εύκολα χρήση ουσιών ή αλκοόλ (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον ιστότοπο ψυχολογίας, Psychopedia.gr, το Κέντρο Δια Βίου Μάθησης επιπέδου 1, το οποίο είναι αναγνωρισμένο από τον Ε.Ο.Π.Π.Ε.Π Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων παρατίθενται κάποιες οδηγίες για τους εκπαιδευτικούς που θα μπορούσαν να συνδράμουν στην ευαισθητοποίηση των μαθητών σε τέτοιου είδους ζητήματα και στην μείωση των ομοφοβικών συμπεριφορών.

Σημαντική συμβουλή προς του εκπαιδευτικούς είναι, όπως προαναφέρθηκε, η παρέμβαση τους και όχι η παθητική τους στάση σε αυτά τα θέματα. Πιο συγκεκριμένα, είναι σημαντικό από την έναρξη της σχολικής χρονιάς να υπάρχουν κανόνες μέσα στην τάξη και να εξηγεί ο εκπαιδευτικός πως δεν επιτρέπεται κανένα ρατσιστικό σχόλιο, για την καταγωγή, την σεξουαλική ταυτότητα κάθε ατόμου και άλλα. Αν προκύψει κάποιο σχόλιο ή συμπεριφορά που δείχνει διάκριση, μίσος, εμπάθεια και επιθετικότητα θα πρέπει να τιμωρείται και να συζητάτε στην τάξη, για τους λόγους τους οποίους συμβαίνει αυτό (Φανακίδου, Ι. (χωρίς ημερομηνία). *Ομοφοβία στα σχολεία και αντιμετώπιση*. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Επίσης, προτείνεται ένα μάθημα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στα παιδιά, όπου θα τους ενημερώνει και για θέματα που αφορούν την ομοφυλοφιλία, τονίζοντας πως ο σεξουαλικός προσανατολισμός είναι γενετικά προκαθορισμένος στις πιο πολλές περιπτώσεις και επομένως, δεν είναι κάτι που πρέπει ή μπορεί να αλλάξει. Ακόμη

αξίζει να συμπεριληφθεί η ανοιχτή συζήτηση με τους μαθητές αφιερώνοντας κάποιες ώρες την εβδομάδα για θέματα που απασχολούν τους μαθητές στο σχολείο, για την διαφορετικότητα. Ακούγοντας οι εκπαιδευτικοί τις σκέψεις και τους προβληματισμούς των μαθητών να είναι δίπλα στα παιδιά αυτά, προκειμένου να βοηθήσουν σε οτιδήποτε χρειαστούν (Φανακίδου, Ι. (χωρίς ημερομηνία). *Ομοφοβία στα σχολεία και αντιμετώπιση*. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Τέλος, η διοργάνωση συναντήσεων για τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς, όπου θα μπορούν να ενημερωθούν για θέματα που αφορούν τη σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των νέων, την ομοφυλοφιλία και τον σχολικό εκφοβισμό, προκειμένου να ευαισθητοποιηθούν και εκείνοι και να γίνουν αρωγοί των εκπαιδευτικών στην προσπάθεια αντιμετώπισης των ομοφοβικών φαινομένων κρίνεται σημαντική για την μετρίαση του φαινομένου της ομοφοβίας στα σχολεία (Φανακίδου, Ι. (χωρίς ημερομηνία). *Ομοφοβία στα σχολεία και αντιμετώπιση*. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

3.2.2 Οικογενειακό περιβάλλον – Αντιμετώπιση

Οι μαθητές οι οποίοι είναι ομοφυλόφιλοι φοβούνται να εκφράσουν στην οικογένειά τους το πως νιώθουν. Αντιμετωπίζουν την πιθανότητα να εκδιωχθούν από το σπίτι τους, να προκαλέσουν ενδοοικογενειακή κρίση και συνεχή ένταση. Συχνά οι οικογένειες απορρίπτουν έναν νέο που εκδηλώνει ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις, θυμώνουν και νιώθουν ταπεινωμένοι με αυτή την εξέλιξη. Πολλοί νέοι που είναι ομοφυλόφιλοι έχουν δηλώσει ότι αποπειράθηκαν να αυτοκτονήσουν λόγω της αντίδρασης των οικογενειών τους, όταν αυτές πληροφορήθηκαν το σεξουαλικό τους προσανατολισμό (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Πιο αναλυτικά, μερικοί γονείς διδάσκουν ομοφοβικές συμπεριφορές στα παιδιά τους με διάφορους τρόπους, είτε με λεπτότητα είτε χωρίς. Αυτό συμβαίνει διότι πιστεύουν στην εξάλειψη μιας μη ετεροφυλικής συμπεριφοράς στους νέους. Με αυτό τον τρόπο θεωρούν ότι θα πείσουν το παιδί τους, μέσω δηλαδή της αποδοκιμασίας τους ώστε να είναι ετεροφυλόφιλο. Μάλιστα πολλά παιδιά ανατρέφονται από ετεροφυλόφιλους γονείς με αποτέλεσμα να μαθαίνουν αντι – ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές. Η έλλειψη επικοινωνίας και κατανόησης της οικογένειας και των παιδιών τους σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό αυξάνει τις οικογενειακές συγκρούσεις και αναταραχές οι οποίες μπορούν να οδηγήσουν στην απομάκρυνση ενός παιδιού από το σπίτι. Πολλοί νέοι αμφισβητούν και κρύβουν την ταυτότητα τους για να αποφύγουν την απόρριψη των γονέων (Λαγκαδινού, Κ. (2008). *Η ομοφοβία στο σχολείο: διερεύνηση αντιλήψεων των γονέων*. Ρόδος. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Οι περισσότεροι νέοι επιλέγουν να αποκαλύψουν την ιδιαιτερότητά τους σε κάποιο άτομο που δεν πρόκειται να τους πληγώσει και συνήθως αποφεύγουν να το

εκμυστηρευτούν πρώτα στους γονείς τους (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Ο Νεκτάριος Κοσμάς συμβουλευτής και ψυχοθεραπευτής αναφέρει στη διαδικτυακή πλατφόρμα του «Συμβουλευτική Ψυχοθεραπεία» ότι όταν ένα παιδί αποφασίσει να προβεί στην αποκάλυψη της σεξουαλικής του ταυτότητας προς τους γονείς δεν το κάνει για επίδειξη ή αντίδραση. Ο λόγος παρουσίασης της σεξουαλικής ταυτότητας των παιδιών είναι η ανάγκη συμβουλών, στήριξης και αγάπης από την οικογένεια τους.

Όλη αυτή εσωτερική συναισθηματική σύγκρουση των ομοφυλόφιλων αντιμετωπίζεται με την υποστήριξη της οικογένειας (Λαγκαδινού, Κ. (2008). *Η ομοφοβία στο σχολείο: διερεύνηση αντιλήψεων των γονέων*. Ρόδος. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Όταν το οικογενειακό περιβάλλον είναι ανοιχτό στη διαφορετικότητα και δεν διακρίνεται από ομοφοβικές στάσεις, αρκετοί νέοι συνειδητοποιούν σταδιακά και με τρόπο ανώδυνο την ιδιαιτερότητά τους. Η πιθανότητα οι νέοι αυτής της ομάδας να μιλήσουν στους γονείς τους για την ιδιαιτερότητά τους, επηρεάζεται από τις στάσεις που έχουν οι γονείς τους απέναντι στην ομοφυλοφιλία (Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online]. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

Γονική υποστήριξη ορίζεται η συμπεριφορά των γονέων προς ένα γιο ή κόρη που επιτρέπει στο παιδί του να αισθάνεται άνετα στην παρουσία του γονέα και να αισθάνεται αναγνωρισμένο και εγκεκριμένο από αυτούς (Λαγκαδινού, Κ. (2008). *Η ομοφοβία στο σχολείο: διερεύνηση αντιλήψεων των γονέων*. Ρόδος. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019).

3.2.3 Εργασιακό περιβάλλον

Λόγω της μη αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου τους, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την ασυμφωνία των εγγράφων τους με την ταυτότητά τους όπως απεικονίζεται στην εξωτερική εμφάνιση, οι trans άνθρωποι αντιμετωπίζονται ανισότιμα στους χώρους απασχόλησης και δεν προσλαμβάνονται στην εργασία. Αυτό το συμβάν αποτελεί την ανισότιμη μεταχείριση η οποία είναι η αιτία αποκλεισμού των trans ατόμων από την εργασία.

Εκτός αυτή την άνιση μεταχείριση, υπάρχουν και περιστατικά trans ανθρώπων, οι οποίοι εργάζονταν κανονικά και όταν η ταυτότητά τους έγινε γνωστή υπέστησαν διακριτική σε βάρος τους μεταχείριση. Παράδειγμα αποτελεί μία trans γυναίκα ταχυδρόμος η οποία εξαναγκάστηκε να εργάζεται σε αποθήκη για να μη γίνεται ορατή (Γαλανού, Μ. (2014). *Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι*. Τελευταία ανάκτηση 27/11/2019). Σε ό, τι αφορά τους μισθούς θα λέγαμε ότι είναι σύνηθες το φαινόμενο των μισθολογικών διακρίσεων εις βάρος των τρανς ατόμων, ενώ παράλληλα κινδυνεύουν σε αρκετές περιπτώσεις για

απόλυση, μη πρόσληψη, ή μη προαγωγή σε περίπτωση που δεν αποκρύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό (Θεοφιλόπουλος, Θ. (2015). *Ομοφοβική, τρανσφοβική βία και διακρίσεις στην Ελλάδα: έκθεση αποτελεσμάτων έργου «Πες το σ' εμάς» 01/04/2014- 30/11/2015*. Αθήνα. Τελευταία ανάκτηση 28/11/2019).

Πιο συγκεκριμένα, στα πλαίσια μίας έρευνας η οποία πραγματοποιήθηκε στην Ελλάδα προέκυψε το γεγονός ότι ένας στους τέσσερις εργοδότες ήταν απρόθυμος να καλέσει σε συνέντευξη για εργασία υποψηφίους που γνώριζε ή υπέθετε ότι είναι ομοφυλόφιλοι. Το ποσοστό αυτό είναι υψηλότερο στους άνδρες εργοδότες (Οργανισμός θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2009). [online]. Τελευταία ανάκτηση 28/11/2019).

Επιπροσθέτως, τα διεμφυλικά άτομα έχουν αρκετές πιθανότητες να βρεθούν θύματα παρενόχλησης και λεκτικών ύβρεων είτε από τους συναδέλφους είτε από τους προϊσταμένους τους. Αυτές οι παρενοχλήσεις τους είναι δυνατό να επεκτείνονται και πέρα από το χώρο εργασίας των ατόμων αυτών. Ειδικότερα όσον αφορά τα τρανς άτομα, οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν είναι σαφώς μεγαλύτερες, δεδομένου του μεγάλου ποσοστού της τρανσφοβίας και της άγνοιας για ζητήματα ταυτότητας φύλου. Με δεδομένη και την περίπλοκη, χρονοβόρα και απαιτητική διαδικασία επαναπροσδιορισμού φύλου, πολλά τρανς άτομα αναγκάζονται να αποκρύψουν την ταυτότητα φύλου τους για να μην πέσουν θύμα τρανσφοβικών διακρίσεων. Για δεκαετίες, πολλές τρανς γυναίκες δε έβρισκαν άλλη εργασιακή διέξοδο και αναγκάζονταν να καταφύγουν στη σεξουαλική εργασία (Θεοφιλόπουλος, Θ. (2015). *Ομοφοβική, τρανσφοβική βία και διακρίσεις στην Ελλάδα: έκθεση αποτελεσμάτων έργου «Πες το σ' εμάς» 01/04/2014- 30/11/2015*. Αθήνα. Τελευταία ανάκτηση 28/11/2019).

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί η διάλεξη της Morgana Bailey, μίας επαγγελματία ανθρώπινου δυναμικού στο TED. Όταν μέσα από μία έρευνα η Morgana ανακάλυψε ότι στη περίπτωση που οι ομοφυλόφιλοι οι οποίοι δεν αποκάλυπταν την έμφυλη ταυτότητα τους εμφάνιζαν υψηλότερα ποσοστά καρδιακών νόσων, βίας και αυτοκτονίας. Αποκρύψεις τέτοιων ζητημάτων υπέθεσε ότι πιθανό να συμβάλλουν στην διαιώνιση των διακρίσεων στις κοινωνίες. Η Morgana υποστηρίζει αυτή την άποψη διότι εξομολογείται ότι έχασε την ευκαιρία να αλλάξει την ατμόσφαιρα των διακρίσεων στη πατρίδα της, το Κάνσας. Η Βουλή των αντιπροσώπων του Κάνσας έφερε προς ψήφιση το νομοσχέδιο το οποίο επιτρέπει σε επιχειρήσεις να επικαλούνται τη θρησκευτική ελευθερία ως λόγο άρνησης εξυπηρέτησης σε ομοφυλόφιλους. Ο πατέρας μίας συναδέλφου και φίλης της Morgana υπηρετεί στη Βουλή των αντιπροσώπων του Κάνσας και ψήφισε υπέρ του νομοσχεδίου. Η Morgana αναρωτιέται ότι στη περίπτωση που η ιστορία της ήταν γνωστή στον πατέρα της φίλης της και στην ίδια τη φίλη της αν άλλαζε η ψήφος του πατέρα. Συνεπώς μετάνιωσε για την απόκρυψη της ταυτότητας της και προωθεί την αναγνώριση τέτοιων ζητημάτων για την αλλοίωση των διακρίσεων.

Ο Νόμος 3304/2005, ο οποίος βασίζεται στην κοινοτική Οδηγία 2000/78 για την ίση μεταχείριση στο χώρο της εργασίας και αφορά την καταπολέμηση των εργασιακών διακρίσεων κάνει λόγο για καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω «γενετήσιου προσανατολισμού» στο τομέα της απασχόλησης και της εργασίας. Η χρήση του ασαφούς και πολιτικά μη ορθού όρου «γενετήσιος προσανατολισμός», σε συνδυασμό με την απουσία άρθρων για τη προστασία της ταυτότητας και της έκφρασης φύλου αποψίλωσαν την οποιαδήποτε δυναμικότητα του, μειώνοντας την αποτελεσματικότητα του στο να επιτύχει βελτίωση της επαγγελματικής πραγματικότητας των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων (Θεοφιλόπουλος, Θ. (2015). *Ομοφοβική, τρανσφοβική βία και διακρίσεις στην Ελλάδα: έκθεση αποτελεσμάτων έργου «Πες το σ' εμάς» 01/04/2014- 30/11/2015*. Αθήνα. Τελευταία ανάκτηση 29/11/2019).

3.2.4 Κοινωνία – Επιπτώσεις – Αντιμετώπιση

Μέσω έρευνας έχει διαπιστωθεί ότι οι διακρίσεις που υφίστανται οι ομοφυλόφιλοι ή οι αμφιφυλόφιλοι, καθώς και η προκατάληψη με την οποία αντιμετωπίζονται, επιφέρει αρνητικές επιπτώσεις στην ψυχολογία αυτών των ατόμων. Αρκετές έρευνες μάλιστα δείχνουν ότι η λεκτική βία και η παρενόχληση, αποτελούν σχεδόν καθολική εμπειρία όλων των ΛΟΑΤΚΙ ατόμων. Η διάκριση απέναντι σε αυτή τη σεξουαλική μειονότητα είναι παρούσα σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

Σε κοινωνικό επίπεδο, χρησιμοποιούνται στερεότυπα, χωρίς καμιά επιστημονική βάση, όπως μερικά από τα οποία παρουσιάστηκαν παραπάνω με σκοπό να δικαιολογήσουν την άνιση μεταχείριση των ΛΟΑΤΚΙ σε ζητήματα όπως οι ευκαιρίες απασχόλησης, η ανατροφή των τέκνων και η αναγνώριση της σχέσης.

Σε ατομικό όμως επίπεδο, η προκατάληψη και οι διακρίσεις τείνουν να έχουν σοβαρές αρνητικές συνέπειες, ιδίως όταν οι ΛΟΑΤΚΙ προσπαθούν να αποκρύψουν ή να αρνηθούν το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Παρ' ότι η πλειοψηφία των ομοφυλόφιλων μαθαίνει να ζει με το κοινωνικό στίγμα κατά της ομοφυλοφιλίας, αυτό το μοτίβο προκατάληψης ελλοχεύει σοβαρότατους κινδύνους για την υγεία και την ευημερία των ομοφυλοφίλων. Συνεπώς, οι διακρίσεις, η προκατάληψη και οι διάφορες εκφράσεις βίας, στα οποία συχνά υποβάλλονται οι ΛΟΑΤΚΟΙ, αποτελούν αναμφισβήτητα σημαντικές απειλές για την ψυχική τους υγεία, ενώ αυξάνουν κατακόρυφα τα επίπεδα του άγχους (Σπυροπούλου, Θ. (χωρίς ημερομηνία). *Μία μελέτη περίπτωσης της διαχείρισης ταυτότητας των Ελλήνων ομοφυλόφιλων, καθώς και των εμπειριών διάκρισης, τόσο στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή. Όσο και στους χώρους της εκπαίδευσης και της εργασίας*. Τελευταία ανάκτηση 29/11/2019).

Πιο αναλυτικά, είναι επιτακτική ανάγκη σε αυτό το σημείο να αναφερθεί η διάλεξη της Morgana Bailey η οποία, εκτός των άλλων παρουσιάζει τα λεγόμενα του περιοδικού «The Advocate». Σε αυτό το περιοδικό η Morgana διάβασε ότι το προσδόκιμο ζωής των ομοφυλόφιλων, των αμφιφυλόφιλων και των λεσβίων

μειώνεται κατά 12 χρόνια σε μη ανεκτικές κοινωνίες. Ο συνδυασμός προσωπικού άγχους και κοινωνικού στιγματισμού είναι θανατηφόρος.

Ο ρόλος της κοινωνικής δικαιοσύνης είναι ο εντοπισμός και η αντιμετώπιση της καταπίεσης και της κοινωνικό – οικονομικής εκμετάλλευσης. Η αναγνώριση, η προστασία και η εφαρμογή των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων τόσο σε ατομικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, είναι αντικείμενο της κοινωνικής δικαιοσύνης. Επίσης η επιλογή του ενδεδειγμένου και κατάλληλου πολιτικού συστήματος συνεπικουρεί στην ορθή εφαρμογή των αρχών της δικαιοσύνης και συμβάλλει στον περιορισμό διαφόρων μορφών ανισοτήτων. Για τη διαμόρφωση των κανόνων κοινωνικής δικαιοσύνης έχει σημασία η αναγνώριση της διαφορετικότητας και η συμβολή της στην καταπολέμηση των κοινωνικών αδικιών και ανισοτήτων (Καλογεράκου, Ε. (2018). *Κοινωνικά δικαιώματα και ομοφοβία: κοινωνική ανάκρουση ή οιονεί εξέλιξη*; Κόρινθος. Τελευταία ανάκτηση 30/11/2019).

Επιπροσθέτως, προκειμένου να βοηθηθούν οι ΛΟΑΤΚΙ νέοι για να αντιμετωπίσουν τις εμπειρίες της ζωής τους, η υποστήριξη από τους ενήλικες είναι ουσιαστικής σημασίας και σε ορισμένες περιπτώσεις ικανή να φέρει ριζικές αλλαγές στη ζωή τους. Οι γονείς διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην αυτοεκτίμηση του κάθε παιδιού. Λαμβάνοντας γονική υποστήριξη οι νέοι αποκτούν σωματική, πνευματική και συναισθηματική υγεία. Είναι τόσο σημαντική η στήριξη από κάποιον ενήλικο που ακόμα και σε περιπτώσεις που οι γονείς δεν προσφέρουν στα παιδιά τους υποστήριξη και ενδυνάμωση, η υποστήριξη από κάποιο άλλο άτομο στη ζωή τους, είναι δυνατό να συμβάλει θετικά στην ανάπτυξη του νέου.

Τέλος, προτάσεις που θα μπορούσαν να υλοποιηθούν για τη μείωση του φαινομένου της ομοφοβίας έγκεινται στην εύρεση τρόπων υποστήριξης στο σχολικό πλαίσιο μέσω προσανατολισμένων δραστηριοτήτων, στην ικανότητα ανταλλαγής απόψεων και συναισθημάτων για εμπιστοσύνη και συναισθηματική υποστήριξη. Ακόμη η παροχή προσβάσιμων πληροφοριών στο διαδίκτυο και η εύρεση τρόπων ενημέρωσης και βελτίωσης της κοινωνικής ευαισθητοποίησης συμβάλλει στην ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης των ΛΟΑΤΚΙ για τον εαυτό τους και την ενσυναίσθηση που δημιουργείται στους γύρω συνανθρώπους με την αναγνώριση του φαινομένου (Λαγκαδινού, Κ. (2018). *Η ομοφοβία στο σχολείο. Διερεύνηση αντιλήψεων των γονέων*. Ρόδος. Τελευταία ανάκτηση 30/11/2019).

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: Η ΕΡΕΥΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα εργασία εστιάζει στην διερεύνηση των απόψεων των φοιτητών και των φοιτητριών της Ελλάδας για το θέμα της διεμφυλικότητας.

Ειδικότερα για την Ελλάδα ο πιο πρόσφατος νόμος, ο οποίος έχει ψηφιστεί για την διεμφυλικότητα είναι αυτός που προαναφέρθηκε στο κεφάλαιο της νομοθεσίας. Το άτομο έχει το δικαίωμα στην αναγνώριση της ταυτότητας φύλου του ως στοιχείου της προσωπικότητάς του και το δικαίωμα στο σεβασμό της προσωπικότητάς του με βάση τα χαρακτηριστικά φύλου του, όπως ακριβώς φαίνεται στο άρθρο 1 του Συντάγματος. Από αυτό, γίνεται κατανοητό το γεγονός, ότι στην Ελλάδα δεν έχουν ψηφιστεί αρκετοί νόμοι για τα διεμφυλικά άτομα με συνέπεια να υπάρχει το φαινόμενο της ομοφοβίας.

Πιο συγκεκριμένα οι στόχοι της παρακάτω έρευνας είναι να παρθούν οι απόψεις των φοιτητών για την έννοια της διεμφυλικότητας από την προσωπική τους εμπειρία. Οι φοιτητές θα εκφράσουν τις γνώμες τους για την κατάσταση που υπάρχει στην Ελλάδα σχετικά με το θέμα της ομοφοβίας στο εκπαιδευτικό περιβάλλον αλλά και σε άλλα περιβάλλοντα. Επίσης οι φοιτητές θα προτείνουν τις δικές τους προτάσεις για την προσπάθεια της επίλυσης του ζητήματος αυτού.

Εφόσον πρόκειται για μία μελέτη περίπτωσης, κρίθηκε ως κατάλληλο μεθοδολογικό εργαλείο για τη συλλογή δεδομένων, η ημιδομημένη συνέντευξη. Ως μονάδα ανάλυσης ορίζονται οι 10 φοιτητές της Ελλάδας. Τα ερωτήματα της συνέντευξης βασίστηκαν στην επισκόπηση της σχετικής με το θέμα βιβλιογραφίας. Η ερμηνεία των δεδομένων που προέκυψαν είναι ποιοτική και περιλαμβάνει τη διαδικασία δημιουργίας κατηγοριών, την παρουσίαση και περιγραφή των δεδομένων και την εξαγωγή συμπερασμάτων (Cohen & Manion, 1994 :394).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΜΕΘΟΔΟΣ

1.1 Οι συμμετέχοντες

Το δείγμα της παρούσας έρευνας, η οποία διεξήχθη από 17 ως 30 Απριλίου 2020 αποτελείται από 10 άτομα – φοιτητές. Τα άτομα αυτά είναι ηλικίας 18 ως 24 ετών. Αποτελούν πολίτες της Ελλάδας και πιο συγκεκριμένα κατάγονται από τον νομό Χαλκιδικής, τον νομό Κοζάνης, τον νομό Θεσσαλονίκης και τον νομό Αττικής. Τα δύο (2) άτομα, ένα αγόρι και ένα κορίτσι υπάγονται στην κατηγορία straight. Τα τρία (3) αγόρια κατατάσσονται στην κατηγορία ομοφυλόφιλων σύμφωνα με την σεξουαλική τους προτίμηση. Τέλος το ένα (1) κορίτσι ανήκει στην κατηγορία pansexual.

1.2 Ερευνητικά Εργαλεία

Στην εν λόγω διακρατική έρευνα χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος της ημικατευθυνόμενης συνέντευξης με χρήση εφαρμογής ηχογράφησης από το κινητό τηλέφωνο. Ο οδηγός συνέντευξης στόχευε να διερευνήσει τις γνώσεις και τις απόψεις των φοιτητών σχετικά με την διεμφυλικότητα. Ο λόγος που επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη είναι αφενός γιατί παρέχει ευκαιρίες για διευκρίνιση των ερωτήσεων και των απαντήσεων, για εμβάθυνση αλλά και για αυτενέργεια και αφετέρου γιατί ο συνεντευκτής εκδηλώνει ελάχιστη καθοδήγηση και ο ερωτώμενος έχει την ελευθερία να εκφράσει τα υποκειμενικά του συναισθήματα όσο απόλυτα και όσο αυθόρμητα επιλέγει ή μπορεί.

Η συνέντευξη κινήθηκε στους παρακάτω θεματικούς άξονες: α) επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας, β) ομοφοβία στο σχολικό περιβάλλον, γ) νομοθεσία για την διεμφυλικότητα και δ) επίλυση του ζητήματος αυτού.

1.3 Διαδικασία

Για την διεξαγωγή της έρευνας έλαβα βοήθεια από τους τρεις φίλους μου, ένα αγόρι straight, ένα κορίτσι straight και ένα αγόρι ομοφυλόφιλο. Καθώς έρχομαι σε συχνή επαφή μαζί τους, τους ρώτησα εάν επιθυμούν να συμμετέχουν στην συνέντευξη της πτυχιακής μου εργασίας. Απάντησαν θετικά ότι θέλουν να λάβουν μέρος. Τα υπόλοιπα άτομα στα οποία πήρα συνέντευξη είναι γνωστοί μου από τον χώρο του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας και το εργασιακό μου περιβάλλον. Επιπροσθέτως χρειάστηκε να έρθω σε επαφή και με άτομα άγνωστα σε έμένα (από κοινό μας φίλο) για να συμπληρώσω τον αριθμό των έξι ατόμων. Αυτό μου δημιούργησε άγχος διότι υπέθεσα ότι υπάρχει η πιθανότητα να μην επιθυμούν να μου απαντήσουν σε ερωτήσεις που αφορούν προσωπικά τους στοιχεία και να προσβληθούν. Καταρχάς έγινε κατανοητό το γεγονός ότι η συνέντευξη θα είναι ανώνυμη. Τέλος όλοι συμφώνησαν για τη συμμετοχή τους στη συνέντευξη αυτή.

Η συνέντευξη έγινε ατομικά. Όλες οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν ηλεκτρονικά μέσω της ηχογράφησης από το κινητό τηλέφωνο. Λόγω της περιόδου της καραντίνας που διανύουμε αυτό το διάστημα εξαιτίας του κορωνοϊού οι συνεντεύξεις έγιναν μέσω της κάμερας από την εφαρμογή του messenger. Οι συνεντεύξεις διήρκεσαν από 18 λεπτά (η μικρότερη χρονικά) ως 35 λεπτά (η μεγαλύτερη χρονικά). Σε κάθε άτομο που ερχόμουν σε ηλεκτρονική επαφή γινόταν εξαρχής γνωστός ο σκοπός της παρούσας έρευνας καθώς και ότι οι απόψεις τους θα μπορούσαν να βοηθήσουν στη βελτίωση του παρόντος θέματος.

1.4 Ερευνητικά Ερωτήματα

- Πως σε λένε;
- Πόσο χρονών είσαι;
- Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις και σε ποια πόλη;
- Σε ποια ηλικία ήρθες σε επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας;
- Σε ποια ηλικία ή σχολική βαθμίδα θεωρείς ότι τα άτομα γενικώς έρχονται σε επαφή με αυτή την έννοια;
- Στο σχολικό περιβάλλον θεωρείς ότι υπάρχει σωστή συμπεριφορά απέναντι στα διεμφυλικά άτομα είτε από τους μαθητές είτε από τους εκπαιδευτικούς;
- Με ποιον τρόπο ο εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει το bullying;
- Χρειάζεται να γίνεται γενικότερη ενημέρωση στα σχολεία για το θέμα αυτό;
- Από ποια σχολική βαθμίδα χρειάζεται να γίνεται λόγος για την διεμφυλικότητα;
- Γενικότερα θεωρείς ότι οι γονείς στην Ελλάδα είναι σύμφωνοι με την ενημέρωση για τη διεμφυλικότητα από το σχολείο;
- Τι επιπτώσεις έχει η μη πληροφόρηση για αυτό το θέμα;
- Οι φοιτητές θεωρείς ότι είναι επαρκώς ενημερωμένοι για την διεμφυλικότητα;
- Σε ποια άλλα περιβάλλοντα συναντάται η ομοφοβία;
- Θα μπορούσε να μειωθεί ο ρατσισμός στην Ελλάδα με την ύπαρξη νέων νόμων;
- Ποιοι νέοι νόμοι θεωρείς ότι είναι σημαντικοί για να ψηφιστούν;
- Τι άλλο και πιο συγκεκριμένο προτάσεις σαν λύση του ζητήματος αυτού;
- Ποια είναι η επιθυμητή κατάσταση για σένα που πρέπει να φτάσει η εκπαίδευση και η χώρα γενικότερα σχετικά με την διεμφυλικότητα;
- Έχεις κάτι άλλο να προσθέσεις;

1.5 Ερευνητικές Υποθέσεις

Σύμφωνα με τις θεωρίες που αναπτύχθηκαν στο πρώτο μέρος της εργασίας, από την έρευνα αναμένουμε τα εξής:

1. Όσον αφορά την επαφή των ατόμων με την έννοια της διεμφυλικότητας, όλα τα άτομα γνωρίζουν τον όρο αυτό από το Γυμνάσιο.
2. Σχετικά με την ομοφοβία και το bullying στο σχολικό περιβάλλον οι καθηγητές δεν είναι επαρκώς βοηθητικοί με όποιον τους χρειάζεται για το θέμα της διεμφυλικότητας.
3. Όλοι οι φοιτητές είναι σύμφωνοι με την ενημέρωση στα σχολεία για την διεμφυλικότητα.
4. Οι γονείς στην Ελλάδα είναι αντίθετοι με την ενημέρωση στα σχολεία για την διεμφυλικότητα.
5. Γενικώς οι φοιτητές της Ελλάδας δεν είναι τόσο ενημερωμένοι όσο θα άρμοζε για την ηλικία τους.

6. Οι νόμοι θα μπορούσαν να βελτιώσουν την κατάσταση της ομοφοβίας στην Ελλάδα.

1.6 Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της έρευνα είναι απομαγνητοφωνημένα στο παράρτημα της εργασίας αυτής.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της συνέντευξης, η πρώτη υπόθεση, έχει καταρριφθεί αφού οι συμμετέχοντες δεν ήρθαν για πρώτη φορά σε επαφή με τον όρο της διεμφυλικότητας στο Γυμνάσιο. Υπήρξε συμμετέχοντας που ήρθε σε επαφή με την έννοια αυτή από μικρή ηλικία, στο Δημοτικό, διότι υπήρχαν συζητήσεις επί του θέματος από το οικογενειακό του περιβάλλον. Από την άλλη μεριά υπήρξαν και συμμετέχοντες που αναγνώρισαν την διεμφυλικότητα στο Λύκειο. Αξίζει να σημειωθεί η αναφορά ενός ατόμου, ο οποίος διευκρίνισε ότι είχε μία άποψη για τη σημασία της διεμφυλικότητας από το Λύκειο, αλλά εμπέδωσε τον όρο αυτό σωστά στο είκοσι – ενός (21) έτος της ηλικίας του.

Αναφορικά με την δεύτερη υπόθεση που αποτυπώθηκε, επιβεβαιώθηκε το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικοί δεν αντιμετωπίζουν τα διεμφυλικά άτομα με βοηθητικό τρόπο. Από τις συνεντεύξεις προέκυψε ότι οι εκπαιδευτικοί ενδιαφέρονται για τα άτομα αυτά κυρίως όταν τους ζητηθεί. Όμως, ούτε πάλι προσφέρουν επαρκώς αυτό που χρειάζεται ένα διεμφυλικό παιδί όταν υποστεί bullying. Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι αυτό συμβαίνει διότι οι εκπαιδευτικοί «ερχόμενοι από άλλες γενιές και έχοντας αναπτύξει απόψεις συντηρητισμού ίσως δυσκολεύονται να συνηθίσουν και να διαχειριστούν τέτοιου είδους καταστάσεις».

Προχωρώντας στην τρίτη υπόθεση, για άλλη μια φορά επιβεβαιώνεται η άποψη ότι οι φοιτητές συμφωνούν για την ενημέρωση της διεμφυλικότητας στο σχολικό περιβάλλον. Ένας συμμετέχοντας αναφέρει ότι «δεν μπορούμε να μιλάμε για μία συμπεριληπτική εκπαίδευση χωρίς αυτή να ενημερώνει για θέματα σεξουαλικότητας και έκφρασης φύλου». Μία άλλη συμμετέχοντας αναφέρει ότι η ενημέρωση στο σχολείο είναι το πιο σημαντικό πράγμα τόσο για τα διεμφυλικά άτομα όσο και για τους υπολοίπους. Αρχικά ένα διεμφυλικό άτομο μπορεί να μην έχει έρθει ποτέ σε επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας και μέσω της σχετικής ενημέρωσης να αναγνωρίσει τις σεξουαλικές του προτιμήσεις. Επίσης και στα μη διεμφυλικά άτομα έχει θετικό αντίκτυπο η ενημέρωση για την διεμφυλικότητα αφού μέσω αυτής αναγνωρίζεται το γεγονός ότι τα άτομα αυτά είναι φυσιολογικά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εξοικείωση των ατόμων με την έννοια αυτή και την μείωση (αν όχι την εξάλειψη) του bullying στα σχολεία. Ένας ακόμη συμμετέχοντας αναφέρει ότι η ενημέρωση αυτή θα μπορούσε να ξεκινήσει από μικρή ηλικία, για παράδειγμα από το Νηπιαγωγείο διότι υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα τα οποία μιλάνε σε Νήπια για την ταυτότητα φύλου και την σεξουαλικότητα.

Στη συνέχεια υποτέθηκε ότι οι Έλληνες γονείς δεν εγκρίνουν την ένταξη της ενημέρωσης για την διεμφυλικότητα στα σχολεία. Όλοι οι συμμετέχοντες ήταν σύμφωνοι με αυτή την υπόθεση. Διατυπώνεται ότι οι γονείς θα ήταν αντιδραστικοί με κάτι τέτοιο. Αυτό ίσως συμβαίνει διότι ούτε οι ίδιοι δεν είναι καταλλήλως ενημερωμένοι για την σημαντικότητα αυτής της ενημέρωσης.

Επιπροσθέτως, αναφορικά με την πέμπτη υπόθεση, για την μη πλήρη ενημέρωση των φοιτητών για την διεμφυλικότητα, οι συμμετέχοντες ήταν σύμφωνοι. Επίσης λέχθηκε ότι ούτε οι διεμφυλικοί φοιτητές είναι επαρκώς ενημερωμένοι. Από την στιγμή που η εκπαίδευση δεν παρείχε σε αυτούς τους φοιτητές από τα σχολικά χρόνια έως και σήμερα σχετική ενημέρωση δυσκολεύονται να έχουν μία ολοκληρωμένη και σωστή άποψη πάνω σε αυτό το θέμα. Ακόμη, για να είναι κάποιος ενημερωμένος, χρειάζεται και η ατομική του ευθύνη. Από τη στιγμή που ο φοιτητής θα αποφασίσει να ενημερωθεί από μόνος του, χρήζει ιδιαίτερης σημασίας η αποφυγή της ημιμάθειας για την διεμφυλικότητα.

Τέλος, η υπόθεση ότι οι νόμοι θα μπορούσαν να βελτιώσουν την κατάσταση της ομοφοβίας στη χώρα εγκρίνεται από σχεδόν όλους τους συμμετέχοντες. Μία συμμετέχοντας όμως αναφέρει ότι η ομοφοβία δεν είναι θέμα νομοθεσίας αλλά θέμα παιδείας. Ένας άλλος φοιτητής υποστηρίζει ότι οι νόμοι αυτοί θα προστάτευαν τα διεμφυλικά άτομα αλλά δεν θα εξάλειφαν την ομοφοβία. Βέβαια όλα τα άτομα προτείνουν κάποιους νόμους που επιθυμούν να ψηφιστούν για την γενικότερη βελτίωση της κατάστασης της χώρας σχετικά με το θέμα αυτό. Ο νόμος που προτείνουν οι περισσότεροι συμμετέχοντες είναι το δικαίωμα της τεκνοθεσίας από τα διεμφυλικά άτομα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το θέμα της διεμφυλικότητας έχει προσελκύσει το ενδιαφέρον αρκετών ερευνητών. Οι συνθήκες που επέβαλαν και συνεχίζουν να επιβάλλουν την διερεύνηση για την διεμφυλικότητα είναι ότι τα άτομα αυτά αποτελούν την μειοψηφία του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού.

Η διεμφυλικότητα έχει απασχολήσει αρκετούς συμπολίτες της Ελλάδας μετά την ψήφιση του νόμου για την αναγνώριση του φύλου. Αυτό συνέβη διότι ως τότε η διεμφυλικότητα δεν ήταν τόσο εκδηλωμένη στη χώρα. Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερα διεμφυλικά άτομα αρχίζουν να εκφράζουν την σεξουαλική τους ταυτότητα και να μην ντρέπονται για αυτή.

Κύριος σκοπός της έρευνας όπως προαναφέρθηκε είναι να διερευνηθούν οι απόψεις των φοιτητών και των φοιτητριών για την διεμφυλικότητα. Επιλέχθηκαν οι φοιτητές για τον λόγο τον οποίο αποτελούν μία γενιά που θα δημιουργήσουν το μέλλον. Έτσι ήταν αρκετά ενδιαφέρον να προβληθούν οι απόψεις τους ώστε να δημιουργηθεί μία ολοκληρωμένη εικόνα για το πως αντιμετωπίζει η νέα γενιά την διεμφυλικότητα. Αυτό κατ' επέκταση θα έχει ως αποτέλεσμα τη συνειδητοποίηση της τωρινής κατάστασης και ίσως την αλλαγή τυχόν πρακτικών που δεν συνάδουν με την παροχή ίσων δικαιωμάτων σε όλα τα άτομα. Τα αποτελέσματα της έρευνας υπέδειξαν σημαντικά στοιχεία σχετικά με την διεμφυλικότητα τα οποία άξιζε να τονιστούν.

Εξετάζοντας λοιπόν όλες αυτές τις αναφορές των φοιτητών για την διεμφυλικότητα καταφέρνει κανείς να εντοπίσει την κατάσταση που βιώνει η Ελλάδα σήμερα σχετικά με το θέμα αυτό.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κοσμάς (ομοφυλόφιλος)

- **Πως σε λένε;** «Είμαι ο Κοσμάς»
- **Πόσο χρονών είσαι;** «Είμαι 18 χρονών»
- **Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις και σε ποια πόλη;** «...Είμαι σε ένα ΙΕΚ στη Θεσσαλονίκη, φυσικοθεραπείας...»
- **Σε ποια ηλικία ήρθες σε επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας;** «...Εγώ προσωπικά άρχισα να το καταλαβαίνω στην Τετάρτη με Πέμπτη Δημοτικού, το αποδέχτηκα στην 1^η Γυμνασίου και έτσι από εκεί και πέρα κατάλαβα ότι υπάρχει η διεμφυλικότητα...»
- **Σε ποια ηλικία ή σχολική βαθμίδα θεωρείς ότι τα άτομα γενικώς έρχονται σε επαφή με αυτή την έννοια;** «...Στην εποχή του 2020 μαζί με το ίντερνετ τα παιδιά το βλέπουνε και το ξέρουνε από μικρή ηλικία... από Τετάρτη Δημοτικού... Στην εποχή μου πιστεύω πως στο Γυμνάσιο καταλάβαιναν τα παιδιά τι είναι η διεμφυλικότητα...»
- **Στο σχολικό περιβάλλον θεωρείς ότι υπάρχει σωστή συμπεριφορά απέναντι στα διεμφυλικά άτομα είτε από τους μαθητές είτε από τους εκπαιδευτικούς;** «...Πιστεύω πως όχι, από προσωπική μου άποψη δεν είχα και την καλύτερη αντιμετώπιση, τα παιδιά γενικότερα χλευάζουνε πολύ τα διεμφυλικά άτομα, αν και πλέον τα πράγματα είναι καλύτερα στην εποχή του 2020... Οι καθηγητές δεν δίνουν και πολύ σημασία αλλά υπάρχουν και καθηγητές που όντως ασχολούνται με διεμφυλικά άτομα, αν έχουν κάποιο πρόβλημα, αλλά αυτό έχει να κάνει με το πόσο ανοιχτόμυαλος είσαι και με το πόσο θέλεις να βοηθήσεις κάποιο παιδί... Και επίσης και από την ηλικία που έχει ο κάθε καθηγητής... Πιστεύω πως τα περισσότερα παιδιά δεν πηγαίνουν να πουν το πρόβλημα τους άρα είναι λίγο δύσκολα τα πράγματα, αν κάποιο παιδί αναφέρει ότι έχει ένα πρόβλημα πιστεύω πως κάποιοι καθηγητές θα βοηθήσουν αλλά υπάρχουν και καθηγητές που είναι εκεί πέρα για τη δουλειά τους και δεν τους ενδιαφέρει τι άλλο συμβαίνει στο περιβάλλον του σχολείου...»
- **Με ποιον τρόπο ο εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει το bullying;** «...Μπορεί να μιλήσει στα παιδιά, να κάνει κάποια ενημέρωση στο σχολείο σχετικά με την διεμφυλικότητα και γενικότερα να μπει το θέμα της διεμφυλικότητας σαν ένα μάθημα σεξουαλικής αγωγής, ώστε τα παιδιά να ενημερώνονται σωστά και να ξέρουν ότι αυτά τα άτομα είναι φυσιολογικά και είναι όπως οι υπόλοιποι...»
- **Χρειάζεται να γίνεται γενικότερη ενημέρωση στα σχολεία για το θέμα αυτό;** «...Μία φορά την εβδομάδα το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής θα έπρεπε να υπάρχει στην εκπαίδευση...»
- **Από ποια σχολική βαθμίδα χρειάζεται να γίνεται λόγος για την διεμφυλικότητα;** «...Από την Πέμπτη και Έκτη Δημοτικού γιατί από τότε αρχίζουν τα παιδιά να αντιλαμβάνονται περισσότερα πράγματα...»

- **Γενικότερα θεωρείς ότι οι γονείς στην Ελλάδα είναι σύμφωνοι με την ενημέρωση για τη διεμφυλικότητα από το σχολείο;** «...Πιστεύω πως στην Ελλάδα αυτό το θέμα αντιμετωπίζει μία σύγκρουση και ότι οι γονείς που κάνουν παιδιά τώρα και άρα είναι νέοι θα έπρεπε να θέλουν να υπάρχει αυτό το μάθημα και να μαθαίνουν τα παιδιά από μικρά ότι η διεμφυλικότητα δεν είναι κάτι αφύσικο και έτσι να αντιμετωπίζονται όπως και οι υπόλοιποι... Κανονικά πιστεύω πως υπάρχει από πολλούς γονείς αντίδραση λόγω του ότι έχουν μεγαλώσει και οι συγκεκριμένοι γονείς από άλλη εποχή και δεν είναι τόσο εύκολο για αυτούς να το δεχτούν, γιατί έχουν μία άλλη αντίληψη και θέλουν να περάσουν αυτήν την αντίληψη στα παιδιά τους...»
- **Τι επιπτώσεις έχει η μη πληροφόρηση για αυτό το θέμα;** «...Θα συνεχιζότανε το bullying, αλλά πιστεύω πως δεν πρέπει να συνεχιστεί...»
- **Οι φοιτητές θεωρείς ότι είναι επαρκώς ενημερωμένοι για την διεμφυλικότητα;** «...Πρέπει να έχεις ρίξει πολύ δουλειά με τον εαυτό σου ώστε να είσαι ανοιχτόμυαλος, να έχεις ενημερωθεί μόνος σου σωστά, αλλά πιστεύω πως πολλά άτομα δεν είναι θετικά απέναντι στο θέμα της διεμφυλικότητας και λυπάμαι για αυτό γιατί μιλάμε για νέους ανθρώπους που εμείς θα δημιουργήσουμε το μέλλον, και άρα εμείς πρέπει να πάμε μπροστά τη χώρα...»
- **Σε ποια άλλα περιβάλλοντα συναντάται η ομοφοβία;** «...Συναντάται στον κοινωνικό χώρο, το εξωτερικό περιβάλλον, μπορεί να υπάρξει στις καφετέριες...»
- **Θα μπορούσε να μειωθεί ο ρατσισμός στην Ελλάδα με την ύπαρξη νέων νόμων;** «...Ναι πιστεύω πως γίνεται αυτό...»
- **Ποιοι νέοι νόμοι θεωρείς ότι είναι σημαντικοί για να ψηφιστούν;** «...Έχει βγει ήδη το Σύμφωνο Συμβίωσης, θα έπρεπε να έχει βγει και η δυνατότητα για υιοθεσία και το μάθημα σεξουαλικής αγωγής να είναι υποχρεωτικό στα σχολεία...»
- **Τι άλλο και πιο συγκεκριμένο προτάσεις σαν λύση του ζητήματος αυτού;** «Να οριστικοποιηθούν αυτά που προανέφερα...»
- **Ποια είναι η επιθυμητή κατάσταση για σένα που πρέπει να φτάσει η εκπαίδευση και η χώρα γενικότερα σχετικά με την διεμφυλικότητα;** «...Σίγουρα θα ήθελα να φτάσει σε ένα σημείο που όλοι οι διεμφυλικοί θα μπορούν να είναι ελεύθεροι, να ζουν τη ζωή τους να είναι ελεύθεροι με την σεξουαλικότητα τους, να μην φοβούνται, να μην ντρέπονται, να είναι ο εαυτός τους και σίγουρα θα ήθελα να είναι σαν και άλλα κράτη στο κόσμο όπως π.χ. η Αυστραλία και η Αγγλία που είναι πιο εξελιγμένες σε αυτό το θέμα...»
- **Έχεις κάτι άλλο να προσθέσεις;** «...Θα ήθελα να πω για το θέμα της θρησκείας ότι η διεμφυλικότητα θα έπρεπε να είναι δεκτή και να μην θεωρείται σαν κάτι αφύσικο, να μην χλευάζεται κανένας διεμφυλικός. Έτσι γεννιούνται και έτσι πρέπει να συνεχίζουν τη ζωή τους φυσιολογικά. Είμαστε περισσότεροι από όσο νομίζει ο κόσμος και δυστυχώς πολλοί είναι «κρυμμένοι» στον εαυτό τους και πρέπει να βγουν στον έξω κόσμο και να

πούνε ότι είναι ευτυχισμένοι και χαρούμενοι με αυτό που είναι και ότι θέλουν να έχουν ίσα δικαιώματα και με τους straight... Οι γονείς να είναι πάντα θετικοί και να αποδέχονται το παιδί τους διότι ξέρω περιστατικά που έχουν διώξει το παιδί τους από το σπίτι για τον λόγο αυτό. Τα παιδιά αυτά δεν πρέπει να νιώθουν ότι έχουν κάνει κάποιο λάθος, έτσι έχουν γεννηθεί και να αποδεχτούν αυτοί και όλη η κοινωνία τον εαυτό τους...»

Στέλιος (ομοφυλόφιλος)

- **Πως σε λένε;** «Ονομάζομαι Στειακάκης Στυλιανός. Με φωνάζουν Στέλιο».
- **Πόσο χρονών είσαι;** «Είμαι 22»
- **Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις και σε ποια πόλη;** «...Σπουδάζω στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών και είμαι στο τμήμα Μέσων Επικοινωνίας και Πολιτισμού...»
- **Σε ποια ηλικία ήρθες σε επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας;** «...Από πολύ μικρή ηλικία γίνονταν σχετικές συζητήσεις στο σπίτι από τους γονείς μου και εμένα. Θα έλεγα από το Δημοτικό. Πρέπει να ήμουν 8 με 9 χρονών αλλά δεν είμαι απολύτως σίγουρος. Βέβαια όχι με τις λεπτομέρειες που γνωρίζω σήμερα μετά από δικό μου ψάξιμο αλλά σίγουρα πάντα με σεβασμό προς το οτιδήποτε διαφορετικό...»
- **Σε ποια ηλικία ή σχολική βαθμίδα θεωρείς ότι τα άτομα γενικώς έρχονται σε επαφή με αυτή την έννοια;** «...Δυστυχώς, δε θεωρώ ότι τα άτομα έρχονται σε επαφή με τέτοιες έννοιες σε οποιαδήποτε σχολική βαθμίδα, είτε αυτό – προσδιορίζονται ως διεμφυλικά είτε όχι. Στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση ίσως υπάρξει κάποια ενημέρωση αλλά και πάλι την θεωρώ αμυδρή. Πολλά άτομα δε μαθαίνουν ποτέ τι είναι η έννοια αυτή. Θεωρώ όμως ότι θα έπρεπε τα άτομα να έρχονται σε επαφή με έννοιες σεξουαλικότητας και έκφρασης φύλου όσο το δυνατόν σε μικρότερη ηλικία και με τον σωστό τρόπο ώστε να έχουν χρόνο να επεξεργαστούν τις πληροφορίες με κατάλληλο και εποικοδομητικό τρόπο...»
- **Στο σχολικό περιβάλλον θεωρείς ότι υπάρχει σωστή συμπεριφορά απέναντι στα διεμφυλικά άτομα είτε από τους μαθητές είτε από τους εκπαιδευτικούς;** «...Όχι δε θεωρώ ότι υπάρχει σωστή αντιμετώπιση των διεμφυλικών ατόμων ούτε από μαθητές που δεν είναι διεμφυλικοί ούτε από τους εκπαιδευτικούς που δεν είναι διεμφυλικοί. Ο λόγος είναι, όπως προείπα παραπάνω, η έλλειψη ορθής ενημέρωσης σχετικά με τέτοια ζητήματα...»
- **Με ποιον τρόπο ο εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει το bullying;** «...Με το να μην το ασκεί ο ίδιος/η ίδια/το ίδιο. Κατά δεύτερον, μέσω της σωστής ενημέρωσής του/της/του και κατά τρίτον μέσω της θέλησης και της επιμονής του/της/του να μεταφέρει την γνώση που έχει αποκτήσει στους μαθητές του/της/του...»
- **Χρειάζεται να γίνεται γενικότερη ενημέρωση στα σχολεία για το θέμα αυτό;** «...Απολύτως! Δεν μπορούμε να μιλάμε για μία συμπεριληπτική εκπαίδευση χωρίς αυτή να ενημερώνει για θέματα σεξουαλικότητας και έκφρασης φύλου...»

- **Από ποια σχολική βαθμίδα χρειάζεται να γίνεται λόγος για την διεμφυλικότητα;** «...Από την Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και να είναι συνεχώς επαναλαμβανόμενη μέχρι και το πέρας της Τριτοβάθμιας...»
- **Γενικότερα θεωρείς ότι οι γονείς στην Ελλάδα είναι σύμφωνοι με την ενημέρωση για τη διεμφυλικότητα από το σχολείο;** «...Όχι δεν είναι γιατί πρώτα από όλα δεν έχουν και οι ίδιοι την σωστή ενημέρωση αλλά με την διαφορά ότι αυτοί είναι πλέον ενήλικες και συνεπώς δεν έχουν φροντίσει να την λάβουν, πολύ πιθανώς από αδιαφορία και μεροληψία κατά των τρανς ατόμων για παράδειγμα...»
- **Τι επιπτώσεις έχει η μη πληροφόρηση για αυτό το θέμα;** «...Πολλές και διάφορες. Από θέματα σωματικής υγείας των διεμφυλικών ατόμων έως και θέματα ψυχικής υγείας των διεμφυλικών ατόμων αλλά και των ατόμων με τα οποία έχουν κοινωνικές σχέσεις...»
- **Οι φοιτητές θεωρείς ότι είναι επαρκώς ενημερωμένοι για την διεμφυλικότητα;** «...Ούτε στο ελάχιστο! Δε θεωρώ καν ότι εγώ είμαι αρκετά ενημερωμένος σχετικά με θέματα διεμφυλικότητας ακόμα και ως ανήκω στην ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα ο ίδιος...»
- **Σε ποια άλλα περιβάλλοντα συναντάται η ομοφοβία;** «...Καταρχάς καλό είναι να υπενθυμίσουμε ότι η ομοφοβία δεν έχει να κάνει πάντα με την διεμφυλικότητα σαν φαινόμενο καθώς ο ομο – ερωτισμός και η ομοφυλοφιλία δεν είναι ταυτόσημα με την διεμφυλικότητα. Κατά δεύτερον η ομοφοβία μπορεί να υπάρχει παντού! Στον τομέα της εργασίας, της υγείας, της διασκέδασης, της εστίασης... Η λίστα είναι ατελείωτη σχεδόν...»
- **Θα μπορούσε να μειωθεί ο ρατσισμός στην Ελλάδα με την ύπαρξη νέων νόμων;** «...Έχουν γίνει ήδη προσπάθειες αλλά προχωράμε με ρυθμούς χελώνας. Είμαι ακόμα θετικός ότι θα συνεχίσουν να συμβαίνουν αλλαγές και να θεσπίζονται νόμοι ευνοϊκοί προς τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα γενικότερα αλλά θα είναι ένα μακρύ και επίπονο ταξίδι στην χώρα μας...»
- **Ποιοι νέοι νόμοι θεωρείς ότι είναι σημαντικοί για να ψηφιστούν;** «...Δεν γνωρίζω ποιοί νόμοι είναι επί επεξεργασία αυτή την στιγμή. Θεωρώ όμως πως είναι επιτακτική ανάγκη για αυστηρούς νόμους ενάντια στον ρατσισμό για τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα στον τομέα εργασίας και υγείας καθώς και οι νόμοι για την όσο πιο νωρίτερα εισαγωγή συμπεριληπτικής σεξουαλικής αγωγής και ενημέρωσης για θέματα έκφρασης φύλου στα σχολεία...»
- **Τι άλλο και πιο συγκεκριμένο προτάσεις σαν λύση του ζητήματος αυτού;** «...Μόνο για το μάθημα της σεξουαλικής αγωγής και για τις ενημερώσεις έκφρασης φύλου στα σχολεία...»
- **Ποια είναι η επιθυμητή κατάσταση για σένα που πρέπει να φτάσει η εκπαίδευση και η χώρα γενικότερα σχετικά με την διεμφυλικότητα;** «...Επιθυμητή κατάσταση για εμένα θα ήταν να μην υπάρχει πλέον ελλιπής ενημέρωση, η εκπαίδευση να είναι συμπεριληπτική και όχι στοχευόμενη και επιτέλους να αποκτήσουμε τον στοιχειώδη σεβασμό σε αυτή την χώρα για τα άτομα που δεν είναι σαν κι εμάς αλλά που σίγουρα αξίζουν ότι κι εμείς...»

- Έχεις κάτι άλλο να προσθέσεις; «...Δεν έχω να προσθέσω κάτι, έχω αναφέρει όλες μου τις απόψεις...»

Καλλιόπη (straight)

- **Πως σε λένε;** «Με λένε Καλλιόπη»
- **Πόσο χρονών είσαι;** «Είμαι 21 ετών»
- **Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις και σε ποια πόλη;** «στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, στη Φλώρινα»
- **Σε ποια ηλικία ήρθες σε επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας;** «...Η πρώτη μου επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας ήταν στην πρώτη χρονιά του Γυμνασίου. Δύο μαθήτριες, μεγαλύτερες ηλικιακά από εμένα, είχαν πολύ στενή σχέση μεταξύ τους και ήταν εμφανές το ερωτικό στοιχείο. Αυτό ήταν κάτι που είχε προβληματίσει ολόκληρη την σχολική κοινότητα θυμάμαι!...»
- **Σε ποια ηλικία ή σχολική βαθμίδα θεωρείς ότι τα άτομα γενικώς έρχονται σε επαφή με αυτή την έννοια;** «...Οι νέοι θεωρώ ότι ήδη από τα τέλη του Δημοτικού αρχίζουν να αντιλαμβάνονται πως υπάρχει διαφορετική προτίμηση από κάποια άτομα (όσον αφορά τους συντρόφους τους) διότι από 12 χρονών είναι και σε μία φάση που έχουν μια πρώτη επαφή με την σεξουαλική τους ταυτότητα...»
- **Στο σχολικό περιβάλλον θεωρείς ότι υπάρχει σωστή συμπεριφορά απέναντι στα διεμφυλικά άτομα είτε από τους μαθητές είτε από τους εκπαιδευτικούς;** «...Θα έλεγα πως οι μαθητές είναι πιο εξοικειωμένοι με την διεμφυλικότητα και γι' αυτό την αντιμετωπίζουν με θετική ματιά. Αποδέχονται και σέβονται τον διπλανό τους. Φυσικά δεν αποκλείουμε τις οικογένειες που γαλουχίζουν τα παιδιά τους με την αντίληψη ότι πρόκειται για κάτι «αφύσικο» και «περίεργο». Από την άλλη, οι καθηγητές παρ' όλο που ζουν σε μία εποχή που πλέον αυτά τα άτομα θεωρούνται κομμάτι της κοινωνίας μας, ερχόμενοι από άλλες γενιές και έχοντας αναπτύξει απόψεις συντηρητισμού ίσως δυσκολεύονται να συνηθίσουν και να διαχειριστούν τέτοιου είδους καταστάσεις...»
- **Με ποιον τρόπο ο εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει το bullying;** «...Μέσω της ενημέρωσης, της οργάνωσης προγραμμάτων με την συμμετοχή των παιδιών ώστε να προβληθούν τα ταλέντα τους και η δημιουργικότητά τους...»
- **Χρειάζεται να γίνεται γενικότερη ενημέρωση στα σχολεία για το θέμα αυτό;** «...Από την στιγμή που υπάρχει σε έντονο βαθμό και με βάση τα δεδομένα της κοινωνίας μας, ναι κρίνεται απαραίτητο...»
- **Από ποια σχολική βαθμίδα χρειάζεται να γίνεται λόγος για την διεμφυλικότητα;** «...Πιστεύω πως από το Γυμνάσιο χρειάζεται να ξεκινάει γιατί τα παιδιά έχουν μπει στην εφηβεία και έχουν εξοικειωθεί ως έναν βαθμό με το σώμα και τις προτιμήσεις τους. Και φυσικά όλο αυτό θα συνεχίζεται μέχρι την ενηλικίωση...»

- **Γενικότερα θεωρείς ότι οι γονείς στην Ελλάδα είναι σύμφωνοι με την ενημέρωση για τη διεμφυλικότητα από το σχολείο;** Η πλειοψηφία είναι αντίθετη. Φοβούνται ότι τα παιδιά τους θα οδηγηθούν σε μία «ανώμαλη» κατάσταση διότι θα ξυπνήσουν από το πουθενά περίεργες ορμές. Όπως επίσης υπάρχει και ο φόβος του πειραματισμού...»
- **Τι επιπτώσεις έχει η μη πληροφόρηση για αυτό το θέμα;** «...Σε πρώτη φάση έρχεται ο αποκλεισμός από την κοινωνία και ο καθημερινός χλευασμός ενώ σε δεύτερη φάση έχουμε την βιομηχανία του σεξ, όπου εκμεταλλεύονται το διεμφυλικό άτομο σε μεγάλο βαθμό για το κέρδος, καθώς και επεισόδια αυτοκτονίας...»
- **Οι φοιτητές θεωρείς ότι είναι επαρκώς ενημερωμένοι για την διεμφυλικότητα;** «...Θεωρώ πως ακόμη υπάρχει πολύ δουλειά για την ορθή και ολική ενημέρωση. Δεν μπορούμε, όσα και να γνωρίζουμε για αυτό το θέμα, να μπούμε στην ψυχολογία τους και να καταλάβουμε τι συμβαίνει μέσα τους. Ως φοιτήτρια θα έλεγα ότι την γνωρίζουμε επιφανειακά...»
- **Σε ποια άλλα περιβάλλοντα συναντάται η ομοφοβία;** «...Θεωρώ πως ακόμη υπάρχει πολύ δουλειά για την ορθή και ολική ενημέρωση. Δεν μπορούμε, όσα και να γνωρίζουμε για αυτό το θέμα, να μπούμε στην ψυχολογία τους και να καταλάβουμε τι συμβαίνει μέσα τους. Ως φοιτήτρια θα έλεγα ότι την γνωρίζουμε επιφανειακά... Η ομοφοβία συναντάται σε θρησκευτικά περιβάλλοντα κατά κύριο λόγο όπως επίσης και στην οικογένεια...»
- **Θα μπορούσε να μειωθεί ο ρατσισμός στην Ελλάδα με την ύπαρξη νέων νόμων;** «...Δεν νομίζω πως είναι θέμα νομοθεσίας, είναι θέμα παιδείας. Η παιδεία θα τον μειώσει τον ρατσισμό, όχι τόσο οι νέες πολιτικές...»
- **Ποιοι νέοι νόμοι θεωρείς ότι είναι σημαντικοί για να ψηφιστούν;** «...Πιστεύω πως πρέπει να ψηφιστεί νόμος σχετικά με την απαγόρευση προώθησης των διεμφυλικών ατόμων σε οίκους ανοχής. Πρέπει να διώκεται ποινικά αυτή η ενέργεια, καταπατά το δικαίωμα για εργασία σε χώρους με υγιείς συνθήκες...»
- **Τι άλλο και πιο συγκεκριμένο προτάσεις σαν λύση του ζητήματος αυτού;** «...Να προωθεί η πολιτεία τα πρότυπα αυτά μέσω ενημερωτικών προγραμμάτων, οι εκπαιδευτικοί να επιμορφώνονται και σε αυτό το κομμάτι ώστε να αποφεύγονται περιστατικά εκφοβισμού ή bullying . Η οικογένεια να πλάθει τα παιδιά με την ελευθερία της επιλογής και όχι με τον φόβο...»
- **Ποια είναι η επιθυμητή κατάσταση για σένα που πρέπει να φτάσει η εκπαίδευση και η χώρα γενικότερα σχετικά με την διεμφυλικότητα;** «...Να υπάρχει ένα μέτρο και από τις δύο πλευρές. Να αποδεχόμαστε το διαφορετικό με σύνεση, να το υποστηρίζουμε στο επίπεδο που μπορεί ο καθένας και ταυτόχρονα οι διεμφυλικοί να απολαμβάνουν την ζωή τους με τις επιλογές που επιθυμούν σεβόμενοι τα όρια τους και τα όρια των υπολοίπων...»
- **Έχεις κάτι άλλο να προσθέσεις;** «...Όχι»

Ιωάννα (pansexual)

- **Πως σε λένε;** «Λοιπόν με λένε Ιωάννα Σπυρίδη»
- **Πόσο χρονών είσαι;** «και είμαι 22»
- **Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις και σε ποια πόλη;** «Σπουδάζω στο τμήμα Νηπιαγωγών, στο παιδαγωγικό της Φλώρινας»
- **Σε ποια ηλικία ήρθες σε επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας;** «Ήρθα σε επαφή με την έννοια το 2014 που είχε πάει στην Eurovision η Conchita, η οποία δεν είναι ακριβώς διεμφυλική, αλλά τότε ήρθα στην ουσία σε επαφή με την έννοια της ρευστότητας του φύλου και αργότερα στα 19 μου το κατανόησα πλήρως όταν άρχισα να κάνω παρέα με ένα διεμφυλικό αγόρι...»
- **Σε ποια ηλικία ή σχολική βαθμίδα θεωρείς ότι τα άτομα γενικώς έρχονται σε επαφή με αυτή την έννοια;** «...Δεν νομίζω ότι υπάρχει συγκεκριμένη ηλικία και ειδικά σχολική βαθμίδα που τα άτομα έρχονται σε επαφή με την διεμφυλικότητα γιατί δεν υπάρχει κάποια ενημέρωση από το σχολείο, δηλαδή υπάρχουν άτομα που το γνωρίζουν από μικρά και υπάρχουν και άτομα που έχω γνωρίσει και είναι στην ηλικία μου ή και μεγαλύτερα και δεν έχουν καμία επαφή με την έννοια... Δηλαδή πολλά άτομα που ξέρω το άκουσαν για πρώτη φορά όταν βγήκε ο νόμος το 2017 νομίζω που αναγνώριζε το φύλο τους...»
- **Στο σχολικό περιβάλλον θεωρείς ότι υπάρχει σωστή συμπεριφορά απέναντι στα διεμφυλικά άτομα είτε από τους μαθητές είτε από τους εκπαιδευτικούς;** «...Τώρα, στο σχολικό περιβάλλον σίγουρα γίνονται διακρίσεις και από του μαθητές και από τους καθηγητές, δεν νομίζω ότι υπάρχει συγκεκριμένος τρόπος που αντιμετωπίζουν αυτά τα άτομα αλλά θα έπρεπε να προσέξουμε πιο πολύ αυτό το κομμάτι... Τώρα σε πιο μικρές ηλικίες, σίγουρα θα υπάρχουν κάποιες κοροϊδίες και πειράγματα και σε πιο μεγάλη ηλικία ας πούμε στο Λύκειο μπορεί να υπάρχει και σωματική βία και οι καθηγητές δεν το αντιμετωπίζουν όπως θα έπρεπε, δηλαδή πιστεύω θα έπρεπε να το παίρνουν πιο σοβαρά...»
- **Με ποιον τρόπο ο εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει το bullying;** «... Σχετικά με το bullying δεν νομίζω πως οι καθηγητές, οι εκπαιδευτικοί γενικά μπορούν να έχουνε πλήρη γνώση του τι γίνεται μεταξύ των μαθητών αλλά θα μπορούσαν να το προσέξουν περισσότερο και να μην το προσπερνάνε γιατί και από το δικό μου σχολείο, όχι σχετικά με το θέμα της διεμφυλικότητας, έχω δει πως απλώς το προσπερνάνε οι καθηγητές, δηλαδή αν ένα παιδί δέχεται bullying έχω ακούσει να λένε «εντάξει βρείτε τα» και να τελειώσει εκεί το θέμα. Θα έπρεπε να υπάρχουνε πιο σοβαρές τιμωρίες και οι καθηγητές να δίνουν περισσότερη προσοχή στο τι συμβαίνει μεταξύ των μαθητών...»
- **Χρειάζεται να γίνεται γενικότερη ενημέρωση στα σχολεία για το θέμα αυτό;** «...Η ενημέρωση στα σχολεία πιστεύω ότι είναι το πιο σημαντικό πράγμα σε αυτή την υπόθεση. Αρχικά για ένα διεμφυλικό άτομο, το οποίο μπορεί και το ίδιο να μην έχει έρθει ποτέ σε επαφή με την έννοια και να μην γνωρίζει καθόλου τι του συμβαίνει και με αυτό τον τρόπο μέσα από το σχολείο

ίσως αν δεν το έχει καταλάβει από μόνο του να έρθει σε επαφή με αυτό και να γνωρίσει ότι τουλάχιστον υπάρχει αυτό το πράγμα, αυτή η έννοια... Και από την άλλη για τα υπόλοιπα άτομα, γιατί ένας σημαντικός παράγοντας του ότι ίσως δέχονται άσχημη αντιμετώπιση είναι ότι δεν υπάρχει ενημέρωση...»

- **Από ποια σχολική βαθμίδα χρειάζεται να γίνεται λόγος για την διεμφυλικότητα;** «...Η ενημέρωση για αυτό πιστεύω ότι πρέπει να αρχίζει σε μικρή ηλικία στο Δημοτικό, ίσως σε κάποιες μεγαλύτερες τάξεις του Δημοτικού, που τα παιδιά μπορούν να αντιληφτούν την έννοια του φύλου, να γίνουν εκεί κάποιες αναφορές και μετά να γίνει ειδική ενημέρωση σε κάποια μεγαλύτερη ηλικία για παράδειγμα στο Γυμνάσιο είτε μέσω κάποιου μαθήματος, είτε με ειδικές σαν ημερίδες για παράδειγμα ψυχικής υγείας...»
- **Γενικότερα θεωρείς ότι οι γονείς στην Ελλάδα είναι σύμφωνοι με την ενημέρωση για τη διεμφυλικότητα από το σχολείο;** «...Οι περισσότεροι γονείς σίγουρα δεν είναι σύμφωνοι επειδή δεν καταλαβαίνουν την σημαντικότητα της ενημέρωσης... Ειδικά, νομίζω σε μέρη μακριά από αστικά κέντρα, σίγουρα με κάποιες εξαιρέσεις, δεν υπάρχει καμία ενημέρωση ούτε στους ίδιους και για αυτό το αντιμετωπίζουν με λάθος τρόπο... Πολλοί γονείς πιστεύω ότι φοβούνται ότι το παιδί τους θα επηρεαστεί από αυτά που θα ακούσει και ίσως έτσι ξαφνικά αρχίσει να αισθάνεται διεμφυλικό... Και με την ενημέρωση σχετικά με την ομοφυλοφιλία και την προβολή της πολλοί γονείς πιστεύουν αυτό το πράγμα ότι το παιδί θα επηρεαστεί...»
- **Τι επιπτώσεις έχει η μη πληροφόρηση για αυτό το θέμα;** «...Η έλλειψη της ενημέρωσης δημιουργεί τα περισσότερα προβλήματα όπως είπα και πριν και στα άτομα που είναι διεμφυλικά και δεν έχουν καμία ενημέρωση σχετικά με αυτό και πολύ πιθανό να μη ξέρουν τι είναι αυτό που τους συμβαίνει αλλά και στα άλλα άτομα και αυτό σίγουρα δεν βοηθάει καθόλου τη σωστή αντιμετώπιση τους. Δηλαδή από προσωπική μου εμπειρία αν δεν είχα γνωρίσει κάποιο διεμφυλικό άτομο από κοντά οι εικόνες που θα είχα θα ήταν άνδρες με περούκες που βλέπω σε σειρές και κυρίως γυναίκες στην πορνεία, το οποίο δεν ισχύει στην πραγματικότητα...»
- **Οι φοιτητές θεωρείς ότι είναι επαρκώς ενημερωμένοι για την διεμφυλικότητα;** «...Οι φοιτητές σίγουρα δεν είναι ενημερωμένοι κατάλληλα και ιδιαίτερα οι φοιτητές Παιδαγωγικών Σχολών θα έπρεπε να ενημερώνονται γιατί μπορεί να το αντιμετωπίσουν στην πορεία. Νομίζω ότι γενικά άτομα της ηλικίας μου ενημερώθηκαν περισσότερο όταν βγήκε ο νόμος το 2017 που αναγνώριζε τα διεμφυλικά άτομα... Πιστεύω όμως ότι ειδικά στους φοιτητές Παιδαγωγικών Σχολών θα έπρεπε να γίνεται ενημέρωση για το πως θα έπρεπε να αντιμετωπίσουν μία τέτοια κατάσταση...»
- **Σε ποια άλλα περιβάλλοντα συναντάται η ομοφοβία;** «...Η ομοφοβία πιστεύω μπορεί να συναντηθεί σε όλα τα περιβάλλοντα, κυρίως εγώ το έχω δει στην οικογένεια, υπάρχει όμως σίγουρα και στο σχολικό περιβάλλον και στον εργασιακό χώρο. Παρατηρώ όμως ότι σε όποιο περιβάλλον συμβαίνει γίνεται κυρίως από άτομα μεγαλύτερης ηλικίας και ότι σίγουρα με εξαιρέσεις οι

νεότερες γενιές είναι πιο ανεκτικές ίσως γιατί έχουν περισσότερη ενημέρωση και υπάρχει μεγαλύτερη προβολή τα τελευταία χρόνια και των ομοφυλόφιλων και των διεμφυλικών ατόμων... Και παίζει πολύ μεγάλο ρόλο το ίντερνετ σε όλο αυτό γιατί τα νεότερα άτομα μπορούν και ενημερώνονται από εκεί και τα διεμφυλικά μπορούν να αναζητήσουν πληροφορίες και να έρθουν σε επαφή περισσότερο με αυτή την έννοια ενώ παλαιότερα δεν υπήρχε αυτό. Για αυτό ίσως οι μεγαλύτεροι δυσκολεύονται...»

- **Θα μπορούσε να μειωθεί ο ρατσισμός στην Ελλάδα με την ύπαρξη νέων νόμων;** «...Ο ρατσισμός είναι κάτι που υπάρχει στην κοινωνία και πολλές φορές με την ψήφιση νέων νόμων βρίσκει να εκδηλώνεται. Προσωπικά έχω παρατηρήσει ότι όταν βγαίνουν νέοι νόμοι είναι ευκαιρία να ενημερώνονται πολίτες σχετικά με κάποια πράγματα όπως έγινε και με την αναγνώριση του φύλου των διεμφυλικών ατόμων και είναι πιστεύω και πολύ σημαντικοί οι αντιρατσιστικοί νόμοι. Ίσως θα έπρεπε να ενισχυθούν...»
- **Ποιοι νέοι νόμοι θεωρείς ότι είναι σημαντικοί για να ψηφιστούν;** «...Είναι πολύ σημαντικός ο νόμος που ψηφίστηκε το 2017 που αναγνωρίζει το φύλο και τους επιτρέπει να αλλάξουν τα στοιχεία τους σε διάφορα δημόσια έγγραφα χωρίς να έχουν κάνει κάποια επέμβαση διόρθωσης φύλου. Μπορούν αν έχουν κάποια παιδιά εκτός γάμου ή με σύμφωνο συμβίωσης να κρατήσουν την κηδεμονία τους. Παρ' όλα αυτά είναι προϋπόθεση να μην είναι έγγαμοι γιατί δεν είναι ακόμη νόμιμος ο γάμος των ομοφυλόφιλων. Οπότε πιστεύω ότι αυτός είναι ένας νόμος που πρέπει να ψηφιστεί γιατί στην ουσία ένα άτομο που θέλει να αλλάξει τα στοιχεία του πρέπει να επιλέξει ανάμεσα σε αυτό και στον γάμο του...»
- **Τι άλλο και πιο συγκεκριμένο προτάσεις σαν λύση του ζητήματος αυτού;** «...Κάτι άλλο πιο συγκεκριμένο πέρα από τους νόμους που δίνουν σε αυτά τα άτομα είναι ότι θα έπρεπε να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στα δικαιώματα τους και στην ψυχική τους υγεία γιατί τώρα τα τελευταία χρόνια έχει αρχίσει να γίνεται πιο αποδεκτό το να μιλάμε και να ασχολούμαστε με την ψυχική υγεία και είναι πολύ σημαντικό και επειδή όλα ξεκινάν από την παιδική ηλικία είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει αυτή η δυνατότητα και στα σχολεία, δηλαδή αν κάποιο άτομο χρειάζεται αυτή τη βοήθεια να μπορεί να του παρέχεται και μάλιστα δωρεάν...»
- **Ποια είναι η επιθυμητή κατάσταση για σένα που πρέπει να φτάσει η εκπαίδευση και η χώρα γενικότερα σχετικά με την διεμφυλικότητα;** «...Η ιδανική κατάσταση της εκπαίδευσης και της χώρας για εμένα θα ήταν να αντιμετωπίζονται τα διεμφυλικά άτομα και όλα τα άτομα με τον ίδιο τρόπο. Να έχουν ίσα δικαιώματα και στον γάμο και στην τεκνοθεσία και να αντιμετωπίζονται το ίδιο και στην εργασία και στην καθημερινότητα τους ...»
- **Έχεις κάτι άλλο να προσθέσεις;** «...Δεν έχω τίποτα άλλο να προσθέσω...»

Ανδρέας (straight)

- **Πως σε λένε;** «Είμαι ο Ανδρέας...»
- **Πόσο χρονών είσαι;** «...και είμαι 22 χρονών»
- **Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις και σε ποια πόλη;** «...Είμαι στο τμήμα Νομικής στο Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο της Κύπρου.»
- **Σε ποια ηλικία ήρθες σε επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας;** «...Στην πρώτη Λυκείου... αλλά και πριν γνώριζα τους ομοφυλόφιλους και τις λεσβίες... Μια φορά πήγαινα μία βόλτα και αντίκρισα ένα θέαμα το οποίο δεν μου άρεσε σε ένα πάρκο. Ήταν δύο άντρες μέσης ηλικίας και ο ένας έκανε στοματικό έρωτα στον άλλον.
- **Σε ποια ηλικία ή σχολική βαθμίδα θεωρείς ότι τα άτομα γενικώς έρχονται σε επαφή με αυτή την έννοια;** «Γυμνάσιο»
- **Στο σχολικό περιβάλλον θεωρείς ότι υπάρχει σωστή συμπεριφορά απέναντι στα διεμφυλικά άτομα είτε από τους μαθητές είτε από τους εκπαιδευτικούς;** «...Όχι, γιατί συνήθως τα παιδιά έχουνε την τάση να κοροϊδεύουν τα παιδιά που είναι διεμφυλικά και με οποιονδήποτε τρόπο να τα μειώνουνε και να τα φέρνουνε σε δύσκολη θέση... Ο εκπαιδευτικός αδιαφορεί κυρίως.»
- **Με ποιον τρόπο ο εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει το bullying;** «...Με το να πάει τα παιδιά στον διευθυντή και να τα επιβάλει κάποια ποινή.»
- **Χρειάζεται να γίνεται γενικότερη ενημέρωση στα σχολεία για το θέμα αυτό;** «Ναι, για να αποφεύγονται αυτά τα περιστατικά.»
- **Από ποια σχολική βαθμίδα χρειάζεται να γίνεται λόγος για την διεμφυλικότητα;** «...Τετάρτη, Πέμπτη και Έκτη Δημοτικού γιατί πιο μικρά τα παιδιά κατά την γνώμη μου δεν θα έπρεπε να διδάσκονται αυτό το πράγμα γιατί δεν έχουν την απαραίτητη ωριμότητα για να το καταλάβουν. Ενώ από Τετάρτη Δημοτικού είναι ανάλογα με την ωριμότητα που θα έχουν. Μερικά παιδιά την έχουν και άλλα δεν την έχουν. Γι' αυτό θα πω ως τελεσίδικη απόφαση στην Έκτη Δημοτικού.»
- **Γενικότερα θεωρείς ότι οι γονείς στην Ελλάδα είναι σύμφωνοι με την ενημέρωση για τη διεμφυλικότητα από το σχολείο;** «...Θα έλεγα 50%... Γιατί μερικοί θεωρούν ότι το παιδί τους μπορεί να επηρεαστεί με αυτή την ενημέρωση και τα παιδιά μπορεί να αλλάξουνε τις φυσικές τους προτιμήσεις. Άμα γίνεται μία σωστή ενημέρωση δεν θα έπρεπε να αντιδρούν οι γονείς.»
- **Τι επιπτώσεις έχει η μη πληροφόρηση για αυτό το θέμα;** «Να συνεχίζεται το bullying... και το φαινόμενο της διεμφυλικότητας, τα παιδιά να κοροϊδεύουν και να χλευάζουν και να φέρνουν σε δύσκολη θέση όσους είναι διεμφυλικούς...»
- **Οι φοιτητές θεωρείς ότι είναι επαρκώς ενημερωμένοι για την διεμφυλικότητα;** «...Επαρκώς ενημερωμένοι δεν θα το έλεγα αλλά έχουνε την ωριμότητα, οι περισσότεροι, για να μην χλευάζουνε αυτά τα άτομα. Η

πλειοψηφία των φοιτητών, θα έλεγα το 50% χλευάζει τα άτομα αυτά αλλά αν έχουν μία κακή άποψη την κρατάνε για τον εαυτό τους.»

- **Σε ποια άλλα περιβάλλοντα συναντάται η ομοφοβία;** «Σε διάφορες δραστηριότητες όπως σε ομίλους δραστηριοτήτων, παραδείγματος χάριν το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, στα αθλήματα γενικότερα. Όπου εκεί τα παιδιά αναγκάζονται να συνεργάζονται μεταξύ τους και άμα ένα άτομο είναι διεμφυλικό το προσβάλλουν γιατί είναι σαν μία μικρή κοινωνία... Αυτό δημιουργεί προβλήματα σε αυτούς που είναι διεμφυλικοί. Συναντάται επίσης έξω δημόσια... Στον εξωτερικό χώρο ...»
- **Θα μπορούσε να μειωθεί ο ρατσισμός στην Ελλάδα με την ύπαρξη νέων νόμων;** «Με την ύπαρξη κάποιων νόμων, φυσικά.»
- **Ποιοι νέοι νόμοι θεωρείς ότι είναι σημαντικοί για να ψηφιστούν;** «Εγώ πιστεύω προσωπικά ότι πέραν από την ψήφιση του νόμου περί γάμου μεταξύ διεμφυλικών ατόμων, δεν πιστεύω ότι πρέπει να ψηφιστεί κάποιος άλλος νόμος που έχει να κάνει με την ποινή κάποιων που προσβάλλει ένα διεμφυλικό άτομο καθώς μία τέτοια ποινή θα αποτελούσε διάκριση και θα μπορούσε να κατέστη αντισυνταγματική. Οπότε δεν πιστεύω ότι υπάρχει κάποιος άλλος νόμος που θα έπρεπε να ψηφιστεί και να φέρνει τους διεμφυλικούς σε πιο ευνοϊκή θέση και τους άλλους όχι...»
- **Τι άλλο και πιο συγκεκριμένο προτάσεις σαν λύση του ζητήματος αυτού;** «Μια άλλη τροποποίηση που ευνοεί τα διεμφυλικά άτομα όπως και όλους τους πολίτες χωρίς να γίνεται διάκριση είναι η τροποποίηση του άρθρου 4.17 του κώδικα ποινικής δικονομίας με την οποία στην ουσία, η παράγραφος 2 του πρώην 4.17 άρθρου έλεγε ότι στην περίπτωση των εγκλημάτων των άρθρων 3.61, 3.62 και 3.63 δηλαδή για εξύβριση, δυσφήμιση και συκοφαντική δυσφήμιση του ποινικού κώδικα, ακόμα και αν τελούνται δια του τύπου δεν ακολουθείτε η διαδικασία των επόμενων άρθρων εκτός και αν συντρέχουν ιδιαίτερα σοβαροί λόγοι. Μετά την τροποποίηση του 4.17, το πλέον ισχύον άρθρο 4.17, στην ουσία προβλέπει ότι αν ο δράστης οποιουδήποτε πλημμελήματος, συμπεριλαμβανομένης της εξύβρισης, της συκοφαντικής δυσφήμισης και της δυσφήμισης έχει συλληφθεί επ' αυτοφώρω ακολουθεί την διαδικασία που αναφέρεται στα επόμενα άρθρα εκτός και αν ο εισαγγελέας κρίνει ότι συντρέχουν λόγοι για να μην εφαρμοστεί αυτή η διαδικασία. Σαν σωστή εφαρμογή του, θα έπρεπε ο εισαγγελέας σε περίπτωση που του έρθει η υπόθεση εξύβρισης, δυσφήμισης ή συκοφαντικής δυσφήμισης προς διεμφυλικό άτομο, ο παθών να είναι διεμφυλικό άτομο, ενεργώντας δίκαια και αντικειμενικά χωρίς να επηρεάζεται από τις προκαταλήψεις και τα πιστεύω του, να θεωρήσει και να κρίνει ότι η εξύβριση, η δυσφήμιση και η συκοφαντική δυσφήμιση ενός διεμφυλικού ατόμου αποτελεί σοβαρό λόγο να εφαρμοστεί η διαδικασία του αυτοφώρου και αμερόληπτα να παραπέμψει τον δράστη απευθείας στο ακροατήριο. Διότι σε περίπτωση που ο εισαγγελέας επηρεασμένος από τις δικές του αντιλήψεις και τα πιστεύω του κρίνει ότι η εξύβριση, η δυσφήμιση και η συκοφαντική δυσφήμιση ενός διεμφυλικού

ατόμου δεν είναι λόγος να μην εφαρμοστεί η επ' αυτόφωρο διαδικασία αυτό μπορεί να αποδειχθεί λάθος διότι στην ουσία προσβάλλεται το δικαίωμα στην προσωπική ζωή που έχει ένα διεμφυλικό άτομο και έτσι ένα τέτοιο έγκλημα μπορεί να του προκαλέσει ηθική βλάβη, γι' αυτό ο εισαγγελέας ενεργώντας σωστά κατ' εφαρμογή του άρθρου 417 πρέπει σε κάθε περίπτωση εξύβρισης, δυσφήμισης και συκοφαντικής δυσφήμισης να το θεωρεί σπουδαίο λόγο και να συνεχίζει κανονικά την διαδικασία του αυτοφώρου και την παραπομπή του κατηγορούμενου απευθείας στο ακροατήριο...»

- **Ποια είναι η επιθυμητή κατάσταση για σένα που πρέπει να φτάσει η εκπαίδευση και η χώρα γενικότερα σχετικά με την διεμφυλικότητα;** «Πρώτων τα σχολεία από Τετάρτη Δημοτικού και μετά και άνω να γίνεται τουλάχιστον μία φορά το χρόνο υποχρεωτικά σεμινάρια ενημέρωσης για την διεμφυλικότητα. Δεύτερον, να εφαρμοστεί η τροποποίηση στον ποινικό κώδικα που ανέφερα παραπάνω. Επίσης, ως προς τις διαδηλώσεις των gay pride θα έλεγα ότι από την μία μεριά φταίνε όσοι μειώνουν και χλευάζουν τους διεμφυλικούς αλλά από την άλλη δεν βοηθάνε ούτε αυτοί την κατάσταση διότι με τον τρόπο που αντιδράνε με τις διαδηλώσεις τους και με τις ενέργειες που κάνουν μέσα από αυτές δεν «περνάνε» το σωστό μήνυμα και προκαλούν τους άλλους να τους χλευάσουν. Με το να βλέπεις κάποιον να τρέχει γυμνός στο κόσμο, να έχει ζωγραφισμένα και βαμμένα πάνω του σημαίες, στίχους και ό, τι άλλο μπορείς να φανταστείς, αυτό δεν βοηθάει την κατάσταση και ίσα – ίσα την κάνει χειρότερη, διότι τέτοιες ενέργειες εκτός από παράνομες, επειδή είναι προσβολή δημοσίου αιδούς είναι και προκλητικές για αυτούς που δεν είναι διεμφυλικοί, οπότε λογικό είναι η αντίδραση των straight ανθρώπων να είναι αυτή. Οπότε θα πρότεινα αν γίνονται αυτές οι διαδηλώσεις να είναι πιο ήρεμες και πιο σωστές, να μην προκαλούν και οι σεξουαλικές τους τάσεις να μην γίνονται δημόσια διότι αποτελεί προσβολή δημοσίου αιδούς...»
- **Έχεις κάτι άλλο να προσθέσεις;** «Όχι»

Νίκος (γκει)

- **Πως σε λένε;** «Ονομάζομαι Κιουτσικιλίας Νικόλαος...»
- **Πόσο χρονών είσαι;** «...και είμαι 23 χρονών...»
- **Σε ποιο τμήμα σπουδάζεις και σε ποια πόλη;** «...Σπουδάζω στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών Φλώρινας...»
- **Σε ποια ηλικία ήρθες σε επαφή με την έννοια της διεμφυλικότητας;** «...Με την διεμφυλικότητα... όντας γκει άτομο ήμουν στην queer κοινότητα από την Πρώτη με Δευτέρα Λυκείου που είχα αρχίσει να το ψάχνω το όλο θέμα. Γύρω στην Τρίτη Λυκείου, Πρώτο Έτος που άρχισα λίγο παραπάνω να έρχομαι σε επαφή με αυτό... και ουσιαστικά με τον όρο διεμφυλικότητα επίσημα αυτόν καθ' αυτόν ήρθα σε επαφή στα 20 με 21 χρονών... Μέχρι τότε είχα δηλαδή μία ιδέα, μία άποψη γενικά, αλλά αγκάλιασα αυτόν τον όρο και

τον εμπέδωσα σωστά και έτσι όπως έπρεπε γύρω στα 21 μου λόγω μίας σχέσης που είχα, που μου έδειξε λίγα παραπάνω πράγματα από αυτά που ήδη ήξερα. Δηλαδή περνάς από πολλές φάσεις. Και εγώ πέρασα από την φάση άρνησης που μετά ακολούθησε μία δεύτερη φάση συνειδητοποίησης και λοιπά – και λοιπά έτσι υπέθετα ότι είναι και σε αυτά τα άτομα, στα διεμφυλικά άτομα. Ωστόσο, δεν μπορούσα να κατανοήσω την ψυχοσύνθεση, την ιδιοσυγκρασία τους διότι δεν είχα βρεθεί ποτέ στη θέση τους και επειδή καλώς ή κακώς όταν δεν έχεις κάποιον να σε καθοδηγήσει σωστά σε αυτά τα θέματα μπορεί να έχεις λανθασμένες απόψεις, όπως και εγώ είχα κάποιες λανθασμένες απόψεις... Εν καιρό βέβαια όπως είπα και μέσω της σχέσης μου που μου έδειξε για τις drag queen, για τα queer άτομα, για την queer κοινότητα, για ένα σόου, μέσα από εκεί και μέσα από το σόου έβλεπες γκει άτομα αλλά έβλεπες και άτομα τα οποία ήταν transsexual ή trans gender ή gender fluid, δηλαδή έβλεπα πολλές πτυχές αυτής της κοινότητας. Ουσιαστικά αυτή είναι η επίσημη επαφή μου με την διεμφυλικότητα διότι τις πρώτες τις θεωρώ όχι τόσο σωστές...»

- **Σε ποια ηλικία ή σχολική βαθμίδα θεωρείς ότι τα άτομα γενικώς έρχονται σε επαφή με αυτή την έννοια;** «Στο σχολικό περιβάλλον, όπως με ρωτάς, δεν θεωρώ ότι γίνεται σωστή επαφή με αυτόν τον όρο, δηλαδή και στο σχολείο ακόμη δεν μαθαίνουμε για διεμφυλικότητα, δεν μαθαίνουμε καθόλου για τα ΛΟΑΤΚΙ άτομα, μαθαίνουμε άντε το πολύ για την ομοφυλοφιλία και εκείνο όχι ακριβώς επιστημονικά... Να φανταστείς εμένα οι φίλοι μου από εμένα μάθανε κάποια πράγματα. Οπότε δεν θεωρώ ότι μαθαίνουμε κάτι στο σχολείο. Κυρίως στο Πανεπιστήμιο γίνεται αυτό ή κάποιοι ακόμη και ποτέ. Δηλαδή σε μεγαλύτερες ηλικίες και εκείνο με παραπληροφόρηση από τα social media. Αν μπορούσα να πω ενδεικτικά μια ηλικία θα ήταν στα 20 με 25 ή 18 με 25 που όλοι από κάπου θα έχουν δει κάτι σχετικό. Και πάλι όπως είπα αυτό δεν γίνεται πάντα με τον σωστό τρόπο...»
- **Στο σχολικό περιβάλλον θεωρείς ότι υπάρχει σωστή συμπεριφορά απέναντι στα διεμφυλικά άτομα είτε από τους μαθητές είτε από τους εκπαιδευτικούς;** «...Γενικά από γενιά σε γενιά αλλάζουν τα πράγματα. Παλιά ήταν πολύ αυστηρά τα πράγματα. Στην δική μου γενιά πάλι ήταν δύσκολα τα πράγματα στην generation g που λέμε δηλαδή στην τωρινή γενιά, στα παιδιά του 2000 και μετά, από αυτά που ξέρω από την αδερφή μου πάλι δεν υπάρχει και η καλύτερη αντιμετώπιση. Είναι βέβαια και στο άτομο που θα πετύχεις, αλλά στο σχολικό περιβάλλον δεν είναι πάντα η καλύτερη αντιμετώπιση είτε από τους εκπαιδευτικούς είτε από τους μαθητές. Δεν μπορείς να δώσεις ευθύνη σε κανένα από αυτά τα άτομα γιατί είναι δίκαιο μαχαίρι... Από την μία και αυτοί οι άνθρωποι δεν έχουν μάθει από κάπου σωστά και ίσως έχουν παρεξηγήσει πολλούς όρους και πολλά πράγματα, από την άλλη θα μου πεις οφείλει κάποιος να σέβεται τον άλλον...»
- **Με ποιον τρόπο ο εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει το bullying;** «Το bullying για να το σταματήσει κάποιος εκπαιδευτικός πρέπει να έχει καταλάβει

και το πρόβλημα, όταν μιλάμε δηλαδή για την διεμφυλικότητα που είναι ένας πιο δύσκολος όρος από την ομοφυλοφιλία είναι πολλές φορές δύσκολο να το καταλάβει ένας εκπαιδευτικός, ο οποίος ανήκει σε μία άλλη γενιά, στην οποία δεν έχει μάθει και αυτός ο ίδιος για αυτούς τους όρους σωστά. Έχει μάθει από λανθασμένα άρθρα που μπορεί να είδε στο ίντερνετ ή από παραπληροφόρηση στα media οπότε πιστεύω ότι για να το σταματήσει κάποιος εκπαιδευτικός πρώτα πρέπει να το κατανοήσει το θέμα και έπειτα σε ένα μάθημα να κάνει σωστή και σοβαρή ενημέρωση... εάν δεν υπάρχει αυτό από το κράτος να το κάνει ο εκπαιδευτικός από μόνος του... Όχι όμως ότι αυτό θα σταματήσει τελείως το bullying, δηλαδή ο εκπαιδευτικός πρέπει να κάνει πάρα πολλές και συνεχείς προσπάθειες ξανά και ξανά...»

- **Χρειάζεται να γίνεται γενικότερη ενημέρωση στα σχολεία για το θέμα αυτό;** «Ναι εννοείται, πιστεύω ότι χρειάζεται καλύτερη ενημέρωση.»
- **Από ποια σχολική βαθμίδα χρειάζεται να γίνεται λόγος για την διεμφυλικότητα;** «Δεν ξέρω να σου πω την αλήθεια για την ακριβή βαθμίδα, ωστόσο πιστεύω από μικρή ηλικία, δηλαδή εγώ ως εκπαιδευτικός θα ήθελα να κάνω ενημέρωση για τα παιδιά και για την ταυτότητα φύλου και για την σεξουαλικότητα από μικρή ηλικία, είτε από Δημοτικό είτε ακόμη και από Νηπιαγωγείο. Υπάρχουν εκπαιδευτικά προγράμματα που μιλάνε σε νήπια για την ταυτότητα φύλου και την σεξουαλικότητα. Είναι πολλά παιδιά τα οποία από μικρή ηλικία βιώνουν αυτή την δυσφορία. Ωστόσο στην Ελλάδα το 2020 νομίζω ότι αναγκαστικά θα πρέπει να πούμε ότι αυτό θα πρέπει να γίνεται στο Λύκειο ώστε αυτό να ικανοποιήσει και τους γονείς...»
- **Γενικότερα θεωρείς ότι οι γονείς στην Ελλάδα είναι σύμφωνοι με την ενημέρωση για τη διεμφυλικότητα από το σχολείο;** «...Γιατί δηλαδή και οι γονείς είναι ένα μεγάλο πρόβλημα σε αυτό. Να γίνουν μαθήματα από μικρές ηλικίες αλλά θα αντιδράσουν πάρα πολύ άσχημα, όπως έχει γίνει ήδη με κάποια ενημερωτικά project που πήγαν να γίνουν, αλλά αν παρατηρήσουμε στο εξωτερικό, που υπάρχει νομίζω και στην Ελλάδα κάτι παρόμοιο, υπάρχουν μέρη που πηγαίνουν οι γονείς με τα παιδιά τους και υπάρχουν drag queen, οι οποίοι δεν είναι απαραίτητως διεμφυλικά άτομα αν και κατά βάση είναι και διαβάζουν στα παιδάκια παραμύθια και έτσι τα παιδιά έρχονται σε επαφή με queer άτομα. Όπως είπα και στην προηγούμενη απάντησή μου, οι γονείς θα κάνουν παράπονα και δεν θα κάνουν μόνο οι γονείς αλλά και η κυβέρνηση, και τα δεξιά κόμματα και οι δεξιές παρατάξεις, όπως και οι ακροαριστερές, έχουμε δει πολλές φορές ακροαριστερές παρατάξεις να κάνουν παράπονα και η εκκλησία. Οπότε όλα αυτά θα περάσουν μέσα από τους γονείς σε μία πολύ αρνητική άποψη για την διεμφυλικότητα και την ομοφυλοφιλία.»
- **Τι επιπτώσεις έχει η μη πληροφόρηση για αυτό το θέμα;** «...Οι επιπτώσεις μπορεί να είναι πολλές. Ένα είναι το bullying, δύο είναι η ημιμάθεια και η παραπληροφόρηση και η άγνοια για αυτό το θέμα, γιατί αυτά τα παιδιά μεγαλώνοντας θα περάσουν τις δικές τους απόψεις στα παιδιά που μεγαλώνουν, οι οποίες δεν θα είναι και πολύ σωστές. Και έτσι θα έχουμε μετά

το bullying. Είναι μια αλυσίδα όλο αυτό. Μία άλλη επίπτωση είναι ότι τα άτομα που έχουν δυσφορία φύλο, θα δυσκολευτούν να αποδεχτούν τον εαυτό τους ή να φτάσουν σε ένα σημείο συνειδητοποίησης νωρίτερα...»

- **Οι φοιτητές θεωρείς ότι είναι επαρκώς ενημερωμένοι για την διεμφυλικότητα;** «Όχι δεν θεωρώ ότι οι φοιτητές είναι επαρκώς ενημερωμένοι γιατί και στο σχολείο δεν γίνεται επαρκής ενημέρωση για την διεμφυλικότητα, εδώ δεν γίνεται για την ομοφυλοφιλία θα γίνει για την διεμφυλικότητα που είναι ένα στάδιο παραπέρα; Οπότε οι φοιτητές είναι σε άγνοια και ημιμάθεια και αυτό είναι πολύ λάθος ειδικά για επαγγέλματα όπως το δικό μας, του εκπαιδευτικού που θα περάσουν και λάθος απόψεις στα παιδιά. Ένας φοιτητής δηλαδή του τμήματος μας που βρίσκεται σε άγνοια ή ημιμάθεια μπορεί να πάει σε ένα Νηπιαγωγείο που υπάρχει ένα παιδί διεμφυλικό και να συμπεριφερθεί με λάθος τρόπο σε αυτό το παιδί...»
- **Σε ποια άλλα περιβάλλοντα συναντάται η ομοφοβία;** «...Η ομοφοβία υπάρχει παντού, είναι ανάλογα στο άτομο, κυρίως στην εκκλησία, σε ακραίες πολιτικές απόψεις είτε ακροδεξιές είτε ακροαριστερές...»
- **Θα μπορούσε να μειωθεί ο ρατσισμός στην Ελλάδα με την ύπαρξη νέων νόμων;** «...Οι νόμοι ίσως βοηθούσαν, πιο πολύ στο να προστατεύσουν αυτά τα άτομα, αλλά δεν θα σταματούσε η ομοφοβία με ύπαρξη νέων νόμων...»
- **Ποιοι νέοι νόμοι θεωρείς ότι είναι σημαντικοί για να ψηφιστούν;** «...Σίγουρα θα επιθυμούσα να ψηφιστεί νόμος για την τεκνοθεσία, δεύτερον για την προστασία δικαιωμάτων, τρίτον το Σύμφωνο Συμβίωσης να «πάει» ένα βήμα παραπέρα, να επιτραπεί έστω ο πολιτικός γάμος. Γενικά νόμοι περί δικαιωμάτων...»
- **Τι άλλο και πιο συγκεκριμένο προτάσεις σαν λύση του ζητήματος αυτού;** «...Όπως προείπα η σωστή εκπαίδευση και ενημέρωση για αυτά τα θέματα από μικρή ηλικία αλλά και στους μεγάλους και στους γονείς δηλαδή, η εκκλησία να μην έχει τόσο μεγάλο λόγο στα θέματα του κράτους γύρω από αυτό το κομμάτι και αυτά...»
- **Ποια είναι η επιθυμητή κατάσταση για σένα που πρέπει να φτάσει η εκπαίδευση και η χώρα γενικότερα σχετικά με την διεμφυλικότητα;** «...Η επιθυμητή κατάσταση για εμένα που θα έπρεπε να φτάσει η χώρα σχετικά με την εκπαίδευση είναι να υπάρχει σωστή ενημέρωση των εκπαιδευτικών, να μην υπάρχει η διάκριση των εκπαιδευτικών προς τους μαθητές και οι μαθητές να μην έχουν μεταξύ τους διακρίσεις σε αυτό το θέμα και από εκεί και πέρα να υπάρξει σωστή ενημέρωση από μικρή ηλικία. Αυτό είναι το πιο σημαντικό για εμένα.»
- **Έχεις κάτι άλλο να προσθέσεις;** «...Δεν θεωρώ ότι έχω κάτι άλλο να προσθέσω, σαν κατακλείδα θα πω μόνο, ότι τα διεμφυλικά άτομα είναι άτομα τα οποία περνάνε μία δύσκολη ψυχολογική κατάσταση από την ώρα που συνειδητοποιούνε την δυσφορία που αισθάνονται για το σώμα τους και είναι δύσκολο ακόμη και ένα ομοφυλόφιλο άτομο να μπει στην ψυχοσύνθεση τους, πόσο μάλλον ένα ετεροφυλόφιλο. Οπότε όλοι θα πρέπει να είναι ανεκτικοί με

αυτά τα άτομα και να τα σεβόμαστε όπως πρέπει όλοι να σέβονται ο ένας τον άλλον ανεξαρτήτως πεποιθήσεων, προτιμήσεων και λοιπά...»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική βιβλιογραφία

Αντωνόπουλος, Θ. (2018). Το αν θα γίνουμε straight ή gay είναι γραμμένο στα γονίδια μας; *Περιοδικό Lifo*. Διαθέσιμο στο: https://www.lifo.gr/articles/lgbt_articles/181349/to-an-tha-ginoyme-straight-i-gay-einai-grammeno-sta-gonidia-mas

Αντωνόπουλος, Θ. (2017). Ρηνιώ τι σημαίνει να είσαι γονέας intersex παιδιού; *Περιοδικό Lifo*. Διαθέσιμο στο: https://www.lifo.gr/articles/lgbt_articles/165259

Γαλανού, Μ. (2019). Δεν υπάρχει «gay» γονίδιο. Είναι πιο περίπλοκο. Διαθέσιμο στο: <http://t-zine.gr/den-yparchi-gkei-gonidio-ine-pio-polyploko/>

Γαλανού, Μ. (2014). Ταυτότητα και έκφραση φύλου. Ορολογία, διακρίσεις, στερεότυπα και μύθοι. Διαθέσιμο στο <file:///C:/Users/New/Downloads/stereotyp%20fyloy%20ratsismow.pdf>

Δασκαλοπούλου, Α. (2017). Ομοφυλόφιλος γεννιέσαι ή γίνεσαι; Διαθέσιμο στο: <https://socialsecurity.gr/geniki-kategoria/%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CF%86%CF%85%CE%BB%CF%8C%CF%86%CE%B9%CE%BB%CE%BF%CF%82-%CE%B3%CE%B5%CE%BD%CE%BD%CE%B9%CE%AD%CF%83%CE%B1%CE%B9-%CE%AE-%CE%B3%CE%AF%CE%BD%CE%B5%CF%83%CE%B1%CE%B9/>

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ, ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟ. (2015) Αθήνα

Η Βουλή καταψήφισε την απαγόρευση των διακρίσεων και ένα «εμπρός πίσω» πλανιέται στον αέρα. Εφημερίδα το Έθνος. Διαθέσιμο στο: https://www.ethnos.gr/viral/74175_i-boyli-katapsifise-tin-apagoreysi-ton-diakriseon-kai-ena-empros-piso-planietai-ston

Θεοφιλόπουλος, Θ. (2015). Ομοφοβική, τρανσφοβική βία και διακρίσεις στην Ελλάδα: έκθεση αποτελεσμάτων έργου «Πες το σ' εμάς» 01/04/2014- 30/11/2015. Αθήνα. Διαθέσιμο στο: <https://works.bepress.com/thanasis-theofilopoulos/3/download/>

Κάκουρος, Ε. & Μανιαδάκη, Κ. (2006). *Ψυχοπαθολογία Παιδιών και Εφήβων*. Αθήνα: τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός

Καλογεράκου, Ε. (2018). Κοινωνικά δικαιώματα και ομοφοβία: κοινωνική ανάκρουση ή οιοινεί εξέλιξη; Κόρινθος. Διαθέσιμο στο: <http://amitos.library.uop.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/5329/761-2019%20%20ce%9a%ce%91%ce%9b%ce%9f%ce%93%ce%95%ce%a1%ce%91%ce%9a%ce%9f%ce%a5%20%20ce%95%ce%99%ce%a1%ce%97%ce%9d%ce%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Κασαπίδου, Ρ. (2017). *Έμφυλη κατηγοριοποίηση, δικαστική ερμηνεία και επαναπροσδιορισμός φύλου στο ελληνικό νομικό πλαίσιο*. Διαθέσιμο στο: <file:///C:/Users/New/Downloads/%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%B9%20%CE%B4%CE%B9%CE%B5%CE%BC%CF%86%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1.pdf>

Κυπριακός Σύνδεσμος Οικογενειακού Προγραμματισμού (2007). Διαθέσιμο στο: http://www.cyfamplan.org/famplan/userfiles/documents/mithos_i_pragmatikotita.pdf

Λαγκαδινού, Κ. (2008). *Η ομοφοβία στο σχολείο: διερεύνηση αντιλήψεων των γονέων*. Ρόδος. Διαθέσιμο στο:

<http://hellanicus.lib.aegean.gr/bitstream/handle/11610/19418/%ce%94%ce%b9%cf%80%ce%bb%cf%89%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b9%ce%ba%ce%ae%20%ce%b5%cf%81%ce%b3%ce%b1%cf%83%ce%af%ce%b1%ce%9a%cf%89%ce%bd%cf%83%cf%84%ce%b1%ce%bd%cf%84%ce%af%ce%bd%ce%b1%20%ce%9b%ce%b1%ce%b3%ce%ba%ce%b1%ce%b4%ce%b9%ce%bd%ce%bf%cf%8d.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Λαούρη, Ι. (χωρίς ημερομηνία). *Ομοφυλοφιλία. Το παιδί μου είναι ομοφυλόφιλο*. Διαθέσιμο στο: <https://www.paidiatros.com/prolipsi/oikogeneia/paidi-omofylofilo-omofylofilia>

Μαυρομάτης, Α. (2018). *Ομοφυλοφιλία-Διεμφυλικότητα και η ενσωμάτωση αυτών των ατόμων στην εκπαίδευση*. Διαθέσιμο στο: <http://dspace.uowm.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/1034/athanasiosmavromatis.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Μπαταλαμά, Γ., (2017). *Τι είναι ο σεξουαλικός προσανατολισμός; Είναι δυνατόν να αλλάξει*; Διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=dVk96ojvdYY>

Μπουκάλη, Μ. & Σίμου, Ι. Κ. (2018). *Νοσηλευτική προσέγγιση κατά την πρόσβαση διεμφυλικών ατόμων στο σύστημα υγείας*. Πάτρα, διαθέσιμο στο: <file:///C:/Users/New/Downloads/%CE%9D%CE%9F%CE%A3%CE%97%CE%9B%CE%95%CE%A5%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A3%CE%95%CE%93%CE%93%CE%99%CE%A3%CE%97%20%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%91%20%CE%A4%CE%97%CE%9D%20%CE%A0%CE%A1%CE%9F%CE%A3%CE%92%CE%91%CE%A3%CE%97%20%CE%94%CE%99%CE%95%CE%9C%CE%A6%CE%A5%CE%9B%CE%99%CE%9A%CE%A9%CE%9D%20%CE%91%CE%A4%CE%9F%CE%9C%CE%A9%CE%9D%20%CE%A3%CE%A4%CE%9F%20%CE%A3%CE%A5%CE%A3%CE%A4%CE%97%CE%9C%CE%91%20%CE%A5%CE%93%CE%95%CE%99%CE%91%CE%A3..pdf>

Νάτση, Δ. & Παπά, Θ. (2019). *Η νομοθετική αντιμετώπιση των έμφυλων διακρίσεων στην Ελλάδα. Θεσσαλονίκη*. Διαθέσιμο στο: https://gr.boell.org/sites/default/files/gender_study_lr.pdf

Οργανισμός θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2009). [online] διαθέσιμο στο: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra-hdgso-report-part2_el.pdf

Παπαδόπουλος, Ο. (2012). *Προβλήματα σχολικού εκφοβισμού – θυματοποίησης, σεξουαλικός προσανατολισμός και ψυχολογική ευεξία δείγματος μαθητών λυκείου*. Βόλος. Διαθέσιμο στο : <http://ir.lib.uth.gr/bitstream/handle/11615/41491/11264.pdf?sequence=1>

Πατερράκη, Τ. (2019). Τα τρανς παιδιά αντιλαμβάνονται το φύλο τους από την ηλικία των τριών. *T – Zine*. Διαθέσιμο στο: <http://t-zine.gr/symfona-me-nea-erevna-ta-trans-pedia-antilamvanonte-to-fylo-tous-apo-tin-ilikia-ton-3-eton/>

Πολύχρωμο σχολείο (2009). [online]. Διαθέσιμο στο: <https://rainbowschool.gr/%cf%80%ce%bf%ce%b9%ce%bf%ce%b9-%ce%b5%ce%af%ce%bc%ce%b1%cf%83%cf%84%ce%b5/>

Πολύχρωμο σχολείο (2016). [online] Διαθέσιμο στο: <https://rainbowschool.gr/wp-content/uploads/2016/06/Unicef-%CE%95%CE%BE%CE%AC%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CF%88%CE%B7-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B5%CF%89%CE%BD-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B6%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%B9-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CF%83%CE%B5%CE%BE%CE%BF%CF%85%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CF%83%CE%BC%CF%8C-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%84%CE%B1%CF%85%CF%84%CF%8C%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1-%CF%86%CF%8D%CE%BB%CE%BF%CF%85.pdf>

Σπυροπούλου, Θ. (χωρίς ημερομηνία). *Μία μελέτη περίπτωσης της διαχείρισης ταυτότητας των Ελλήνων ομοφυλόφιλων, καθώς και των εμπειριών διάκρισης, τόσο στην οικογενειακή και κοινωνική ζωή. Όσο και στους χώρους της εκπαίδευσης και της εργασίας*. Διαθέσιμο στο: https://nemertes.lis.upatras.gr/jspui/bitstream/10889/7255/3/Nimertis_Spyropoulou%28ptde%29.pdf

Υπουργείο Δικαιοσύνης (2017). [online] Διαθέσιμο στο: <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=8076>

Φανακίδου, Ι. (χωρίς ημερομηνία). *Ομοφοβία στα σχολεία και αντιμετώπιση*. Διαθέσιμο στο: <https://psychopedia.gr/omofobia-sta-scholeia-kai-antimetopisi-2/>

Ξένη βιβλιογραφία

Bailey, M. (2015). *The danger of hiding ho you are*. Διαθέσιμο στο: <https://www.youtube.com/watch?v=t2gbcVaZ448>

Bollin, A. & Butler, J. & Γιανακόπουλος, Κ. & Eliston, D. A. & Lancaster, R. N. & Mathieu, N. C. & Newton, E. & Rubin, G. & Tabet, P. & Vance, C. S. & Weeks, J. & Weston, K. (2006). *Σεξουαλικότητα: θεωρίες και πολιτικές της ανθρωπολογίας*. Αλεξάνδρεια

Cohen, L. & Manion, L., (1994) *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας* / μετ. Μητσοπούλου, Χ. – Φιλιπούλου, Μ., Αθήνα, εκδόσεις Μεταίχμιο

Colour Youth/ Κοινότητα LGBTQ Νέων Αθήνας (2011). [online] διαθέσιμο στο: <https://www.colouryouth.gr/terms/>

Ghattas, Ch. D. (2015). *Υπερασπίζοντας τα ανθρώπινα δικαιώματα των ιντερσεξ ατόμων*. Διαθέσιμο στο: https://oiieurope.org/wp-content/uploads/2018/02/FINAL_intersex_toolkit_gr.pdf

Killermann, S. (2019). *Breaking through the binary: Gender explained using continuums*. Διαθέσιμο στο: <https://www.itspronouncedmetrosexual.com/2011/11/breaking-through-the-binary-gender-explained-using-continuums/>